

DISSENY D'UN ITINERARI LITERARI A SANT FELIU DE CODINES

Autora: Mariona Minguillón Grau
Tutora: Margarida Casacuberta Rocarols
Grau en Comunicació Cultural
2 de setembre de 2020

ÍNDEX

<i>DISSENY D'UN ITINERARI LITERARI A SANT FELIU DE CODINES</i>	3
<i>RESUM I PARAULES CLAU</i>	3
1. INTRODUCCIÓ	4
1.1. HIPÒTESIS.....	7
1.2. OBJECTIUS.....	7
2. ESTAT DE LA QÜESTIÓ	8
2.1. CONCEPTUALITZACIÓ DE PATRIMONI LITERARI.....	8
2.1.1 EL PATRIMONI LITERARI DINS EL PATRIMONI CULTURAL	8
2.1.2 EL PATRIMONI LITERARI	9
2.1.3 TIPOLOGIA DEL PATRIMONI LITERARI.....	11
2.2. LA GESTIÓ DEL PATRIMONI LITERARI.....	12
2.2.1 EL TURISME LITERARI	13
2.2.2 PRODUCTES LITERARIS DE GESTIÓ.....	15
2.3. INICIATIVES DE LITERATURA GEOREFERENCIADA A CATALUNYA. ESTAT DE LA QÜESTIÓ.....	17
3. METODOLOGIA	20
4. RESULTATS	23
4.1 DISSENY D'UNA RUTA LITERÀRIA.....	23
4.1.1 CONEIXEMENT I OBSERVACIÓ.....	23
4.1.2 CERCA DE BIBLIOGRAFIA I RECOLLIDA DELS MATERIALS NECESSARIS	27
4.1.3. PRIMERA LECTURA DELS TEXTOS I ELECCIÓ DELS CRITERIS A APLICAR EN EL DISSENY DE LA RUTA.....	29

4.1.4	SEGONA LECTURA EN PROFUNDITAT I ELECCIÓ DELS TEXTOS VINCULATS A CADA PUNT DE LA RUTA	31
4.1.5	PREPARACIÓ DEL MAPA	40
4.1.6	CREACIÓ DELS TEXTOS CONNECTORS I LA PRESENTACIÓ	41
4.1.7	REVISIÓ SOBRE EL TERRENY DE LA VALIDESA DE LA RUTA	41
4.2	LLIBRET, PRODUCTE FINAL	42
4.3	CREACIÓ D'UNA PÀGINA WEB.....	45
4.4	COMERCIALIZACIÓ DE LA RUTA.....	48
4.4.1	PROPOSTA ECONÒMICA	49
5.	<i>CONCLUSIONS</i>	50
6.	<i>BIBLIOGRAFIA</i>	53
7.	<i>ANNEXOS</i>	58
7.2	LLIBRET DE L'ITINERARI LITERARI A SANT FELIU DE CODINES	58

DISSENY D'UN ITINERARI LITERARI A SANT FELIU DE CODINES

RESUM I PARAULES CLAU

El patrimoni literari és el llegat que posseeix una societat, que li ha arribat del passat i que es transmet a les generacions futures al ser reconegut i acceptat per la comunitat. D'aquesta manera podem afirmar que la gestió cultural i el seu paper divulgador són essencials per tal que aquest patrimoni pugui arribar a la major part de la població possible. Per difondre aquest missatge, penso que la promoció del turisme literari és una bona opció per tal de generar coneixement i pensament crític. En aquest sentit, m'he centrat en el potencial de les rutes literàries com a recurs per apropar la memòria des del "lloc literari" i transmetre emocions per la literatura. Així doncs, he aplicat aquests conceptes al municipi de Sant Feliu de Codines dissenyant un itinerari literari pel poble, tenint en compte diferents autors rellevants i la seva obra.

Paraules clau: Patrimoni literari, gestió, rutes literàries, memòria, Sant Feliu de Codines

1. INTRODUCCIÓ

No podem continuar vivint tant veloçment com ho estem fent, enfilats en un tren d'alta velocitat. En aquesta carrera descontrolada, el passat i el context desapareixen, el paisatge que ens envolta esdevé una pinzellada efímera i la presència dels altres és un esfumat. Només queda la nostra conducció temerosa i solitària cap a un destí del qual no podem veure ni saber res si no premem el fre. (Guardiola, 2018, pág. 105)

Actualment vivim en una societat de grans canvis constants i molt accelerats. Convivim amb una allau d'informació que no sabem com interpretar i la facilitat d'excés que hi tenim ha portat a interrelacionar-nos globalment. Dins aquest procés d'internacionalització també ens hem trobat que s'ha estès la mobilitat mundial, i en conseqüència, la barreja demogràfica. Això ha provocat que el territori que sempre havia estat quelcom mes o menys estable s'hagi convertit amb un espai mutant que s'ha anat transformant, i amb això els elements que creen identitat a la ciutadania, com ara la llengua. Sent així, ens trobem en una crisi de valors. S'han desconstruït els elements que creen identitat, que donen identitat a la ciutadania, que creen lligams de pertinença, d'arrelament, elements que donen peu a lligar les persones i comunitats al seu territori, i per tant al seu passat, història i altres membres de la comunitat. Segons Mireia Mummany, "el patrimoni literari pot esdevenir una eina en aquest sentit. Conservar, reinterpretar i difondre la memòria literària en la societat implica mantenir una herència comuna on, d'una banda, sentir-nos identificats i, de l'altra, distingir-nos davant dels altres." (Mummany, 2015)

És aquí on el patrimoni, i en tant la seva gestió, poden esdevenir un punt clau per tal de recordar-nos on ens trobem i qui som, amb la finalitat de reforçar la cohesió social i aconseguir una diferenciació vers "l'altre". Com descriu Albert Lladó a *La mirada lúcida*, "el periodista Ryszard Kapuscinski a *Ten Inny* ("Trobada amb l'Altre"), explica que a les rutes comercials, com ara la Ruta de la Seda, l'*altre* va deixar de ser sinònim d'algú hostil, perillós i maligne per passar a ser vist com una possibilitat de cooperació i intercanvi. L'alteritat és, llavors, la voluntat d'acostar-se a allò desconegut, la necessitat de sorpresa." (Lladó, 2019, pág. 49). Però actualment viatgem per tal descobrir allò desconegut o bé per reafirmar les nostres creences sobre aquells llocs? Avui, el turista deambula per la ciutat amb una mirada distreta "vagarejant" pels llocs sobre els quals han llegit recomanacions o s'han vist imatges buides de context.

És per aquest motiu que considero que un producte vinculat amb la patrimonialització literària i la gestió cultural, com ara les rutes, ens ofereixen una contraposició a aquesta manera de viatjar. Les rutes literàries ressegueixen les petjades que un escriptor ha deixat al lloc on es va inspirar, viure i escriure. Així doncs, la ruta literària obliga a recuperar el viatge a peu, amb el temps suficient per a l'observació. Observar el territori a un ritme tranquil ens aporta un cert sentiment de presència i de realitat que fa que la nostra experiència cultural sigui satisfactòria i, a la vegada, crítica. Moltes vegades l'experiència

de la ruta literària porta als interessats a visitar espais que ja tenen ben poc a beure amb la descripció del paisatge que t'ofereix un determinat escriptor o escriptora. Així doncs, aquest contrast t'obliga, com a usuari de la ruta, a fer-te una sèrie de preguntes sobre la mateixa essència del paisatge, la importància del pas del temps, de la manipulació a què ha estat sotmesa la natura, la qüestió de la memòria (individual i col·lectiva), etc.

Des de sempre he estat una lectora voraç, i la lectura ha ajudat a comprendre'm a mi mateixa així com el que m'envolta, posant per escrit el que jo pensava però no sabia com expressar. Aquesta connexió amb les obres, juntament amb la meva gran curiositat m'ha portat sovint a voler conèixer i aprendre sempre més, tant de l'obra, com l'autor, l'entorn on passa i les diverses interpretacions que se'n extreuen.

Va ser en aquest punt de voler conèixer més que vaig decidir iniciar la complexa aventura de crear un itinerari literari sobre el meu poble. Després de fer al llarg de la carrera diverses assignatures sobre gestió cultural, vaig tenir ganes de (re)interpretar el passat del poble. Sabia que durant molt de temps va ser un destí privilegiat d'estiueig de famílies benestants, i que va ser conegut per la seva vida cultural i social, que sembla que ara ha perdut. Després d'haver fet diversos treballs sobre l'àmbit local, sabia que embarcar-me en un treball bàsicament pràctic sobre Sant Feliu de Codines no seria fàcil, ja que és complicat accedir a les institucions i administracions locals, sobretot al arxiu municipal. Així doncs, gràcies a la meva feina en una estètica local vaig anar mantenint converses amb diverses vilatanes que van donar peu a seguir el fil de diferents habitants del poble que tenien arxius privats a les seves cases. Així doncs, aquest treball s'ha construït bàsicament sobre les fonts primàries dels vilatans que m'han obert les portes de casa seva per obtenir tan informació com documentació.

El que em va motivar a començar aquesta ruta literària va ser poder potenciar el material literari vinculat al poble on visc, Sant Feliu de Codines. Volia poder reunir els textos sobre els llocs més propers, i per això més estimats. El meu treball de final de grau ha estat una "excusa" per aprendre alguna cosa sobre el nostre patrimoni, literari i natural al mateix temps, per aprendre alguna cosa de les diverses maneres d'acostar-se a l'entorn. Només en la primera cerca a internet sobre diversos autors vinculats a Sant Feliu, ja vaig trobar un munt d'informació i fils per seguir. Volia descobrir que havia portat a aquells personatges coneguts a triar el meu territori per escriure-hi o bé per reposar-hi.

Aquest ha estat un treball fonamentalment pràctic, que s'insereix en un context territorial de pensament territorial que exigeix un embolcall teòric. La situació provocada per la crisi de la COVID-19 ha complicat molt la seva realització, ja que bàsicament he pogut comptar amb el recurs d'internet després que la majoria d'institucions i administracions culturals com ara biblioteques, arxius, etc. romanguessin tancades. He de destacar la importància d'internet i la digitalització en el procés de creació del meu treball, ja que gràcies a les humanitats digitalitzades he pogut extreure material i donar-ne context. Per altra banda, també han estat importants les meves pràctiques dins el programa de campus

sectorials de la Universitat de Girona, que a través del Campus Patrimoni, m'han fet de paraigua per extreure materials teòrics i idees.

Sant Feliu de Codines és un poble situat a la comarca del Vallès Oriental, al sector nord-occidental de la comarca. El poble s'estén pel sector muntanyós dels Cingles de Bertí, el turó de Montbui i la muntanya de Sant Sadurní. La seva situació al Vallès Oriental el fa ser un pont d'enllaç entre el Vallès veí i el Moianès. (Autors corporatius, 1996) És conegut també pel mirador de Vallès, ja que la bellesa panoràmica pot contemplar-se des de molts indrets, sent també el lloc de pas per visitar l'Espai Natural de Sant Miquel del Fai. La vila es troba a uns 500 metres sobre el nivell del mar, i té una superfície de 15 km², que acull una població de 6000 habitants.

Ha estat aquest marc, i la proximitat que té a les grans ciutats, el que ha fet que Sant Feliu hagi estat sempre un espai per a molts residents i un lloc per a poder passar una temporada de vacances. De fet, els seus habitants es multipliquen en èpoques d'estiu i durant el Nadal. (Ajuntament de Sant Feliu de Codines, 2020)

El periodista i cronista Lluís Permanyer escriu el següent sobre Sant Feliu i d'estiueig:

“Sant Feliu va començar a convertir-se en un lloc d'estiueig de cavall del canvi de segle. I no cal dubtar-ne gens que les pinyes, un dels símbols de la Vila, van ser més decisives que l'alçada; una cota semblant la tenen incomputables indrets de Catalunya, però element decisiu era la pineda, acompanyada d'una salubritat notòria reconeguda, tant que el prestigiós doctor Robert - alcalde Barcelona i president de la Lliga- ja recomanava els seus malalts que hi fessin no solament cap, sinó una estada generosa.

No cal dir que aviat es va perfilar com un dels punts més adequats per aconseguir que la natura ajudés a combatre la tuberculosi, una plaga llavors temible; el doctor Cinto Reventós, el tisiòleg més rellevant dels seus temps, no va parar de receptar Sant Feliu als seus "tocats de pit", amb resultats certament espectaculars. Així doncs, no va ser estrany que en temps de la República la Generalitat hi construís al costat el Sanatori de Puig d'Olena, que ben aviat va guanyar-se un anomenada merescuda.” (Permanyer, 2002)

Així doncs, tal com veiem en aquest text l'interès de la Vila raïa bàsicament en la bondat del seu clima i també per la bellesa dels seus voltants. No gens menys van ser importants les qualitats terapèutiques de Sant Feliu, que van ultrapassar l'àmbit de la malaltia i van aconseguir atraure nous estiuejants ja avançats els anys quaranta i cinquanta del segle XX. Com va descriure un estiuejant de la colònia, Casimir Molins: “La importància veraniega de Sant Feliu de Codines reside en su altitud media, que le proporciona un clima sedante sin las excitaciones que producen la alta montaña y el mar” (Soler, 2004). Tot i aquestes qualitats, sovint hom sembla oblidar que el poble, a part del seu paisatge natural, va comptar amb un important paisatge industrial, més concretament del sector tèxtil. Així doncs, l'auge del sector tèxtil al poble va comptar amb el benefici d'una ma

d'obra barata i abundant, la qual, mentre una minoria s'enriqueix progressivament, ha de treballar a preu fet per un salari de subsistència.

1.1. HIPÒTESIS

Al llarg d'aquest treball intentarem respondre diverses preguntes com ara: té el patrimoni un paper destacat en la societat? Cal la gestió patrimonial per tal que aquest es transmeti de generació en generació? Què entenem per patrimoni literari? Té capacitat per crear identitat i cohesió social?

Aquests són alguns dels interrogants que contestarem basant-nos en la hipòtesi que en l'actual context social de poble, la memòria literària podria tenir un paper més important si es posés en valor la seva gestió. És per això que crearé un model de ruta literària per tal de valoritzar la gestió del patrimoni literari de Sant Feliu de Codines per graduar-lo i visibilitzar-lo.

1.2 OBJECTIUS

Així doncs, ens hem proposat uns objectius genèrics i específics:

- Posar en valor el patrimoni literari codinenc a partir de la seva gestió
- Crear un model de revalorització de la gestió del patrimoni literari codinenc i aplicar-lo a diversos autors en forma de ruta.
- Conceptualitzar la gestió del patrimoni literari
- Evidenciar com, per mitjà de la gestió cultural, el patrimoni literari podria ocupar una posició central dins el sistema cultural de Sant Feliu de Codines.
- Fer una aproximació a l'estat de la qüestió del patrimoni literari a Catalunya.
- Confeccionar una ruta literària de Sant Feliu de Codines i oferir-la com a projecte a l'àrea de cultura de l'Ajuntament de la població.

2. ESTAT DE LA QÜESTIÓ

2.1 CONCEPTUALITZACIÓ DE PATRIMONI LITERARI

2.1.1 EL PATRIMONI LITERARI DINS EL PATRIMONI CULTURAL

El patrimonio, como lo define el sentido común, son aquellas cosas que representan el pasado y un sentido de identidad. Heredamos dichas cosas del pasado y las extendemos hacia el futuro; el patrimonio debe ser protegido, ya que es finito, frágil y no renovable.

(Smith, 2011, pág. 41)

Considerem que el patrimoni són els bens i herències dels nostres avantpassats, tant mobles com immobles, que considerem dignes de transmetre a les generacions posteriors perquè parlen de nosaltres. Aquests béns han de ser autèntics, singulars i vinculats a uns fets o passat. Segons el Diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans el concepte "patrimoni" significa "Béns que una persona hereta dels seus ascendents", o bé, "Conjunt de béns, de valors i de crèdits que posseeix una persona o institució". Aquest concepte deriva del mot llatí *patrimonium*, i si ens fixem etimològicament en l'arrel de la paraula, aquesta prové de *pater*, i significa allò rebut pel pare. En aquell moment la societat grecolatina no li donava el mateix valor que li atribuïm ara mateix, més aviat ells ho veien com un conjunt de coses corporals que es transmetien de generació en generació, però en tot cas, ja denotava la importància d'aquest conjunt de béns.

Tot i això, diversos intel·lectuals, com ara Laurajane Smith (Smith L. , 2006) exposen que el patrimoni és més un procés social, que evoluciona, que una herència, també anomenat *Heritage*. En tant, aquest procés, anomenat patrimonialització, és el procés que experimenta el bé per tal de tornar-se patrimoni, i té a veure amb la negociació de la memòria, la identitat i el sentit de lloc. És tracta d'un procés actiu de recordar, oblidar i commemorar que s'utilitza per ajudar a mediar el canvi cultural i social. (Smith L. , 2011) Segons Carme Torrents, "el valor patrimonial a un objecte li confereix, d'una banda, el pas del temps; però també el determinen els valors de la comunitat. Allò que la comunitat preserva de l'oblit, i allò que amb el temps ens identifica i que ens fa diferents als altres és el que digne d'un lloc i pren la consideració de patrimoni" (Torrents, 2011, pág. 153). Si entenem el patrimoni d'aquesta manera, com a procés canviant, podrem entendre'n la seva gestió. Una gestió que, segons Mireia Munmany, "interpretem també com a procés de selecció, conservació, (re)lectura, anàlisi i organització del patrimoni literari, alhora

que vetlla per la seva difusió i per posar-lo a l'abast de la societat" (Munmany, 2015, pág. 34).

El patrimoni, però, no existeix sense un passat ni un futur, és a dir, no existeix si no es dota de significat i no es transmet a les generacions futures. El patrimoni no significa res, si com explica J.F Mira, "no ha estat carregat de signes i de símbols, si no té un afegit de connotacions mítiques, històriques, emblemàtiques o simplement de fites definitòries." (Mira, 2011, pág. 72) El patrimoni es construeix sobre el rerefons d'un discurs ideològic, com explica Carme Montaner "molt sovint es trien les rutes a partir d'un ideal previ de paisatge [...], es trien espais que ja tinguin un pedigrí o una càrrega identitària pròpia prou significant." (Montaner, 2011, pág. 86) Per això, el patrimoni es tracta d'una construcció social i, en tant, una tria selectiva segons els significats i valors històrics i culturals que es negocien en torn a les decisions que prenem de preservar o no certs paisatges.

2.1.2 EL PATRIMONI LITERARI

Francesca R. Uccella, investigadora de la Universitat de Girona defineix patrimoni literari com:

"Un conjunt d'elements, tant materials com immaterials, relatius a l'escriptura i a la literatura, entre els quals hi ha, abans que res, el llibre, estrictament unit al llegat d'escriptors i institucions relacionades amb la literatura: manuscrits, biblioteques, arxius, centres d'interpretació, cases-museu, obres literàries i objectes inherents a la vida dels autors representatius per a la col·lectivitat." (Uccella, 2020)

Mentrestant Mireia Munmany exposa que "el patrimoni literari, en tant que patrimoni entès com a procés, és el llegat literari que posseeix una societat, que li ha arribat del passat i que és reconegut com a propi en el si d'una comunitat, en sintonia amb els seus valors, que l'accepta, el reconeix com a seu i el transmet a les generacions futures en el millor estat possible". (Munmany, 2015, pág. 35)

Però no qualsevol element experimenta el procés de patrimonialització, es sobreentén que no es conserva tot llegat literari, sinó aquell que per les seves característiques de qualitat en el llenguatge i el pensament que genera, desperta un interès a la societat per tal que es mantingui al llarg dels anys i fins i tot esdevingui contemporani.

Per tant, aquesta expressió de l'autor, no deixa de ser una vida, uns valors o un pensament que es transmeten amb el llenguatge i s'acaben fent visibles posteriorment a través de l'escriptura de l'obra com a creació literària. Això es tradueix en què l'obra porta incorporada una sèrie de valors i que la perspectiva del temps, juntament amb un conjunt de factors politicosocials, fan que segueixin sent vigents i sobresurtin. És aquest fet intangible, dels valors inserits en l'obra, els que queden impregnats durant la lectura i es mantenen en una societat que els gestiona en forma de memòria literària. (Munmany, 2015)

Però a part de l'obra, es pot prendre també l'autor com a marc de referència, i amb ell, tot el seu cosmos. Com apunta Carme Torrents, el patrimoni literari pot englobar:

“Tot allò que parla de l'autor, he de dir, dels aspectes humans que ens ajuden a entendre el personatge i tot allò que pertany a l'àmbit creatiu i ens apropa l'escriptor i al sentit ampli de la seva escriptura. Tots aquests elements reals i ficticis son susceptibles de formar part del patrimoni literari.

Entenem que l'esfera del patrimoni literari abasta des d'un lligall de manuscrits/mecanoscrits/ordinadorescrits, passant per la biblioteca de l'autor, les cases on va viure, els llocs on va estudiar, els cafès on freqüentava, un passeig matinal, un paisatge, ja sigui vinculat a la seva vida o a la seva obra, etc.”
(Torrents, 2011, pág. 155)

Emili Teixidor, conceptualitza més profundament aquesta “condició humana”, expressió amb la qual s'indiquen els factors de la psicologia de l'autor. Així, ens mostra com per construir l'univers total de l'autor són necessaris tant els elements físics com els espais i les seves possessions, com tot el seu cosmos interior.

“La creació d'aquest cosmos personal que sol contenir amb més o menys intensitat els materials de la infància i anys de formació, se'ns presenta als lectors com un món tancat, com un univers particular, al qual podem accedir amb les claus que hem anat dient al llarg d'aquesta estona: memòria del passat, indignacions per temes concrets, obsessions intimes, fantasies particulars que omplen el buit deixat pels desitjos insatisfets i en aquest aspecte son elements significatius de les dèries de l'autor per les mancances que miren de satisfer, fòbies i filies personals, inclinacions de tota mena, passions... tot el material que conforma una personalitat feta i disposta a comunicar, en la forma imposada per l'artista, els seus colors a

altres subjectes que, si son capaços de travessar la prova de força inicial, es convertiran en els seus aliats.” (Teixidor, 2009, pág. 24)

També veiem la importància de l'autoria en l'empremta personal i única que deixa l'autor en l'obra. Així doncs, com diu Teixidor “el coneixement que en traiem els lectors s'interioritza, és el que l'autor ens comunica en la intimitat del contacte personal amb l'obra”. [...] Sempre queda alguna cosa que ha d'afegir el lector amb la seva imaginació, algun element personal que amplia o precisa les dades de la narració”. (Teixidor, 2009, pág. 26) D'aquesta manera, la relació amb l'autor suposa una veu amb la qual t'identifiques, reconeixes i acceptes.

2.1.3 TIPOLOGIA DEL PATRIMONI LITERARI

El patrimoni es divideix en dos grans grups: el natural i el cultural. A partir d'aquí veiem que el patrimoni cultural es pot dividir altra vegada en dos grans blocs: el tangible, que inclou l'herència material, i l'intangible, allò que no es material. Com explica Mireia Munmany, “el concepte de patrimoni literari és recent, i no va ser fins al 2003 que la Conferència General de la UNESCO va aprovar la Convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial com a marc de protecció, i el patrimoni literari s'hi va acollir dins la categoria de patrimoni intangible. (UNESCO, n.d) Però tot i ser considerat oficialment com a patrimoni intangible, el patrimoni literari inclou tants elements reals com simbòlics, elements tangibles i intangibles.

[...]

Copsem el llegat literari com a transmissió de conceptes, creació de memòria d'un lloc, element que actua en l'imaginari col·lectiu d'una cultura, etc. Per la qual cosa li transferim un caràcter essencialment intangible.

Tot i que hi ha qui reclama un tipus de tangibilitat a causa, precisament, de la seva extrema fragilitat (Davallon, 2010; Fabre, 2002; Poulot, dins Roigé & Frigolé, 2010). Una tangibilitat que, en el cas del patrimoni literari, s'exemplifica amb el manuscrit, l'esborrany, les correccions, la ploma, la màquina d'escriure o l'ordinador com a suport físic de l'escriptura, la casa on va viure l'autor/a, els llocs en els quals va crear l'obra, la seva correspondència o la seva biblioteca, l'arxiu personal, etc.”

(Munmany, 2015, pág. 39)

2.2 LA GESTIÓ DEL PATRIMONI LITERARI

Realitzada la conceptualització del patrimoni literari ens centrarem específicament a definir el que s'entén per gestió, com a element imprescindible en el sentit que interpreta i transmet el llegat literari a la societat. Com defineix Carme Torrents, “la patrimonialització de determinats elements ha anat lligada també a la sensibilitat d'unes persones que defensen un lloc, l'estudien, el posen en valor i la seva constància permet, a vegades, que es conservi o rescatar-lo de l'oblit. En el cas de la literatura ens movem en un terreny molt més subtil perquè els elements a patrimonialitzar pertanyen en gran part a l'esfera d'intangibles” (Torrents, 2011, pág. 154). I doncs, és aquí on rau el motiu de ser de la gestió, a crear un camí tangible i més terrenal per a gestionar, al capdavall, l'essència intangible del patrimoni literari. Un dels àmbits cabdals per la gestió i la difusió de la literatura és l'educació, però existeixen altres mecanismes que poden funcionar tant com a recurs educatiu, turístic o cultural, abastant així tota la societat. D'altra banda, és la institució o acadèmia qui, a través de la gestió, posa el producte literari en funcionament per acostar-lo al lector.

I com a “productes” de gestió introduiré més endavant dos dels més estesos en quant a patrimoni literari, ja que ambdós atrauen públic i acostumant a tenir una gestió permanent a darrere. Aquests productes són les cases museu i les rutes literàries, que seguint el cosmos personal de l'autor s'han anat estenent pel territori català. Aquests dos productes ben gestionats tenen la capacitat d'incidir en el sistema educatiu, sent una visita útil per educar, així com incidir en el sistema turístic o cultural, ja que acostar el patrimoni literari al gran públic.

Joan Ramon Resina exposa que “llegir és entrar en relació íntima amb el temps, obrint perspectives sobre el passat, que es manifesta en funció de la memòria personal, i és també de retop, obrir perspectives al futur, que no és sinó la continuació ideal del passat filtrada pels desigs i les passions que operen a cada moment”. (Resina, 2011, pág. 52) És doncs, també, com hauria de funcionar qualsevol estratègia de gestió, integrant tradició i memòria amb modernitat i innovació. És jugant amb aquests conceptes contrastats que ha de funcionar la gestió, perquè el patrimoni literari el creem des de l'actualitat però el gestionem en funció d'un context passat.

Mireia Munmany explica les funcions de la gestió del patrimoni cultural segons les identifiquen Ballart & Tresserras; “Afirmen que per a gestionar primer s'ha de seleccionar

i després (re)interpretar: «1) identificar, recuperar y reunir grupos de objetos y colecciones, 2) documentarlos, 3) conservarlos, 4) estudiarlos, 5) presentarlos y exponerlos públicamente, 6) interpretarlos o explicarlos» (2001, p. 23). La gestió del patrimoni literari dóna valor a la creació literària de l'autor/a i a l'univers personal i creatiu que l'ha propiciat. En aquest estadi hi entren en joc la memòria i la identitat, els llocs literaris, l'espai-temps, el territori, etc.» (Munmany, 2015, pág. 96)

2.2.1 EL TURISME LITERARI

Tal com exposa Carme Torrents, “El turisme, com diu l'antropòleg francès Ives Michaud, és la primera indústria del món. El creixement turístic és una oportunitat per la cultura, però cal tenir molt present que també es consumeix, contamina i, al final, destrueix.

[...]

Poc a poc s'ha anat veient els productes com de gestió literària com a llocs que donen prestigi al municipi i li ofereixen unes potencialitats turístiques que no té cap altre recurs de la població. L'obra de l'escriptor és concebuda, amb encert, com un recurs per al turisme cultural. Un recurs que té un cost relativament barat perquè no demana fer grans operacions immobiliàries per tenir terreny i fer un gran museu o recuperar unes ruïnes de l'oblit. Amb la rehabilitació d'un espai i la conservació del fons de l'autor acostuma a haver-n'hi prou.” (Torrents, 2011, pág. 158)

Trobem que els llegats literaris estan cada vegada més a prop de formar part de la indústria cultural del país, però hi fa falta una gestió acurada i amb criteri. Segons Munmany, “La gestió del patrimoni literari dóna sentit al present gràcies al passat, per mitjà d'un llegat literari que implícitament porta lligats diversos components: el valor artístic, la identitat, l'autenticitat, la memòria, el record, la tradició, i, apareguts més recentment, el desenvolupament i l'economia. Precisament és tenint en compte aquests factors que el patrimoni literari té capacitat per a deixar d'ocupar els «espais de frontera». Si, davant la fal·lera mercantil que estem vivint, els gestors en demostren la seva rendibilitat en termes únicament o bàsicament econòmics, amb el convenciment que la literatura és un recurs per a la dinamització del territori i la seva economia, aquest pot passar a ocupar un paper més de centralitat. Sense oblidar, això sí, i reivindicant per sobre de tot el seu valor artístic i simbòlic, que és la seva raó per se.” (Munmany, 2015, pág. 97)

2.2.1.1 LA IDENTITAT I LA COHESIÓ SOCIO-CULTURAL

La gestió del patrimoni literari en tant que construcció, genera una gran responsabilitat a les institucions i professionals que gestionen el patrimoni literari a l'hora de posar-lo a l'abast de tothom i reivindicar-ne la seva importància en la societat. Una via per a fer-ho possible és utilitzant el patrimoni literari com a creació d'identitat i cohesió social, però no cal menystenir la utilització que es fa del patrimoni literari com a motor econòmic, estretament vinculat a la creació d'un determinat model turístic. Carme Torrents ho explica així: "En termes mercantils la força de la literatura sobre un territori és un valor afegit que té la qualitat de mantenir-se amb el temps. L'escriptor ens parla del lloc en un moment determinat i ens el fixa per sempre. Aquesta mirada aturada en el temps permet evocar la vida del lloc, els costums, la gent... Un passat col·lectiu que uneix i identifica la col·lectivitat. En el món global que vivim hi ha una gran necessitat de singularitzar, de mostrar allò que és diferent i que ens distingeix de la resta." (Torrents, 2011, pág. 157)

2.2.1.2 EL DESPLAÇAMENT AL LLOC LITERARI

En parlar sobre el turisme literari, hem de tenir en compte el concepte de lloc i la importància que se li dona, per una banda, per la seva capacitat d'inspiració. l'autor sovint acaba traslladant aquest lloc a la seva obra, ja sigui com a marc d'existència i font de suggestió. aquest lloc també esdevé important un cop l'escriptor li dóna valor afegit gràcies a les paraules que aquest ha deixat impreses sobre aquest lloc. és llavors quan el lector, acudeix a aquests llocs dels fets per tal de cercar respostes d'aquest espai que s'ha convertit en símbol. Joan Ramon Resina ho explica d'aquesta manera: "Malgrat que el concepte de l'inconscient ja suposava la simultaneïtat dels records i així al seva ubicació en algun "indret", no és fins la recerca d'Halbwachs sobre la memòria col·lectiva que l'espai esdevé una forma substantiva de record. Es en l'espai, doncs, on jo proposo d'inserir la poètica històrica de Bakhtín, que és en realitat una poètica del cronotop, del temps-lloc, per extreure de la literatura la capacitat de distingir uns punts esdevinguts significatius gràcies als apèndix narratius o poètics amb què els han dota els escriptors.

Aquests sitis atrauen els lletraferits, però també són, a més dels llocs d'una memòria literària, dipòsits de la memòria ras i curt. Una memòria que la literatura activa, aprofundeix, complica i renova, espessint la relació de la intel·ligència amb l'espai i regalant-nos el sentiment de conviure amb uns fets i unes històries que s'hi descabdellen

com en un teatre de fantasmes, i una mica també la il·lusió de permanència enmig de l'etern escolar-se de les sensacions.” (Resina, 2011, pág. 57)

2.2.2 PRODUCTES LITERARIS DE GESTIÓ

A continuació es presentaran dues de les formes de presentar el missatge literari que són més efectives en l'àmbit de la gestió del patrimoni literari. Aquests dos productes literaris són les cases museu i les rutes literàries. Ambdós busquen apropar la memòria literària a la societat àmpliament. Com que s'adrecen a un públic general, això implica interpretar el patrimoni literari per fer-lo més entenedor. L'objectiu és posar el patrimoni literari a l'abast del públic no professional, especialment l'escolar i les famílies.

2.2.2.1 CASES MUSEU

Carme Torrents fa un dictamen del sorgiment i l'estat de les cases d'autor al territori català al llarg dels anys.

“Les primeres cases museu catalanes, nascudes com a lloc de memòria d'escriptor, foren la Casa Museu Verdaguer de Folgueroles i la Casa Museu Verdaguer de Vil·la Joana a Vallvidrera.

Aquestes cases varen néixer a la dècada del 1960 gràcies a l'esforç de la societat civil per preservar els llocs més destacats de la cultura catalana. En altres casos com la Biblioteca Museu Víctor Balaguer (segle XIX) és la voluntat del mateix autor que, en vida, crea les condicions adequades per preservar el seu patrimoni la seva memòria. i actualment en tindríem exemples més recents com la Fundació Brossa, la Fundació Palau,...

En altres casos, com en la Fundació Josep Pla, conflueixen a principis dels noranta, per una banda la voluntat de l'autor - que en vida deixà la seva biblioteca perquè se'n fes un ús públic- i la voluntat de estudiosos, editors i polítics que cristal·litzen en l'adquisició de la casa natal per convertir-la en centre d'estudi difusió de l'autor.

Aquest recursos patrimonials,, ja siguin per generació espontània com creat expressament per retre memòria l'escriptori a la seva literatura, confereixen un valor nou sobre el territori, l'impregna endura singularitat; en certa manera creen una marca del lloc.” (Torrents, 2011, pág. 156)

2.2.2.2 RUTES LITERÀRIES

Neus Oliveras explica en què consisteixen les rutes literàries de la següent manera:

“La literatura de la ruta apareix com un nou text, perquè es tracta de la selecció d’un sol autor o de diversos autors, amb un denominador comú que podria ser el tema ciutat o el paisatge o la relació de l’autor amb el territori i que, a més a més, consta d’altres factors com el guia, el qual ha de llegir en la majoria dels casos. Els receptors, en el cas dels adults, solen ser de mitjana edat amb interessos culturals. l’itinerari pot durar d’una hora i mitja, dues hores i mitja fins a tres hores.

En una primera fase i amb l’empenta de Llorenç Soldevila, a la dècada dels noranta, es van endegar les rutes amb una finalitat que anava emmarcada essencialment a l’ensenyament. responien, d’una banda a eines que fossin útils als ensenyants. També eren plantejaments de la reforma educativa, és a dir, fer-ne el que era un crèdit optatiu, distribuït per unes unitat i que en alguns casos es pogués treballar de manera interdisciplinària.

En un segon moment aquestes rutes ja no s’entén només per l’ensenyament i es comencen a plantejar per a un públic adult. Si ens centrem en un primer punt de partida, es pot dir que hi ha uns espais totalment consolidats i relacions amb els seus autors i la seva obra: Josep Pla amb Palafrugell, Salvador Espriu amb Arenys de Mar, Jacint Verdaguer amb Folgueroles, Santiago Rusiñol amb Sitges, i Miquel Martí i Pol amb Roda de Ter. Aquest punt de partida és certament elemental per a una literatura àmplia i variada i, essencialment desconeguda.” (Oliveras, 2011, pág. 293)

M. Carme Montaner hi inclou el paper de la gestió en aquest producte de gestió literària de la següent manera: “En aquest nou model de relació hi intervenen, però, altres agents a més de l’escriptor i del lector. com a mínim un tercer agent, aliè als altres dos, ha delimitat un paisatge, hi ha relacionat un o uns autors concrets, i n’ha escollit uns determinats textos, pocs, enfront de molts possibles. aquest factor de mediació, importantíssim en qualsevol situació comunicativa, té la virtut de fer-se molt sovint invisible, com si la relació i la tria fossin un resultat “natural”, inevitablement i obvi. en realitat, en aquesta mediació s’estableixen totes les regles del joc i la càrrega ideològica de l’activitat.” (Montaner, 2011, pág. 89)

2.3 INICIATIVES DE LITERATURA GEOREFERENCIADA A CATALUNYA. ESTAT DE LA QÜESTIÓ

“Resseguir el territori amb un llibre a la mà que descrigui aquest territori, o recrear la visita a un territori amb un llibre a la mà que descrigui aquest mateix indret són, doncs, atractius que es desprenen de l’afirmació primera.” (Vilallonga, 2011)

Com hem anat veient en els apartats anteriors, el “turisme literari” és recent. És a la dècada dels noranta quan s’assenta el concepte mateix de patrimoni literari i la seva relació amb el turisme. Aquest interès creixent porta als diferents gestors a crear rutes literàries o a tenir més en compte el paisatge i l’entorn en les seves visites. Les rutes han esdevingut, des dels seus inicis, una proposta interdisciplinària que, amb la literatura com a punt principal, agrupa matèries diverses com l’art, la història, la geografia, el folklore, etc. Recentment ha esdevingut un fenomen en alça que s’impulsa per mitjà de propostes més comercials que organitzen els gestors culturals amb la col·laboració d’operadors turístics, amb l’objectiu d’estimular el turisme.

Tot i que, com ja s’ha comentat, el turisme no és el primer objectiu dels centres de patrimoni literari, aquest ha esdevingut important i s’ha convertit en una font de finançament i una nova via de comunicació. La tendència és poder oferir una contraposició al turisme de sol i platja, o si més no, proporcionar també a aquests turistes una oferta cultural.

És a la dècada del 1990 quan proliferen les guies i els llibres monogràfics que uneixen paisatge i literatura. En aquest punt en destaca la tasca que ha dut a terme Llorenç Soldevila, professor de la Universitat de Vic, que, a part d’escriure diverses guies o llibres que relacionen el paisatge i la literatura, ha estat l’impulsor de la *Geografia literària dels Països Catalans*, una antologia dels paisatges i textos vinculats al territori. Soldevila és un dels millors especialistes en la didàctica de les rutes literàries. La *Geografia literària* és un projecte que agrupa diferents publicacions i activitats de l’autor, englobant així molt material literari i creant-ne un mapa general dels països catalans. Així doncs, el projecte vertebrava els autors i els textos del panorama català, amb la voluntat d’abraçar tots els territoris de parla catalana per donar-los consolidació cultural. El projecte compta amb dos formats diferents, l’imprès i l’informàtic. La versió informàtica és la pàgina web *endrets.cat*, impulsada per la Universitat de Vic, on es troben prop de 3.000 textos de quasi 600 autors geolocalitzats en 1.600 indrets dels Països Catalans (Universitat de Vic,

2010). Aquesta inclou els materials que són difícils d'encabir en un llibre convencional, com ara fotografies, connexions a altres webs, links, audiovisuals, la plasmació a Google maps, etc. (Camps, 2016)

Un altre projecte similar és l'*Atles literari de les terres de Girona* (2003), i que també relaciona la literatura i el lloc. En aquest cas ens situa l'obra escrita de les vuit comarques gironines, i des del 2007 també té la seva versió digital. L'*Atles*, presentat al 2003, engloba dos volums, 1200 pàgines, 1970 il·lustracions, 150 de les quals són mapes, i 1900 entrades topogràfiques. D'entre les seves pàgines, també es poden trobar rutes literàries d'un o de diferents autors. Després de l'experiència de L'*Atles Literari de les terres de Girona*, i aprofitant les possibilitats que ofereixen les noves tecnologies es va elaborar un espai web amb l'objectiu principal de promocionar i divulgar la tasca que ja s'havia fet sobre paper. (Universitat de Girona, 2007)

Gràcies a la digitalització de l'*Atles*, la Càtedra M. Àngels Anglada – Carles Fages de Climent va promoure l'any 2005 la creació d'itineraris literaris pel territori. Tot el coneixement i informació que contenia l'*Atles* es va traspasar a la xarxa, i el material dels mapes es va utilitzar com a base per crear els itineraris que s'ha dissenyat. A partir de la informació present a l'*Atles* s'aprofundeix en el coneixement sobre cada autor tot desenvolupant una ruta literària que té en compte les correspondències entre la paraula escrita i l'entorn on el visitant es troba al llarg del recorregut. Per a cadascun dels itineraris de la Càtedra s'elaboren mapes que apareixen en el llibret que es dona als visitants abans de començar el recorregut. (Fabrellas, Martí, & Uccella, 2008)

Per últim, un projecte semblant de geolocalitzar la literatura catalana, en aquest cas al món, per mitjà de noves tecnologies el trobem en el Mapa Literari Català (2010), creat per l'associació Espais Escrits. Xarxa del Patrimoni Literari Català, i que consta d'una aplicació mòbil (Espais Escrits, 2015). En aquest cas es troben prop de 2469 espais escrits d'un centenar d'autors geolocalitzats al món, a més de 86 rutes literàries practicables. Es tracta d'una pàgina web que neix amb la idea de fer visible la riquesa i el potencial del patrimoni literari català distribuït arreu del territori. Cada "espai escrit" està localitzat geogràficament al lloc al qual fa referència el text, i s'hi troba una sèrie de continguts multimèdia que enriqueixen l'experiència pel lector. També podem trobar "rutes literàries" que són espais escrits enllaçats entre si.

Munmany explica: “La idea és continuar creant xarxa per visibilitzar-nos al món, però també davant les administracions públiques, el món educatiu o el món turístic; alhora que ens permet ser una plataforma de professionals on trobar resposta a les nostres inquietuds literàries i de gestió. (Munmany, 2015, pág. 17)

En conseqüència, de tot el que s’ha esmentat, un cop definits tant el concepte de patrimoni literari com la seva gestió, i fet un dictamen de les propostes actuals de gestió literària del territori català, m’agradaria inserir la meva proposta de ruta literària a Sant Feliu de Codines en aquest context. Després de revisar les propostes que engloben la literatura catalana, no he pogut ubicar Sant Feliu de Codines al mapa. Així doncs, la meva proposta de ruta comença en aquesta detecció, i el meu objectiu dissenyant-la es poder situar la meva vila natal en la geografia literària que abasta el nostre territori, dotant Sant Feliu de Codines de la importància literària que té aquest espai.

3. METODOLOGIA

Aquest ha estat un treball fonamentalment pràctic, que s'insereix en un context de pensament territorial que exigeix un embolcall teòric. És per això que s'ha dividit en dues parts molt clares: un primer apartat teòric que suposa una investigació al voltant de la conceptualització del patrimoni literari, i una segona part pràctica que mostra el resultat d'una cerca exhaustiva de material literari sobre Sant Feliu de Codines per tal de dissenyar-ne una ruta literària.

Per tal de construir la base teòrica del treball vaig fer una cerca d'articles acadèmics i periodístics, tesis, congressos, llibres i projectes que tractessin temes com ara el patrimoni i la gestió cultural, i més concretament el patrimoni literari. Per altra banda, també eren importants els conceptes turisme literari, identitat, territori i memòria. Ha estat a partir d'aquestes fonts secundàries que he pogut entendre els conceptes teòrics que envoltaven el disseny d'una ruta literària, i he pogut donar resposta a les preguntes inicials.

El treball beu directament dels teòrics del panorama català relacionats amb els estudis culturals i, més concretament, del patrimoni cultural, amb conceptes com el de patrimonialització. També ha estat de vital importància estudiar les diferents propostes de mapes literaris del territori català que fan un recull de diferents rutes i indrets.

Per realitzar el treball pràctic, que consistia en el disseny d'un producte concret de gestió literària, com és el disseny d'una ruta, hem tingut en compte bàsicament un enfocament qualitatiu. Qualitatiu amb relació a la revisió bibliogràfica com a font d'informació i a l'anàlisi dels significats dels textos, documents i narracions. Per altra banda, també s'ha utilitzat una guia flexible d'entrevista que ha culminat en converses i trobades amb diferents estudiosos i particulars.

El disseny de la ruta ha passat per diferents fases metodològiques, seguint la metodologia plantejada per Uccella (Uccella, 2013): 1) Coneixement i observació del territori; 2) Cerca de bibliografia i recollida dels materials necessaris (bàsicament textos); 3) Primera lectura dels textos i elecció dels criteris a aplicar en el disseny de la ruta; 4) Segona lectura en profunditat i elecció dels textos vinculats a cada punt de la ruta; 5) Preparació del mapa; 6) Creació de textos connectors que constitueixen el fil narratiu; 7) Revisió sobre

el terreny de la validesa del disseny realitzat; 8) Redacció final dels textos i documents que serveixen de base a la realització de la ruta; 9) Maquetació del llibret on s'exposa la ruta, i 10) bolcar tot el material per crear la web.

D'aquesta manera, primer vaig intentar informar-me a través de les institucions públiques de Sant Feliu de Codines sobre escriptors que havien escrit sobre el poble o que bé s'havien inspirat en ell, però donada la poca disposició a col·laborar de les entitats o a l'incipient context de crisi per la pandèmia, vaig esgotar aquesta via sense haver-ne obtingut els resultats desitjats. Davant aquesta impossibilitat vaig decidir posar-me en contacte amb particulars de Sant Feliu que al llarg dels anys han desenvolupat una tasca de recopilació de material sobre la vila, esdevenint bons garants de saber popular, que detallaré més endavant. Posteriorment vaig fer una primera cerca a internet i als diferents projectes ja existents de mapes literaris catalans per tal d'ubicar més escriptors a Sant Feliu.

A partir del coneixement d'aquests escriptors vaig passar a buscar diferents textos seus que o bé els ubiquessin a la vila o que en parlessin d'ella. Així doncs, vaig intentar visitar diferents arxius. Malgrat aquesta voluntat, inserits en el context de la crisi provocada per la COVID-19 i la impossibilitat de mobilitat, només vaig poder comunicar-me amb els arxius telemàticament o telefònicament. D'aquesta manera vaig fer una cerca a l'Arxiu Nacional de Catalunya, a l'Arxiu Municipal de Sant Feliu de Codines, a l'Arxiu Comarcal del Vallès i a l'Institut d'Estudis Catalans. La informació procedent d'aquests arxius, la vaig poder obtenir de forma digitalitzada. Finalment sí que em va ser possible visitar físicament l'Arxiu Històric de Sabadell i el Museu de Can Xifreda de Sant Feliu de Codines. Va ser també important la reobertura de les biblioteques, ja que d'aquesta manera vaig poder accedir a l'obtenció de llibres que contenien fragments necessaris per al disseny de la ruta.

Com abans he esmentat, la recerca en arxius particulars ha estat essencial en la recopilació de material documental i informatiu relacionat amb Sant Feliu. Així doncs, vaig visitar l'arxiu privat de Can Marxant i el de la Masia del Prat de Dalt, on es conserven totes les cartes de Jaume Balmes; i mantenir converses esclaridores amb Xavier Bassas i Lluís Capdevila, particulars que han estudiat la història de Sant Feliu. Tanmateix, molta informació que m'han transmès prové de la tradició oral dels vilatans, que malgrat ser

material molt interessant, no he pogut contrastar i documentar. La majoria d'imatges que podrem trobar al llibret, com a producte final, pertanyen a la col·lecció privada d'imatges i postals adquirida per Pere Riera.

Per últim, he pogut comunicar-me mitjançant correus electrònics amb diferents estudiosos, investigadors i professors d'Universitats catalanes que coneixen de ben a prop l'obra d'alguns dels autors de la meva ruta, com ara Borja de Riquer i David Paloma Sanllehí, els quals també m'han aportat materials i informació diversa. Així mateix també em vaig posar en contacte amb Adesiara, editorial que ha recuperat *Primera Part* de Cèlia Suñol, i amb un dels seus familiars, concretament el seu nét.

Un cop obtinguda tota la informació i documentació necessària per al disseny de la ruta, vaig fer una selecció dels textos definitius que havia de contenir, i vaig preparar el mapa de la ruta i els textos connectors que constitueixen el fil narratiu que articula l'itinerari. Tot aquest procés ha acabat constituint un llibret de mida A5 que es donarà als visitants abans de començar el recorregut i permetrà resseguir el territori de Sant Feliu de Codines. A part de la creació del llibret he cregut necessari construir, també, una pàgina web on es pot trobar el mapa, la informació sobre els autors i els seus respectius textos. Així doncs, podem trobar la informació en dos formats diversos, l'imprès i el digital, per oferir al visitant una experiència cultural més completa i extensa en el temps.

Malgrat haver estructurat inicialment el treball visitant arxius i biblioteques de manera presencial, un fet inesperat com una pandèmia, em va fer aturar el projecte. Tot i que aquest fet, inicialment, em va semblar una trava important que em va angoixar per no poder-me documentar tal com jo havia planificat, finalment em va obrir un camp de recerca que en un altre moment no hagués esgotat, com és l'exploració d'arxius digitals. Costa creure que documents que només imagines en un llibre original i antic, pugui estar perfectament digitalitzat. Malgrat la creença que la informació més rigorosa només pot ser trobada en arxius o biblioteques, avui en dia molt d'aquest material està a l'abast d'un clic del ratolí. Així mateix, és important la digitalització de les humanitats, tan necessàries en circumstàncies adverses com la situació provocada per la COVID-19. El llarg període de confinament m'ha fet adonar que no només pots treure coneixement rellevant de les fonts escrites acadèmiques, sinó que és indispensable, començar a valorar el contingut investigador digital, com ara gravacions de converses i diàlegs entre professionals.

4. RESULTATS

4.1 DISSENY D'UNA RUTA LITERÀRIA

Per a la planificació d'aquesta ruta literària s'ha treballat sobre la metodologia plantejada per Uccella (Uccella, 2013), adaptant-la per a aconseguir un disseny satisfactori de la ruta literària a Sant Feliu de Codines.

D'entrada aquesta ruta està construïda sobre el fil conductor d'un espai, com és el poble de Sant Feliu de Codines. L'itinerari està pensat per ser reconegut com una ruta independent, sense un conductor, i per tant serà necessària la senyalització dels punts escollits, col·locant plafons en els quals es recullin els textos escollits. Així mateix, també s'ha elaborat, com s'explicarà més endavant, un llibret a tall de guia de la ruta. Aquest estarà disponible tant en format físic com en format PDF, per tal que hi hagi una major difusió de l'itinerari. En aquesta guia s'inclourà el mapa en el qual es situen els punts i els textos escollits, així com una breu biografia de cada autor. El llibret va acompanyat de fotos de les cases dels autors o llocs emblemàtics de la vila on es van inspirar.

A part, també s'ha cregut necessari crear una web on es pot trobar tant el mapa com els autors i els seus respectius textos.

Quant a duració, la ruta està pensada per passar el dia sencer recorrent els indrets més emblemàtics del poble. Com que l'itinerari finalitza a l'espai natural de Sant Miquel del Fai, és un bon moment també per perdre's-hi una bona estona acompanyats dels autors que n'han descrit la bellesa del seu entorn.

4.1.1 CONEIXEMENT I OBSERVACIÓ

4.1.1.1 SANT FELIU DE CODINES COM A CENTRE D'ESTIUEIG

La ruta literària a Sant Feliu de Codines estarà basada en aquesta població, principalment al centre de la Vila. Tot i això podrem trobar dos punts de l'itinerari més allunyats: la Masia del Prat de Dalt, situada a la carretera d'entrada al poble, al terme municipal de Caldes de Montbui; i l'Espai Natural de Sant Miquel del Fai, situat a 6 quilòmetres del centre.

Sant Feliu de Codines és un poble situat a la comarca del Vallès Oriental, al sector nord-occidental de la comarca. El poble s'estén pel sector muntanyós dels Cingles de Bertí, el turó de Montbui i la muntanya de Sant Sadurní. La seva situació al Vallès Oriental el fa

ser un pont d'enllaç entre el Vallès veí i el Moianès. (Autors corporatius, 1996)

És conegut també pel mirador de Vallès, ja que la bellesa panoràmica pot contemplar-se des de molts indrets, sent també el lloc de pas per visitar l'Espai Natural de Sant Miquel del Fai. La vila es troba a uns 500 metres sobre el nivell del mar, i té una superfície de 15 km², que acull una població de 6000 habitants.

Ha estat aquest marc, i la proximitat que té a les grans ciutats, el que ha fet que Sant Feliu hagi estat sempre un espai per a molts residents i un lloc per a poder passar una temporada de vacances. De fet, els seus habitants es multipliquen en èpoques d'estiu i durant el Nadal. (Ajuntament de Sant Feliu de Codines, 2020)

Il·lustració 1. La roca del Villar, Sant Feliu de Codines. Font: Cristina Grau

Sant Feliu va començar a convertir-se en un centre d'estiueig a principis del segle XX. La pineda i les vistes obertes al Vallès dotaven al poble d'una salubritat reconeguda, fet que va atraure molts "tocats de pit", esdevenint un dels punts més adequats per aconseguir que la natura ajudés a combatre la tuberculosi. El poble va començar a tenir una notorietat creixent degut a la bondat del seu clima, la bellesa dels seus voltants i les seves qualitats terapèutiques, que van aconseguir atraure nous estiuejants ja avançats els anys quaranta i cinquanta del segle XX. Un altre factor destacat de la vila, tot i que no era de l'interès dels estiuejants, va ser la industrialització de la població que es dugué a terme bàsicament de la mà del sector tèxtil, que comptava amb el benefici d'una mà d'obra barata i abundant. Tot i així, com es veurà en diferents textos redactats per estiuejants, aquests solen recordar el toc de les sirenes de les fàbriques que cridaven al canvi de torn.

Així doncs, l'atractiu que Sant Feliu exercia des de principis del segle XX, va atraure molts barcelonins, desitjosos de gaudir de les seves vacances en un entorn natural, més o menys a una curta distància de la ciutat. Van ser els estiuejants els primers que van

comprar terrenys i hi feren edificar les seves residències d'estiu, fet que va portar prosperitat i feina a un bon nombre de veïns, creant una nova economia del sector serveis.

Glòria Soler explica el fenomen de l'estiueig d'aquesta manera:

“L'estiueig és una pràctica social antiga, que neix dins l'àmbit familiar, es propaga d'acord amb els interessos socials, i avança a través d'unes coordenades temporals i geogràfiques. La clau de l'evolució del costum d'anar a estiuejar es troba, doncs, en la confluència de la història sobre aquests dos eixos: d'una banda les vacances remunerades dels treballadors posen fi a l'estiueig tradicional de tres mesos de les classes benestants; de l'altra els llocs de destinació dels estiuejants reben l'impacte de l'increment demogràfic, del mercat turístic i de les noves infraestructures viàries i urbanístiques. Com a resultat, l'estiueig es desprèn progressivament del seu component utilitari i esdevé un temps idealitzat” (Soler G. , 2004, pág. 13)

Soler també explica la relació entre territori i l'imaginari col·lectiu d'aquesta manera:

“Al pes que té la localització geogràfica quant a la configuració dels trets específics dels llocs d'estiueig, cal afegir-hi el de la recreació estètica que cada paisatge ha anat suscitant. Al llarg de generacions i d'acord amb el territori escollit per instal·lar-s'hi, els estiuejants elaboren un determinat imaginari col·lectiu que els distingeix i al qual hauran d'adaptar-se els nousvinguts. El dipòsit de cadascuna d'aquestes petites mitologies estiuenques contribueix, així, a crear la tradició més ampla de l'estiueig.” (Soler G. , 2004, pág. 26)

En aquest cas, la consegüent obertura i ampliació del “mercat” de l'estiueig va fer que altres centres més discrets, com Sant Feliu de Codines, s'esforcessin a conservar o bé a atraure una determinada clientela estiuenca, en aquest cas a les famílies partidàries del “petit comitè”.

“En funció de les afinitats electives de la burgesia catalana al llarg dels anys, es configuren un mapa de l'estiueig de repercussions força importants quant a la diversitat territorial. Les poblacions preferides comptaran amb un avantatjós estímul econòmic que, en molts casos, es veurà acompanyat d'una activació de la seva minsa o inexistent vida cultural.” (Soler G. , 2004, pág. 15)

Mentre que a les capitals es viu l'aparició del modernisme, la renaixença de la cultura catalana, el cant coral, el teatre popular, la poesia patriòtica, etc., als pobles com Sant Feliu aquesta vida cultural és inexistent. Així doncs, són els estiuejants els qui porten l'evolució que experimenta el medi urbà. A Sant Feliu els estiuejants arriben amb les seves construccions colonials i modernistes, porten la sardana, el moviment obrer, el catalanisme, els vehicles de motor, la premsa escrita – que comença a ser de lectura diària – i moltes altres coses que a poc a poc es van integrant al poble. És impossible no pensar que, de no ser pels estiuejants, Sant Feliu hagués trigat molt més temps a entrar en el món modern.

Nicolau Usart, a qui trobarem també a la ruta, era un codinenc que a l'edat d'onze anys va anar a treballar a Barcelona. Amb el seu tarannà espavilat va anar guanyant terreny en l'escalafó social, i es va veure involucrat des del primer moment amb l'*Atracció de Forasters* de Barcelona. N'assimilà perfectament els objectius i els mètodes i va decidir aplicar-los a la seva vila natal. És així com Sant Feliu entra sota l'acció de la filosofia turística de promoció d'imatge, millora de comunicacions, serveis i urbanisme promoguda des del sector privat. Tot això crea un corrent d'opinió exterior a favor de Sant Feliu i dels seus atractius, i a un corrent d'optimisme intern de pertànyer a un poble valorat i "de moda". Sant Feliu, amb les seves millores urbanístiques i activitats lúdiques, esdevindrà un poble de referència a Barcelona i les comarques properes.

Així doncs, tal com expressa Francesc Garriga, "ens van deixar l'orgull de ser de Sant Feliu, un poble ben conegut pels barcelonins i vallesans. Queda clar doncs, que la nomenada de Sant Feliu de Codines va néixer de les accions que a primers de segle XX van endegar els estiuejants i els emprenedors de Sant Feliu, organitzats per les consignes de l'Atracció de Forasters." (Garriga, 2012)

4.1.1.2 El perquè de la ruta a Sant Feliu

Ja de petits a l'escola anàvem a visitar la Masia del Prat de Dalt amb l'amagatall de Jaume Balmes. També a l'escola ens explicaven coses sobre Antoni Ribera i les seves teories ufològiques. En aquell moment tot allò ens semblava el més normal, però ha estat de més gran que vaig pensar que per ser un poble petit tenia diferents personatges rellevants del sector cultural. Quan em vaig plantejar la temàtica del meu treball de final de grau em va venir al cap aquesta idea, i vaig decidir indagar en el passat cultural del meu poble i si hi havia hagut més personatges il·lustres. Sense aprofundir gaire en la cerca ja em vaig assabentar de diversos escriptors que havien passat per Sant Feliu, i vaig decidir seguir endavant amb la proposta de disseny d'una ruta literària. El procés complicat va venir després, tot i que hi ha una extensa tradició oral sobre els diferents escriptors que han escrit sobre o des de la vila, va ser costós poder reunir els textos d'aquests autors que podien formar part de la ruta. Durant molt de temps l'estiueig i la presència d'aquests personatges importants va viure de manera idealitzada en el "saber popular", però quasi ningú se'n va preocupar de fer una tasca de gestió de tot aquest material literari que rau al poble. Així doncs, des de les mateixes institucions públiques és difícil trobar productes de gestió cultural com exposicions o ara una ruta que difonguin aquest material, que ha resultat ser prou important.

Va ser en aquest punt que vaig considerar que seria una bona tasca a realitzar poder recopilar tot aquest material literari i fer-ne una ruta per tal de recordar a tots els habitants

de Sant Feliu de Codines el patrimoni literari existent, per tal que no només quedi en la tradició oral i es pugui difondre tant als joves i nens i nenes de la població com als possibles visitants.

4.1.2 CERCA DE BIBLIOGRAFIA I RECOLLIDA DELS MATERIALS NECESSARIS

Per tal de fer la recollida dels materials necessaris, com ja s'ha comentat a la metodologia, vaig fer una cerca exhaustiva en arxius, biblioteques i en repositoris digitals, i vaig mantenir converses amb diferents estudiosos i particulars. Tot això em va conduir a obtenir un total de vint-i-quatre autors diferents relacionats d'alguna manera amb Sant Feliu. Primerament, havia decidit incloure a l'itinerari només aquells autors que haguessin escrit sobre el mateix poble, però finalment em vaig adonar que hi havia autors que havien estat a Sant Feliu però que no n'havien escrit cap text. Potser aquests escriptors simplement havien escollit Sant Feliu per reposar, o bé encara que no en parlessin del poble els havia servit d'inspiració per alguna de les seves obres. Així doncs, s'han inclòs als punts de la ruta cases d'autors coneguts que han estat a Sant Feliu i que han deixat constància, però que no han escrit sobre el poble.

D'aquesta manera, a la ruta literària s'hi poden trobar escriptors dels segles XVIII, XIX i XX relacionats amb Sant Feliu de Codines. Hi tenen cabuda els narradors, poetes, assagistes i els viatgers. La majoria de tots aquests autors situats a la ruta provenien del Barcelonès, d'Osona i del Vallès Occidental.

En aquesta ruta s'inclouen escriptors de reconeguda vàlua, fins i tot amb renom internacional, i d'altres molt més desconeguts pel gran públic, però que han estat inclosos en aquesta ruta o bé pel seu coneixement de l'entorn o bé donar-los un lloc que en el seu moment els hi va ser negat.

Tot i que he intentat incloure el màxim de dones possible a la ruta, no he aconseguit ni acostar-me a la paritat, i només hi tenen cabuda quatre escriptores. Tanmateix, d'aquestes quatre dones, només dues tenen reconeixement en l'àmbit de les lletres catalanes, com són Maria de Bell-lloc i Maria Aurèlia Capmany. Per altra banda, les altres dues escriptores, són desconegudes pel gran públic. Cèlia Suñol, ha estat un descobriment agradable per mi, perquè la desconeixia tot i haver guanyat el Premi Joanot Martorell l'any 1947. Es tracta d'una escriptora que ha estat reivindicada recentment, amb la reedició de la seva novel·la *Primera Part* per l'editorial Adesiara. Tot i això, gran part de la seva obra resta inèdita. Una altra escriptora amb condicions semblants, ha estat Maria

Dolors Salat, que he descobert per la seva vinculació a Sant Feliu de Codines amb el llibre *Puntes i Organdí*, editat l'any 2010, i que la seva obra anterior també ha passat desapercibuda.

Amb aquesta ruta també pretenc donar rellevància a les dones oblidades, sobretot a l'àmbit de la cultura, en aquest cas la literatura, que també són identitat i memòria, però que no han estat considerades. Les condicions politico-socials i culturals dels segles XIX i part del segle XX van situar la dona en uns àmbits allunyats de la vida pública i professional en tots els sentits. Tanmateix, de ben segur que en la meua cerca, soterrades sota pseudònims, o al fons d'alguns calaixos, segueixen havent-hi dones escriptores que mai seran reivindicades.

Finalment, la llista d'autors que apareixeran a la ruta és la següent:

1. Joan Petit i Aguilar (1796-1829)
2. Jaume Balmes i Urpià (1810-1848)
3. Víctor Balaguer Cirera (1824-1901)
4. Maria de Bell-lloc (Maria del Pilar Constància Barbarà Maspons i Labrós) (1841-1907)
5. Àngel Guimerà (1845-1924)
6. Jacint Verdaguer Santaló (1845-1902)
7. Sebastià Farnés i Badó (1854-1934)
8. Nicolau Usart i Furriol (1854-1928)
9. Pompeu Fabra i Poch (1868-1948)
10. Francesc de Paula Baldelló i Benosa (Mossèn Baldelló)(1887-1977)
11. Ricard Permanyer Volart (1887-1958)
12. Francesc Mirabent Soler (1888-1942)
13. Mateu Janés i Duran (1896-1974)
14. Josep Pla Casadevall (1897-1981)
15. Jaume Maurici (1898-1981)
16. Ferran Canyameres (1898-1964)
17. Cèlia Suñol i Pla (1899-1986)
18. Joan Oliver i Sallarès (Pere Quart) (1899-1986)
19. Miquel Batllori i Munné (1909-2003)
20. Maria Aurèlia Capmany i Farnés (1918-1991)
21. Antoni Ribera i Jordà (1920-2001)
22. Maria D. Salat (1928)
23. Francesc Vallverdú i Canes (1935-2014)
24. Lluís Permanyer Lladós (1939)

Taula 1. Autors per ordre cronològic. Elaboració pròpia

4.1.3. PRIMERA LECTURA DELS TEXTOS I ELECCIÓ DELS CRITERIS A APLICAR

EN EL DISSENY DE LA RUTA

Un cop seleccionats els autors, he cercat d'entre tota la seva obra, els textos que parlaven de Sant Feliu de Codines, i he procedit a la lectura de tots ells. En alguns casos no hi ha hagut elecció, ja que només he pogut trobar el text que incloc a la ruta. En d'altres, sí he pogut triar, i en aquest cas ho he fet agafant els textos que descrivien el paisatge natural, industrial o pel seu bon clima, continuant l'imaginari col·lectiu del poble. Evidentment, aquest paratge idíl·lic que apareix al llarg de la ruta, paradigma de modernitat, prosperitat i estiuatge, era només una cara de la moneda. Per altra banda, quedava el poble explotat pel tèxtil, que passava gana, i que no tenia accés ni als paratges ni als divertiments de la colònia d'estiuatjants, per bé que d'aquest altre món, no en queda constància escrita, ja que tots qui narraven les meravelles de Sant Feliu eren els anomenats "forasters" pels vilatans.

Finalment hi ha autors, en què el text no fa referència a Sant Feliu, sinó que ubica a l'escriptor al poble. Això no vol dir que en la seva obra no hagi influït la seva estada.

4.1.3.1 GÈNERES LITERARIS DELS TEXTOS

Les obres utilitzades són llibres, o textos dels gèneres de novel·la, epistolar, poesia, estudis del llenguatge, llegendes, auques, memòries i parlaments. També s'afegix a textos publicats en diaris i revistes. Els escrits no s'han normativitzat, ni traduït. És per això que podrem trobar majoritàriament textos en català, però també algun en castellà.

4.1.3.2 TEMÀTICA DELS TEXTOS

Com ja s'ha anat esmentant al llarg del treball, els textos descriuen majoritàriament el paisatge natural que envolta la vila. També alguns textos fan al·lusions a les característiques i costums de Sant Feliu, així com al llenguatge utilitzat pels vilatans. També una gran part dels textos descriuen les activitats culturals i esportives que es duïen a terme a l'estiu. Tot i això, alguns autors destaquen en els seus escrits l'activitat fabril del poble. És un tema també mencionat per diversos escriptors la bonança del clima i la qualitat de l'aire que es respirava a Sant Feliu de Codines, tan recomanats per reconeguts doctors pels seus "malalts de pit".

4.1.3.3 MIDA CONCRETA DELS TEXTOS

Per tal que els textos tinguessin cabuda en un llibret petit de mida dina-A5, aquests havien de ser breus. És per això que s'han escollit textos de més o menys 200 paraules. Si tenia la possibilitat de posar més d'un text per autor, he prioritzat posar-ne diferents de més breus.

4.1.3.4 TEXTOS CONTEXTUALITZATS EN UNA ÈPOCA CONCRETA

Dels vint-i-quatre autors diferents que componen la ruta, la majoria de textos s'ubiquen dins la cronologia de finals del segle XIX i segle XX, coincidents amb el període de l'auge de l'estiueig i l'activitat industrial del tèxtil.

4.1.3.5 QUI EN POT SER L'USUARI

Aquesta ruta ha estat dissenyada amb la intenció de posar la cultura a l'abast de tothom. Per tant, la seva funció és doble: donar a conèixer autors rellevants i coneguts internacionalment i la seva obra de manera didàctica; i per altra banda, el coneixement d'un poble que en el seu moment va ser rellevant tant pel seu desenvolupament industrial com per la seva activitat cultural i social introduïda per l'estiueig. Avui en dia aquest últim component ha desaparegut, però Sant Feliu continua conservant un entorn natural que val la pena visitar i gaudir com en el seu moment van fer molts dels autors d'aquests textos. Per tant, la idea és combinar una activitat cultural i turística a la vegada, que pugui interessar tant estudiosos de l'àmbit, com a famílies que el seu interès sigui fer una activitat plegats fora la ciutat. També pot ser una idea interessant de cara a l'ensenyament, ja sigui a escoles o instituts, per introduir als nens a la literatura d'una manera diferent i divertida.

Com es vol que s'acosti a realitzar la ruta, gent d'àmbits molt diferents, s'ha organitzat el llibret incorporant un fil conductor planer que enllaça els diferents lectors tot aportant context a la ruta. D'aquesta manera la ruta es fa més entenedora. Altrament, els textos que s'han escollit no utilitzen un llenguatge complicat. Això permet diversos estadis de lectura, permetent gaudir de l'obra tant a l'estudiós com al curiós, mentre es combina el plaer amb la cultura.

4.1.4 SEGONA LECTURA EN PROFUNDITAT I ELECCIÓ DELS TEXTOS

VINCULATS A CADA PUNT DE LA RUTA

Després de rellegir els textos escollits per aparèixer a la ruta, ha calgut triar els fragments significatius per tal de situar-los a cada punt de la ruta. Els punts escollits seran representatius en la biografia dels autors, com ara les seves cases, o bé tindran a veure amb les històries narrades. S'ha volgut que els fragments escollits fossin significatius per tal que cridessin l'atenció i encaminessin al lector cap a la lectura de les obres completes.

D'aquesta manera, s'han ubicat 20 punts interessants segons els textos escollits. Realment la ruta es compon de vint-i-quatre autors, però o bé alguns han compartit casa i per tant estan situats al mateix lloc, o bé descriuen el mateix indret.

Així doncs, la ruta està constituïda pels següents punts, amb els seus respectius textos associats, que podreu consultar al llibret (Vegeu Annex):

1. Masia del Prat de Dalt. / Jaume Balmes i Urpià

La primera parada de la ruta es situa a la carretera d'entrada del poble, que separa dos prats: el Prat de Dalt i el Prat de Baix. Estrictament la masia del Prat de Dalt pertany al terme municipal de Caldes de Montbui, però per la seva proximitat a Sant Feliu, la història d'aquest mas sempre ha anat lligada a aquesta vila. Ara la carretera passa a cinc minuts del mas, però temps enrere nomé s'hi accedia per un camí de carro que el convertia en un indret molt retirat, ideal per servir d'amagatall a Jaume Balmes.

Aquest filòsof, teòleg i clergue catòlic va ser un dels filòsofs més llegits del pensament catòlic a Catalunya, Espanya i Europa. Balmes va fugir el 13 d'agost de 1843 de Barcelona, en alçar-se una revolució, i es va refugiar al Prat de Dalt, masia de don José Prat i doña Carmen Cerdà, per l'amistat que els unia amb la família Cerdà. Allà va estar tancat a una habitació que era de molt difícil accés, ubicada sobre la volta de la sagristia. En aquella fosca i solitària habitació va tenir molt temps per dedicar-lo a l'escriptura i així va ser com va escriure la seva obra més coneguda, *El Criterio*.

En aquest punt hi podem trobar dues cartes originals de Jaume Balmes datades l'agost de 1843. En aquestes, firmades amb un nom i firma falsa, per tal de mantenir el seu amagatall, l'autor explica de forma breu i dissimulada la seva arribada a la casa i la comoditat amb la qual es troba. (Balmes, 1843)

2. Roca del Villar / Maria del Bell-lloc

La segona parada de la ruta la trobem tot just a l'entrada del poble, en girar a la dreta per la carretera que porta a Bigues i Riells. De seguida trobem la roca codina tan característica de Sant Feliu. Des d'aquesta gran roca del Villar es pot copsar el paisatge que va descriure Maria de Bell-lloc. L'escriptora catalana passava els estius a la casa pairal "Can Maspons" de la seva família, al terme municipal de Bigues i Riells. Aquest municipi es troba a pocs quilòmetres de Sant Feliu de Codines, fet que va portar a l'autora a escriure sobre aquest.

En aquest punt hi podem trobar un fragment descriptiu de Sant Feliu de Codines escrit per Maria de Bell-lloc, que ubiquem al llibre *Llegendari* (Bell-lloc, 2004).

3. Carrer Barcelona, 46 / Antoni Ribera i Jordà

En aquest punt ens situem al començament del poble, i pugem pel carrer Barcelona, que fou, en el seu temps, l'antiga carretera. En aquesta casa hi viu un renombrat ufòleg de fama internacional conegut com a Antonio Ribera. Ribera va venir a Sant Feliu per la teva tranquil·litat, i el va trobar un indret adequat per treballar. Tant va ser així que va desenvolupar bona part de la seva activitat literària al poble, i va ser veí de la localitat des de 1971 fins a la seva mort trenta anys més tard.

Aquest any, coincidint amb el centenari del seu naixement, s'havia de celebrar el 2020 com "l'any Ribera" en record a l'insigne escriptor. Tot això no va ser possible per la situació creada per la pandèmia de la COVID-19.

El text que acompanya aquesta explicació són unes cartes exposades al seu llibre *Cartas de tres herejes* (Ribera, 1998), que situen l'escriptor a Sant Feliu de Codines.

ANTONI RIBERA
1920-2001

Il·lustració 2. Logotip Any Ribera. Font: Ajuntament de Sant Feliu de Codines

4. Carrer Barcelona, 30 / Francesc de Paula Baldelló i Benosa

Seguint pel mateix carrer, al número 30, trobem la casa on el, també conegut com el mossèn de la música, va passar llargues temporades, ja que un vilatà li llogava les millors estances. Mossèn Baldelló va ser un erudit estimat tant per la gent local com per la colònia benestant d'estiuejants. Baldelló també va estimar molt el poble de Sant Feliu, i sovint en va fer diversos estudis, sobretot de la llengua catalana que es parlava al poble. Així doncs, en aquest punt es pot trobar el seu estudi titulat *La llengua catalana a Sant Feliu de Codines*. (Baldelló, n/d)

5. Plaça del Gurugú / Lluís Permanyer

Seguint pel mateix aquesta ruta s'arriba al Gurugú, el barri d'estiueig per excel·lència. Aquí hi va viure el periodista i cronista de *La Vanguardia*, Lluís Permanyer, en una casa ara ja enderrocada.

Permanyer va col·laborar escrivint un text d'una exposició que s'havia fet al Museu de Can Xifreda sobre l'estiueig. És doncs aquest text titular *Sant Feliu i l'estiueig. Text d'una exposició* (Permanyer, 2002) el que podem trobar en aquest punt.

6. Carrer Agustí Santacruz, 69 / Pompeu Fabra i Poch

De la tranquil·litat de la plaça passem al brogit de la carretera que travessa el poble. En aquesta casa hi trobem una placa commemorativa que hi diu: "d'aquí marxà Pompeu Fabra a l'exili". Aquesta antiga casa, coneguda com a Can Viladomat, pertany actualment a la nissaga de l'historiador Martin de Riquer i Morera.

Pompeu Fabra va marxar cap a l'exili el 24 de gener de 1939, des de la casa de Can Viladomat, a Sant Feliu, on solia estiuejar i on vivia des de l'any 1938 fugint dels bombardejos de la Guerra Civil.

No he pogut trobar cap escrit de Pompeu Fabra on parlés de Sant Feliu, i és per això que en aquest punt hi podem trobar un Text que va redactar al Programa de la Festa Major de Sant Feliu de Codines el 15-18 de setembre de 1934 (Fabra, 1934).

7. Carrer de Sant Joan, 48/52 / Francesc Vallverdú Canes

En aquesta cantonada que dona al carrer Agustí Santacruz, però que té la seva entrada pel carrer Sant Joan, hi passà llargues estades aquest polifacètic lingüista, poeta i director d'Edicions 62. La família llogava aquesta petita casa per tal de passar-hi els estius. Com la casa era petita, Vallverdú no podia treballar tranquil amb la cridòria dels nens, i es tancava en unes golfes per tal de poder treballar. Aquí podem trobar un text que va expressar la seva dona a l'homenatge a Francesc Vallverdú realitzat per l'Institut d'Estudis Catalans un any després de la seva mort. En ell hi explica una anècdota de les seves estades a Sant Feliu. (Vilaginés, 2015)

8. Carrer Agustí Santacruz, 57 / Joan Oliver (Pere Quart)

Tot just a tocar de la casa de Vallverdú trobem la casa de Joan Oliver, amic d'aquest últim. Els dos escriptors van coincidir a Sant Feliu de Codines, on van fer breus estades. De la relació d'aquest autor amb la vila se'n té poca informació, així que el text que acompanya l'explicació d'aquest punt és una carta entre Joan Oliver i Francesc Vallverdú on citen la vila de Sant Feliu de Codines. (Vallverdú, 1970)

(Arxiu Històric de Sabadell, Fons Joan Oliver. Correspondència rebuda AP167/1)

9. Plaça del rellotge, 1 / Miquel Batllori i Munné

Aquesta petita plaça acull la Torre del Rellotge, un referent al poble, ja que és un dels rellotges que toca les hores. En aquesta casa va créixer el pare Batllori amb els seus pares, que van ser dels primers estiuejants benestants. En aquest poble Batllori va aprendre i perfeccionar el català. La seva relació amb el poble es va allargar fins a la seva maduresa, sent participant de totes les activitats del poble. En aquest punt hi situem dos textos que es poden trobar al seu llibre *Records de quasi un segle* (Batllori, 2000), i que són bàsicament les seves memòries, on parla també de les seves estades a Sant Feliu de Codines.

10. Carrer Sant Joan, 8 / Joan Petit i Aguilar

Reculant una mica la carretera tornem al carrer Sant Joan. Aquesta antiga casa de 1752, coneguda com la casa del doctor, va acollir la nissaga de metges Petit. Joan Petit i Aguilar va ser un metge de Sant Feliu de Codines a qui l'apassionava la gramàtica. Els seus treballs, però no van sortir a la llum a la seva època, i no ha estat fins més tard que la seva obra ha començat a estar valorada i estudiada. Com a obra important, va crear una gramàtica catalana que va deixar escrita pels seus fills.

És en aquest context que situem un text publicat a la Revista *La Renaixença* el 15 de juliol de 1879, que parla d'aquesta gramàtica catalana i la nissaga d'erudits Petit. (Desconegut, 1879)

11. Plaça Doctor Robert / Josep Pla

Ara travessem la carretera i ens trobem en aquesta plaça, per observar aquest espai que fa molts anys va ser el centre de l'activitat del poble. Aquí finalitzava el viatge de carruatge i "autos", i també hi convivia un cafè, una taverna una barberia, un cinema i l'hotel Roget.

Josep Pla va fer diferents estades al poble, algunes de la mà del seu gran amic Manolo Hugué, que s'estava a la població veïna de Caldes de Montbui. El primer text que podem trobar en aquest espai parla precisament d'aquest personatge i els seus costums de deixar Caldes per passar uns dies a l'Hotel Roget de Sant Feliu. Aquest text es pot trobar al llibre de Josep Pla anomenat *Tres artistes (vida de Manolo)* (Pla J. , 1970).

Una altra estada que va fer Pla a Sant Feliu va ser concretament a l'Espai Natural de Sant Miquel del Fai, on justament aquell dia no baixava aigua per la cascada. Pla explica aquesta anècdota al seu llibre *Tres guies* (Pla J. , 1976).

12. Carrer Vic, 7 / Sebastià Farnés i Badó / Maria Aurèlia Capmany i Farnés

Aquest punt de la ruta el comparteixen dos personatges ben coneguts, avi i néta. En aquesta casa pairal hi va néixer el folklorista Sebastià Farnés, al qual de seguida el poble li va quedar petit i va marxar a ciutat. Tot i conservar la casa, poc se'l va veure per Sant Feliu. Tant és així que de Farnés s'ha trobat només alguns textos relatius a Sant Feliu, i que eren més aviat fonts d'on provenien refranys que ell recollia en les seves paremiologies. Per sort però en va escriure també una

llegenda que si que parlava de Sant Feliu i els seus barris. Podem trobar aquest text en aquest punt, text que es va publicar a la revista *La Renaixença* el 28 de febrer de 1881. (Farnés, 1881)

Aquestes quatre parets també van veure créixer, entre estiu i estiu, a la néta Maria Aurèlia Capmany, que recorda amb enyorança a les seves memòries, els estius passats aquí i la vella casa trista que finalment va aprendre a estimar. De Maria Aurèlia Capmany trobem diversos textos on l'autora fa esment a la casa de Sant Feliu, així com els jocs i les excursions que solien realitzar. També podrem trobar aquí un fragment que parla de l'activitat fabril de Sant Feliu. Així doncs, en aquest punt, de la mà de Maria Aurèlia Capmany trobem diferents llibres a tenir en compte, com són: *Mala memòria* (Capmany, Mala memòria, 1987) i *Això era i no era* (Capmany, Això era i no era, 1989).

13. Plaça Josep Umbert Ventura / Àngel Guimerà / Jaume Maurici

En aquest punt, centre de la Vila, s'erigeix des de fa uns anys el nou Ajuntament, però aquest ocupa el lloc del Casino Santfeliuenc. En aquestes estances es va viure l'opulència de l'estiueig. Així doncs, va ser en aquest punt on es van celebrar tres Jocs Florals diferents, els anys 1901, 1933 i 1947.

D'aquesta manera podem trobar dos textos, un de relatiu a l'any 1901 i un altre al 1947, ja que els Jocs Florals de 1933 pràcticament no consten documentats.

Així doncs, el primer text que trobarem en aquest punt és el parlament d'obertura dels Jocs Florals que va realitzar Àngel Guimerà l'any 1901. (Guimerà, 1906)

Per últim, trobem també el discurs de gràcies que va exposar Jaume Maurici a la cloenda dels Jocs Florals de l'any 1947. (Peña Deportiva, 1947)

14. Carrer Travessia, 2 / Maria D. Salat

A l'altra punta de la plaça es troba la casa de Can Morel, on estiuejava aquesta autora. En aquest punt trobem la primera escriptora desconeguda de la ruta, que explica la seva història de manera planera i els seus estius. La història de Maria Dolors Salat, pertanyent a la darrera generació amb memòria viva de la Guerra Civil, és un retrat de la burgesia barcelonina de final de segle XIX i primera meitat del XX. De Salat només hem pogut trobar un llibre seu que esmenta el poble de Sant Feliu de Codines, però com gran part del llibre es situa en aquest, trobem molts fragments significatius. Aquí doncs podem trobar tres fragments sobre els

estius a Sant Feliu que exposa al llibre *Puntes i organdí* (Salat, 2010) i

Trobem un primer text explica com era la casa, un altre que parla dels finals d'estiu, i per últim un que parla del so que feien les sirenes de les fàbriques.

15. **Font dels Àlbers/ Francesc Mirabent Soler**

En aquest punt ens trobem en un indret emblemàtic del poble, la plaça de la Font dels Àlbers. L'autor pertanyia a la colla de Nicolau Usart, i van ser ells que van reformar la plaça per tal de repensar i millorar el poble pels forasters i els locals. Així doncs en la reforma van estar a punt d'enderrocar una alzina centenària, però el poble ho va impedir. Per això, Mirabent va escriure les *Cobles en record i lloança de la vella alzina de l'antiga "Font dels albes"*, text que podrem llegir en aquest punt de la ruta. (Soler F. M., 1922)

16. **Carretera de Sant Llorenç, 6 / Ricard Permanyer Volart**

Aquí ens aturem a la Torre Permanyer, la primera casa d'estiueig que hi va haver a Sant Feliu. En aquest indret hi van accedir els polítics més renombrats del nacionalisme català. L'estiueig de la nissaga Permanyer es va estendre en el temps de tal manera que parents llunyans han trobat ara un lloc per viure-hi no només a l'estiu.

En aquest punt podem trobar dos textos escrits per Permanyer i Volart. El primer explica l'estiueig a Sant Feliu i el viatge que suposava, extret d'una carta que escriu Ricar Permanyer al seu amic Josep Maria López-Picó dins el llibre *L'estiueig* (Soler G. , 2004). El segon text és una auca escrita per Permanyer on expressa les llargues tardes que passava al Casino Sanfeliuenc jugant al *Bridge* amb la resta de la colònia estiuejant. Podem trobar aquest text també dins el llibre *L'estiueig* (Soler G. , 2004)

17. **Carrer Sagrera, 21/ Jacint Verdaguer Santaló**

En aquest punt de la ruta trobem la casa de Ca n'Ullar, on s'hostatjava Jacint Verdaguer quan venia a Sant Feliu.

De Verdaguer no s'ha pogut trobar cap text seu que esmentés Sant Feliu, així que he hagut d'incloure fragments de textos de personalitats que l'havien tractat a Sant Feliu. Així doncs es poden trobar dos fragments, un escrit per Francesc de P. Baldelló a *Museu Cinto i la música* (Baldelló, 1953), i un altre extret del discurs

de gràcies que va realitzar Jaume Maurici als Jocs Florals de 1947 (Peña Deportiva, 1947).

18. Font de les Roses / Cèlia Suñol

Cèlia Suñol és la segona gran oblidada de la ruta. Aquesta ha estat recentment rescatada del silenci amb la recuperació de la seva novel·la *Primera Part*. Suñol va arribar a Sant Feliu de Codines de la mà del Doctor Reventós, qui els va aconsellar la localitat pel guariment del seu marit tuberculós Kaj Hansen. Van estar-s'hi només un any a Sant Feliu, però al seu llibre autobiogràfic *Primera Part* (Pla C. S., 2014) podem trobar referències al poble quan van tornar de Suïssa. Tot i que es tracta d'una novel·la en clau, diferents pistes indiquen que el poble que descriu Suñol és Sant Feliu de Codines, i que el Doctor Reverter que els hi aconsella és, en realitat, el doctor Jacint Reventós. Com no he pogut trobar quin és el pis que els va trobar el Doctor Reventós, he situat a Suñol en un lloc estratègic de camí a Sant Miquel del Fai.

19. Sant Miquel del Fai / Ferran Canyameres / Víctor Balaguer / Mateu Janès

Aquest és un dels indrets més especials i importants de la ruta. Reconeguts autors han descrit la bellesa d'aquest paratge natural espectacular. Aquest espai ha inspirat als autors a narrar les seves excel·lències a través d'històries i llegendes. Així doncs podem situar tres autors importants en aquest punt de la ruta, com són Ferran Canyameres, Víctor Balaguer i Mateu Janès.

El següent autor que descriu aquest paratge és Víctor Balaguer, un dels escriptors més importants del segle XIX, que expressa la seva bellesa a Balaguer a *Una expedición a San Miguel del Fay*. Aquest lloc va atraure els primers autors romàntics, com Balaguer, que en va dedicar un llibret a descriure l'excursió que hi va fer el 1850. (Cirera, 1850)

Aquest paratge continua creant fascinació al segle XX, i també en parlen autors com Ferran Canyameres. Aquest autor ha escrit diverses obres on apareix la vila de Sant Feliu de Codines, i ha descrit, sobretot, l'indret de Sant Miquel del Fai. És per això que tot i la seva extensa obra que fa al·lusió a Sant Feliu, s'han hagut de rebutjar textos donada la seva llargada, així doncs al final només s'hi podrà trobar un text que situen al llibre *El Vallès (vigor i bellesa)* (Canyameres, 1961), premi P. Maspons i Camarasa de 1959.

Un altre autor a qui li ha interessat aquest paisatge natural ha estat el poeta Mateu Janès. En la seva *Antologia Poètica* (Duran, 1981) podem trobar el text que relacionem amb aquest indret.

Il·lustració 3. Sant Miquel del Fai. Cristina Grau

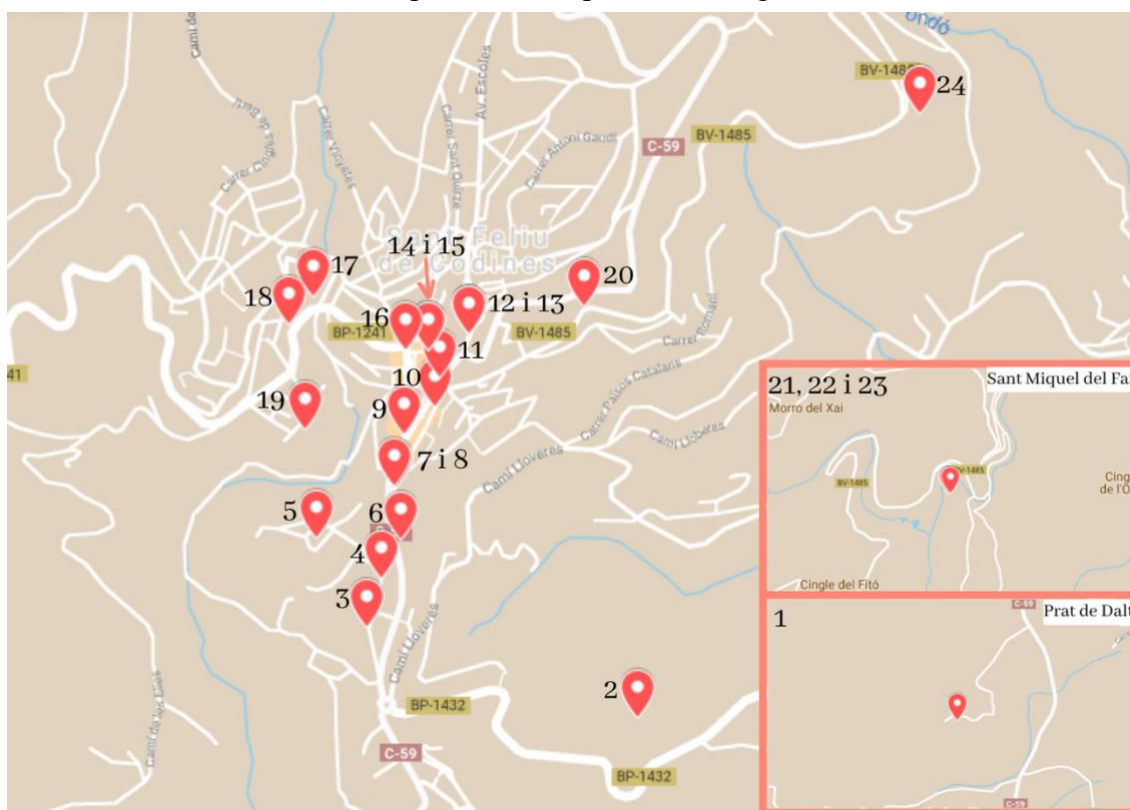
20. Parc Usart / Nicolau Usart i Furriol

Acabem la ruta en aquest indret del Parc Usart, amb un autor no literat, però que sens dubte va fer possible que molts dels autors que s'esmenten a la ruta triessin Sant Feliu de Codines per les seves estades. Nicolau Usart va ser un personatge influent del seu temps, que fent ús de la xarxa de relacions amb la burgesia de Barcelona, va donar vida a un poble petit i pobre del Vallès Oriental.

Així doncs, l'itinerari s'acaba en un indret en el qual no hi hem ubicat cap text, però que, durant generacions, el seu mirador, ha emocionat diversos personatges tot mirant l'espectacle que la natura ens regala.

4.1.5 PREPARACIÓ DEL MAPA

Per a la preparació del mapa de la ruta, s'ha realitzat amb la plataforma gratuïta de Google Maps. Les funcionalitats gratuïtes són limitades, però útils per crear la base. Per tal que es visualitzés bé s'ha creat dos requadres ampliat per escenificar els punts més allunyats de la ruta, com són el prat de dalt i Sant Miquel del Fai. Així doncs, el mapa de la ruta queda de la següent manera:

1. Masia del Prat de Dalt. Jaume Balmes	13. Carrer Vic, 7. Maria Aurèlia Capmany
2. Roca del Villar. Maria de Bell-lloc	14. Plaça Josep Umbert Ventura. Àngel Guimerà
3. Carrer Barcelona, 46. Antonio Ribera	15. Plaça Josep Umbert Ventura. Jaume Maurci
4. Carrer Barcelona, 30. Francesc de P. Baldelló	16. Carrer Travessia, 2. Maria D. Salat
5. Plaça del Gurugú. Lluís Permanyer	17. Font dels Àlbers. Francesc Mirabent
6. Carrer Agustí Santacruz, 69. Pompeu Fabra	18. Carretera de Sant Llorenç, 6. Ricard Permanyer
7. Carrer Sant Joan, 48/52. Francesc Vallverdú	19. Carrer Sagrera, 21. Jacint Verdaguer
8. Carrer Agustí Santacruz, 57. Joan Oliver	20. Font de les Roses. Cèlia Suñol
9. Plaça del rellotge, 1. Miquel Batllori	21. Sant Miquel del Fai. Víctor Balaguer
10. Carrer Sant Joan, 8. Joan Petit i Aguilar	22. Sant Miquel del Fai, Ferran Canyameres
11. Plaça Doctor Robert, 1. Josep Pla	23. Sant Miquel del Fai, Mateu Janés
12. Carrer Vic, 7. Sebastià Farnés	24. Parc Usart, Nicolas Usart

Il·lustració 4. Mapa literari de Sant Feliu de Codines. Elaboració pròpia

4.1.6 CREACIÓ DELS TEXTOS CONNECTORS I LA PRESENTACIÓ

El llibret no pretén ser només un itinerari literari, sinó també una passejada per un indret amb els seus costums, un entorn natural privilegiat i amb una història recent per recordar.

És per això que en el fil conductor s'ha mirat de connectar l'autor amb aquestes altres característiques, per apropar al visitant el Sant Feliu de Codines que vull mostrar.

4.1.7 REVISIÓ SOBRE EL TERRENY DE LA VALIDESA DE LA RUTA

Finalment, s'ha realitzat la ruta sobre el terreny i s'ha comprovat que efectivament els espais tinguin valor i interès pel lector.

Per tal de realitzar la ruta completa és necessari disposar de vehicle, ja que el desplaçament fins als punts més allunyat de la ruta, s'ha de fer en vehicle propi, ja que de moment no es disposa de transport públic fins a Sant Miquel del Fai.

Així doncs, la ruta es podria realitzar de dues maneres diferents:

1. **Ruta extensa:** Aquesta ruta seria, la completa, visitant tots els punts seleccionats, tant el Prat de Dalt, com el nucli urbà, Parc Usart i Sant Miquel del Fai.
2. **Ruta abreujada:** Aquesta opció de ruta seria simplement visitar el nucli urbà, on es troben la majoria de punts, i si es vol concloure al Parc Usart amb una breu caminada. Si es realitzés la ruta de manera abreujada sí que hi ha la possibilitat d'arribar a Sant Feliu amb transport públic des de Barcelona i des de diferents indrets del Vallès Oriental i Occidental.

4.2 LLIBRET, PRODUCTE FINAL

Finalment, la ruta s'exposa en el producte final de gestió literària, que correspon a la realització d'un llibret que acompanya en visitar a tall de guia entre els diferents punts de la ruta. Aquest llibret és el resultat final de tota la tasca d'investigació.

El llibret s'ha creat agafant de model els llibrets dels itineraris literaris de la Càtedra de Patrimoni Literari Maria Àngels Anglada – Carles Fages de Climent de la Universitat de Girona. Així doncs, s'ha adaptat a les necessitats pròpies de l'itinerari literari a Sant Feliu de Codines. La diferència més evident, és que els llibrets de la Càtedra, normalment situen un autor a diversos indrets d'un territori, i el meu itinerari situa diversos autors en un mateix indret.

Una altra diferència rellevant entre els llibrets de la Càtedra i el meu és la mida d'aquest. Els de la Càtedra són mida DIN-A6, i el meu un DIN-A5.

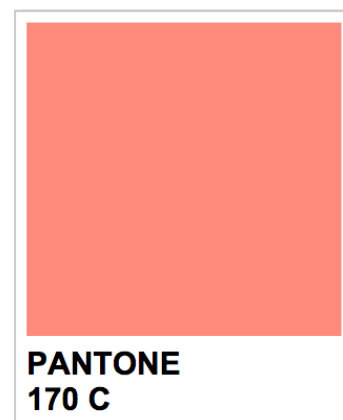
Això és degut al fet que considerava, després d'ensenyar el llibret a diverses persones perquè el mirassin, em van comentar que costava llegir-lo. Així doncs, per la seva finalitat, que és fer la ruta amb el llibret a la mà tot passejant pels indrets, vaig pensar que calia fer el llibret una mica més gran.

Per tant, he optat per fer un DIN-A5 de 60 pàgines, amb color, amb coberta plastificada matificada, amb paper estucat blanc de 300g de gramatge. El paper interior serà estucat matificat de 130g, i l'enquadernació serà fresada i encolada.

El llibret està connectat visualment mitjançant un mateix color terrós, que és el color de la roca codina, omnipresent a tota la geografia de Sant Feliu de Codines, incloent-hi el seu nom.

Il·lustració 5. Itinerari literari García Lorca a Figueres. Font: Càtedra de Patrimoni Literari Maria Àngels Anglada - Carles Fages de Climent

Il·lustració 6. Color 170C. Font: Pantone

Itinerari literari a
Sant Feliu de Codines

Un balcó obert al Vallès

Il·lustració 7. Portada del llibret. Font: Elaboració pròpia

S'ha creat una portada del llibret que inclou l'Skyline de Sant Feliu amb els seus edificis i accidents geogràfics més importants. Tot seguit, el llibret comença amb una presentació que explica les característiques de Sant Feliu de Codines i l'esdevenir d'aquest poble petit com un nucli d'estiueig pels Barcelonins i Vallesans, i que va saber conviure amb una industrialització del sector tèxtil. A continuació hi podem trobar una auca, d'autor desconegut (J.S.C) que explica l'estiueig a Sant Feliu.

Així doncs, a continuació comencen els autors, ja desenvolupats en l'anterior apartat. Cada autor està relacionat amb un lloc important, tant per l'escriptor com per Sant Feliu. L'indret de la ruta es presenta mitjançant els textos que serveixen de fil conductor. També hi podem trobar una petita biografia dels autors, o bé algun text de persones que els descriuen.

Seguidament hi podem veure exposat el text que, o bé han escrit els autors, o bé són d'altres persones que els situen a la vila.

12. Sebastià Farnés i Badó (1854-1934)

I de la plaça anem cap amunt al carrer Vic número 7. Allà, a la casa pairal, va néixer aquest autor folklorista que, aviat, el poble li va quedar petit i va marxar a ciutat. Tot i conservar la casa poc se'l va veure per Sant Feliu.

Home polifacètic, Farnés va ressaltar en el camp de l'advocacia, el periodisme, la taquigrafia, el folklore i el catalanisme.

"...A mi no em semblaven en absolut rebutjables les coses que deia l'avi. Li Tenia un respecte reverencial, és cert, però a més m'agrada quan parlava i m'agraven les coses que deia..."

Era inútil, jo penso que ell ja no tenia ganes de viure. Per aquelles dates ja havia acabat la *Faremologia*, que omplia un moble de dos volums (un armari panxut a baix i un altre armari de menys fondària i portes de vidre a sobre), ben ordenada dintre de carpetes folrades de color cru. Ocupava el temps llegint i emprenent feines absolutament marginals...

Arribàvem a casa l'avi, li feiem un petó a la gulta ran de la barba suau i blanquíssima i després l'havíem de deixar tranquil perquè seguís omplint les seves fitxes...

Va morir la vigília de Reis de 1934. No es pot dir que en Farnés desapareixia després de la seva mort. Ell com tants homes vuitcentistes desapareixia molts anys abans..."

Això era i no era, Maria Aurèlia Capmany

"Jo no recordo haver vist mai en Sebastià Farnés a Sant Feliu, a la casa que l'havia vist néixer. Tanmateix la seva casa pairal"

Mala memòria, Maria Aurèlia Capmany

Il·lustració 13. Campanar de Sant Feliu.
Il·lustració de Cristina Grau

-26-

"Era un cap al tart d'estiu del any vint i tants d'aquesta centuria.

La pintoresca vila de Sant Feliu de Codinas composta en sa major part de cases esbarrinades per aquí y allà, emblanquinadas quasi totes, pareixia mirada de lluny un vol de coloms parant de cop sos variats mohiments y graciosos jochs pera contemplar embadalits lo darrer badall d'aquell dia.

Pero de mes aprop iquin aspecte mes diferent presenta, adhuch avuy mateix, segons pe'l cantó que se la mira!

¡llum y sombra! Veus' aqui ben representats sos dos barris principals: la Venderia y la Sagrera.

La primera, de cara á Llevant, sembla obehir á las ordres d'un atrevit gegant, lo rellotge-campanar, que ab veu clara y vigorosa saluda á tota idea naixent plé d'entusiasme, com si acariciés l'esperansa d'un bonich pervindre; la segona, al revés, té tot l'aspecte d'un vell xaruch que abatut baix lo pés dels anys deixa sentir á cada instant sa feble veu, com la amargantia queixa del que li reca l'anarsen del mon, envejós del present que no conta ab ell per res, y somiant ab lo passat ab qui ja afortunadament no pot contarhi.

Mireusel: encongit y sempre mirant cap á Ponent, dona l'últim adeu al sol que mor, semblant á l'endolada viuda que sols viu del recort del espós que li ha prés la tomba. Condempnat á sols viure del passat, sembla desconèixer que l' mon vá donant toms, y qu' á no ser que cambiessen las lleys que l' regeixen jamay lo sol que á Ponent se mor, á Ponent mateix torna á néixer.

Un quadro poch espayós es lo seu centre que anomenan pomposament plessa la gent del barri: dos costats los omplian l' iglesia y l' cementiri; los altres dos unas quantas casas rónegas que l' temps ja ha prés pe l' seu compte.

Lo negre reixat de fusta del cementiri sembla que l' deixin ajustat expressament pera facilitar lo pás d' algun qu' altre mort mal avingut ab aquell etern repós y freda quietut. Per demunt de la tanca, no gayre alta per cert, un espigat xipré refiat de la nit qu' entra, escarnint l' ossera d' algun gegant arrebossada ab la capa de vellut negre que serveix de cobrellit als morts, treu lo cap amensador y feréstech esporuguint als que passen distrets per aquell indret sense senyarse ni resar pe l's difunts; y en lo recó que fá lo cementiri ab la iglesia s' hi veu arrambat lo lilit dels morts semblant convidar als ofesos fentloshi d' escaleta pera que mes aviat pugan venjarse dels impiós fentne exemplar escarment."

La Renaixença 28/02/1881, Sebastià Farnés

-27-

Il·lustració 8. Exemple d'una pàgina del llibret. Font: Elaboració pròpia

Cada autor, i consegüentment cada text, van acompanyats de fotografies, o bé actuals o antigues dels punts indicats a la ruta. Les imatges actuals les he fotografiat jo mateixa, i les antigues les he pogut posar gràcies a un vilatà anomenat Pere Riera que col·lecciona imatges i postals antigues de Sant Feliu de Codines.

Jocs florals celebrats a Sant Feliu de Codines al 1901, 1933 i 1947 al casino

Reculem carretera avall i tombem per l'antic hotel cap a la plaça Josep Umbert Ventura, avui centre de la vila, on s'erigeix des de fa uns anys el nou Ajuntament que ocupà el lloc del Casino Santfeliuenc. A les seves estances es van viure els temps de l'opulència de l'estiu de Santfeliuenc. Més tard va ser recuperat per la gent de Sant Feliu, que recorda amb estimació aquest emblemàtic indret.

"Els barcelonins ens reunim al Casino on es jugava al frontó, al bridge, al billar i a la botifarra. En sortir de missa hi havia el ball "Vermut". Compràvem patates a la barraca del Xuia i anàvem al Casino..."

Puntes i Organdí, Maria D Salat

"Fiestas mayores La pintoresca villa de San Feliu de Codinas, celebrará la suya en los días 17, 18, 19 y 20 del actual, y será este año, según todos los cálculos, mejor que en los anteriores, ya que el Ayuntamiento y los vecinos han puesto empeño en que así suceda. Entre otros festejos, se han proyectado ya, las acostumbradas solemnes funciones religiosas, bailes públicos en las plazas y en algunas calles, y de sociedad en los casinos de la población, adorno de varias calles, fuegos de artificio, elevación de globos, etc. El Casino Felicense, estará adornado é iluminado con espléndidez, y ha contratado á la reputada orquesta de Barcelona «La Unión Artística» -que, además de ejecutar los programas de los bailes de sociedad, dará un concierto el día 20 por la tarde, en el salón del citado casino."

La Vanguardia, sábado 10/09/1892

-30-

Il·lustració 9. Exemple d'una pàgina del llibret. Font: Elaboració pròpia

Il·lustració 15. Plaça i casino. Col·lecció privada de Pere Rivera

Il·lustració 16. Interior del casino. Col·lecció privada de Pere Rivera

-31-

A part de les fotografies he demanat a una il·lustradora, Cristina Grau, si em podia dibuixar certs indrets emblemàtics de Sant Feliu per tal que no tot fossin fotografies.

Un cop acabada la lectura dels textos trobem un mapa que indica el seguiment de la ruta literària i els seus punts significatius relacionats amb els autors i les pàgines on es poden trobar.

Per finalitzar el llibret, a l'última pàgina es situa la bibliografia utilitzada, per tal que els visitants de la ruta puguin aconseguir les obres i puguin procedir a la seva lectura.

4.3 CREACIÓ D'UNA PÀGINA WEB

Il·lustració 10. Pàgina d'inici de la pàgina web. Font: Elaboració pròpia

Després de l'experiència de crear l'itinerari literari a Sant Feliu de Codines, i aprofitant les possibilitats que ofereixen les noves tecnologies, vaig veure la necessitat de fer un pas més. Amb l'objectiu de promocionar i divulgar la tasca que ja s'ha fet sobre el paper, vaig decidir també elaborar un espai web.

Aquesta pàgina, tot i incorporar els avantatges informàtics, conserva l'estructura inicial del paper.

Vaig voler crear la web perquè vaig pensar que aquest nou format podria seduir al públic jove i alhora fidelitzar al públic adult.

Vaig considerar que la ruta literària a Sant Feliu és una experiència intensa, ja que he pretès oferir el màxim d'informació possible en un temps determinat. En canvi, la digitalització de la ruta implica que puguis entrar al web tantes vegades com vulguis, i privilegiar una informació en detriment d'una altra.

Per altra banda, la web, permet estirar molt el fil de la informació, ja que pots aportar-hi eines d'interpretació que poden anar des d'una petita descripció a un material que tingui hipervincles, vídeos, etc. Això permet que es creïn experiències diferents segons el visitant, ja que a algú pot preferir indagar més en un text o en un altre.

Considero que també ofereix la possibilitat de filtrar la informació segons es vulgui, per exemple agrupant els textos per temàtiques, espais... relacionant els elements entre ells i crear noves narratives.

Per últim, considero de gran utilitat la creació d'una pàgina web perquè et permet crear una experiència continuada en el temps. D'aquesta manera, l'experiència de la ruta real i l'experiència virtual es complementen, ja que la virtualitat t'ofereix informació *a priori* i *a posteriori*, però la part real inclou l'experiència viscuda, que és la que et fa sentir identificat i que construeix el teu pensament.

Així doncs considero important la utilitat de la web pel fet que et permet informar-te i conèixer, però tot i això l'experiència viscuda i compartida és insubstituïble, ja que l'atmosfera, l'olor i la llum només es pot aconseguir visitant l'espai. (Campus Patrimoni UdG; José Antonio Donaire; Pilar Giró, 2020)

Així doncs, a la pàgina web hi podem trobar el mapa de la ruta que situa els autors i per altra banda, apartats on apareix la biografia de l'autor.

Il·lustració 11. Mapa de la pàgina web. Font: Elaboració pròpia

De la següent manera podem trobar els textos dels autors que parlen o els relacionen amb Sant Feliu de Codines.

Ruta literària a Sant Feliu de Codine a Sant Feliu de Codines

Inici Mapa Sant Feliu de Codines Autors ▾

MARIA AURÈLIA CAPMANY I FARNÉS (1918-1991)

I sense canviar de lloc, aquí mateix, en aquesta casa va passar molta vedua la nitja d'en Sebastià, la Maria Aurèlia Capmany, que recorda amb enyorança, a les seves memòries, els estius passats aquí i la vella casa bruta que va aprendre a estimar.

Novel·lista, dramaturga i assagista barcelonina. Destacà també com a activista cultural, feminista i antifrancquista. "En Jaume sol dir: 'ho parlo de tu, perquè ets atípic'. No sóc com la majoria de gent de la meua ciutat, ni la meua gent, tan dolçament estimada, era com el veïnat, ni com els estuatsos, ni com els homes i les dones que omplen el caliu de la música o el quartet del Liceu. El que jo explico no pot servir d'exemple a ningú, la meua memòria dels meus conciliabuls no ha retolat la meua educació, ni han tingut una paraula amb els meus, ni una veu, que m'han deixat per herència munts i munts de papers empolats i muntanyes de llibres"

Méls memòria, Maria Aurèlia Capmany

"Era una casa amb dues portalades, l'una per a l'entrada a la casa pròpiament dita i l'altra que donava pas als cellers i al jardí. Tenia dos passos i unes golfes i, per part de darrera, les galeries ponades donaven a un jardí, que a mi em semblava gran, amb una pomerana perera, un neoprer, un gran florir i un bot tan vell que havia esdevingut un arbre frondós."

Méls memòria, Maria Aurèlia Capmany

"Associo la religió de la meua infància a les olors, olors benègnes com per exemple la qualitat una mica àcida de la palma, que surta tan blanca de l'ensofradit i que el recargolament dels brins habitualment treuats feia més intensa o les olors de la setmana santa amb la farigola que vessava partit arreu, o la terra mollta dels camos de Sant Feliu, o simplement les olors de l'església, sempre una mica rànica car s'hi barrejaven les flors musibes, la cara Fosa i la suor de la gent, sobretot a l'estiu en plenes vacances."

Méls memòria, Maria Aurèlia Capmany

"Jugàvem a campalot per tota la casa gran, pel jardí, pel celler buit, per les golfes. El joc consistia en el següent: tothom s'amagava i el que s'havia quedat a parar havia de descobrir algú. No calia que l'agafés, o que el toqués ni tal sol, només calia que digués "campalot Joan", i en Joan parava. "El període de temps que van restar a la casa dels Farnés a Sant Feliu va ser força més llarg que el període de Canet. Canet es va acabar l'any 32, quan l'avi i les tiotes van veure a Barcelona, carrer ample i espai. Els temps de Sant Feliu va durar fins a l'excit de la guerra, quan la PDI es va quedar la casa i entre molts dibuixos va col·locar una casa de cubals a la cambra dels pares, amb net. Sant Feliu no va ser mai el lloc de les meues autèntiques vacances. Tinc bons records de Sant Feliu i m'agrada veure-hi, però va ser escornerar d'un jo més complicat i contradictori que el que havia existit a Canet. La casa era bonica, val a dir-ho, la més bonica i ampla del Carrer de Vic."

Méls memòria, Maria Aurèlia Capmany

"L'activitat fibril va donar al poble aquell mateix aire híbrid que tenen molts dels pobletans de la nostra terra, de considerar en camp propi i assolir a fàbrica d'albri. Sant Feliu de Codines n'era un exemple claríssim. És un poble bonic, distribuït al llarg d'una carena, entre boscos de pins i alzines i un sotabosc frondós d'arçalgues i gatzeos. Des del fons del pla del Vallès pugem cap a Sant Feliu i, en arribar-hi, se't ofereix a l'altra banda, la davallada cap als camps fertils de La Garriga i cap als dolls d'aigua del riu Teru que es vessa per Sant Miquel del Fai. Seguint amunt vas trobant els pobles més frondosos i més rics d'aigua: Sant Quirze Safaja, Castellolí, Vila..."

Méls memòria, Maria Aurèlia Capmany

Il·lustració 12. Exemple de la vista d'un autor a la pàgina web. Font: Elaboració pròpia.

També he decidit crear un espai on trobar informació sobre la vila i el seu interès cultural. Aquí s'hi pot trobar un vídeo que hem realitzat amb un *dron* i que ressegueix espais de la ruta pels aires.

Ruta literària a Sant Feliu de Codine a Sant Feliu de Codines

Inici Mapa Sant Feliu de Codines Autors ▾

ST FELIU DE CODINES

Sant Feliu de Codines és un poble situat a la comarca del Vallès Oriental, al sector nord-occidental de la comarca. El poble s'estén pel sector muntanyós dels Cingles de Bertí, el turó de Montbu i la muntanya de Sant Sadurni. La seva situació al Vallès Oriental el fa ser un pont d'enllaç, entre el Vallès veí i el Moianès. És conegut també pel mirador de Vallès, ja que la bellesa panoràmica pot contemplar-se des de molts indrets, sent també el lloc de pas per visitar l'Espai Natural de Sant Miquel del Fai. La vila es troba a uns 500 metres sobre el nivell del mar, i té una superfície de 15 km², que acull una població de 6000 habitants.

Ha estat aquest marc, i la proximitat que té a les grans ciutats, el que ha fet que Sant Feliu hagi estat sempre un espai per a molts residents i un lloc per a poder passar una temporada de vacances. De fet, els seus habitants es multipliquen en èpoques d'estiu i durant el Nadal.

El periodista i cronista Lluís Permanyer escriu el següent sobre Sant Feliu i d'estuieg:

"Sant Feliu va començar a convertir-se en un lloc d'estuieg de cavall del camí de segle. I no cal dubtar-ne gens que les pinyes, un dels símbols de la Vila, van ser més decisives que l'alçada: una cosa semblant la tenien incomptables indrets de Catalunya, però element decisiu era la pinada, acompanyada d'una salutabilitat noúria reconeguda, tant que el prestigiós doctor Robert - alcalde Barcelona i president de la Uliga- ja recomanava els seus malalts que hi fessin no solament cap, sinó una estada generosa."

Il·lustració 13. Finestra amb informació sobre Sant Feliu de Codines. Font: Elaboració pròpia.

4.4 COMERCIALIZACIÓ DE LA RUTA

Un cop finalitzat el projecte, he considerat que és relativament fàcil la seva implementació al poble. En el moment actual, l'única via que veig possible és oferir-la a l'àrea de cultura de l'Ajuntament que en faci publicitat a la seva web a l'apartat d'informació turística. Així mateix, seria fàcil poder implementar a la via pública, com a mobiliari urbà, els plafons informatius que senyalitzen els punts de la ruta. D'aquesta manera, la comercialització del llibret, sigui gratuïta o de pagament (segons criteri de l'ajuntament) es podria fer des de l'oficina d'atenció ciutadana de l'ajuntament, o bé des del punt d'informació turística que en el seu moment va existir.

En un futur relativament proper, la ruta també es podria implementar de manera privada, ja que la compra de Sant Miquel del Fai per part de la Diputació de Barcelona, que preveu la reobertura de l'espai pel 2022, farà que la zona es revitalitzi turísticament. L'oferta prevista portarà espeleòlegs, grups d'estudiants, estudiosos del medi natural, etc. amb lo qual s'espera que el poble pugui oferir activitats turístiques relacionades amb l'espai natural. Donada la proximitat del poble a Sant Miquel del Fai, també es podria oferir, dintre dels paquets turístics, l'itinerari literari. En aquest supòsit, la implementació de la ruta de manera privada suposaria acordar amb l'ajuntament la implantació dels plafons informatius de manera permanent i integrada amb el mobiliari urbà.

4.4.1 PROPOSTA ECONÒMICA

He elaborat un pressupost orientatiu del cost que podria tenir la implementació de l'itinerari literari a Sant Feliu de Codines. Els preus són oficinosos, extrets de calculadores de pressupostos d'internet, o consultant a gent del ram que m'ha pogut orientar.

DESCRIPCIÓ	UNITATS	PREU
Selecció textos, autors i confecció itinerari (preu hora tècnic 30€)	20 hores	600,00€
Revisió i correcció textos (preu hora tècnic 30€)	10 hores	300,00€
Fotografies i vídeos cedides gratuïtament pels Autors amb menció autoria	0	0,00€
Disseny portada i mapa itinerari	1	250,00€
Maquetació llibre (preu pàgina 1,20)	57 pàgines	68,40€
Impressió llibret: 60 pàgines, color, coberta plastificada mate amb paper estucat 300g gramatge, paper interior estucat mate 130g de gramatge, enquadernació fresada encolada. Preu unitat llibret 3,36€	100	336,00€
Pàgina web itinerari: Maquetació i programació del web; treball de SEO i posicionament web; desplegament online; inserció de continguts; manteniment del web + serveis de <i>hosting</i> i compra domini 2G anuals	1	1200,00€
Faristol acer corten senyalització turística per cada punt de l'itinerari , peu de 100cm + placa impressió de 40*30cm. Preu unitat 150€	20	3000,00€
TOTAL		5754,40€

Taula 2. Pressupost. Font: Elaboració pròpia

5. CONCLUSIONS

En la introducció d'aquest treball de final de grau plantejàvem una sèrie de preguntes que acompanyaven la hipòtesi que en l'actual context social del poble, la memòria literària podria tenir un paper més important si es posés en valor la seva gestió. Ara, finalitzat el treball creiem que hem pogut respondre-ho i demostrar-ho al llarg d'aquest, tant a partir de la primera part, centrada en la conceptualització i l'estat de la qüestió, com en la segona part, d'anàlisi, creant un producte de gestió literària com és un itinerari, que ha estat útil per visibilitzar i reivindicar el patrimoni literari i de Sant Feliu de Codines.

Així doncs, responent algunes de les preguntes inicials hem constatat que el patrimoni té un paper destacat en la societat, però que el patrimoni literari és encara un patrimoni incipient. Ha estat en els últims anys que s'ha començat a valorar aquest material, i per tant a desenvolupar un paper de gestió cultural per tal que aquest es transmeti i perduri. D'aquesta manera, podem afirmar que la gestió cultural i el seu paper divulgador són essencials per tal que el patrimoni, en aquest cas el literari, pugui arribar a la major part de la població possible i que aquesta pugui participar de l'experiència. Però per tal que el públic es senti seu aquest patrimoni, la gestió ha de treballar amb conceptes com la memòria, que genera identitat i cohesió social. La memòria genera sentiment de pertinença a un determinat indret, el que no té passat no arrela ni genera vincles, ni tampoc es construeix a ell mateix de cara al futur. Així mateix, els agents que participen en la patrimonialització són essencials per destacar alguns elements en detriment d'altres, proporcionant noves narratives o bé perpetuant-ne. Sent així, serà amb la intervenció de diversos agents com ara institucions, acadèmics, gestors, crítics, etc., acompanyats pels "lectors-intèrprets", que aconseguiran atorgar al patrimoni literari una posició més prioritària dins la societat.

Considerem que per tal que el patrimoni literari pugui tenir un paper més destacat a la societat, el que cal és difondre el missatge a la públic en general, i per això penso que és una bona opció la promoció del turisme literari, per tal de generar coneixement i pensament crític. En aquest sentit, ens hem centrat en el potencial de les rutes literàries com a recurs per apropar la memòria des del "lloc literari" i transmetre emocions per la literatura.

Aplicant aquests conceptes al municipi de Sant Feliu de Codines, hem detectat que la gestió del patrimoni literari del poble no és gaire activa. Una de les entitats que esta més

disposada a fer aquesta recopilació de material literari és el Museu Municipal de Can Xifreda, però aquesta tasca la realitzen bàsicament voluntaris, que són precisament els particulars del poble que tenen arxius privats de material relacionat amb Sant Feliu de Codines i que han anat recollint al llarg dels anys. Per això ha estat important, seguint els objectius marcats, crear un model de revalorització de la gestió del patrimoni literari codinenc i aplicar-lo a diferents autors en forma de ruta. D'aquesta manera es facilita i posa a l'abast material literari d'escriptors relacionats amb Sant Feliu que fins ara raïen ocults o bé instal·lats només en la tradició oral dels més grans. Especialment es reivindica aquests autors i se'ls visibilitza, com a símbol diferencial i identitari, des de les terres i paisatges que reflecteixen les seves obres. Així doncs, amb la confecció de la ruta literària es divulga i contextualitza aquest patrimoni per tal de fer-lo arribar a un públic en general. És important que aquest públic participi de l'experiència cultural de manera activa, enriquint-se amb nou coneixement i capacitat crítica per tal d'inserir-se en un corrent identitari que genera cohesió social. En aquest aspecte, la meua recerca m'ha portat a contactar amb persones d'edat avançada que d'altra manera probablement no hagués conegut. La seva memòria d'un temps que jo no he conegut m'ha acabat apropant llocs de Sant Feliu que ara veig amb altres ulls. Al llarg d'aquest treball he pogut constatar que el coneixement del passat, crea vincles i arrels al territori, i que sempre es pot escoltar, interpretar i aprendre més de tot allò que pot explicar un indret. La memòria, doncs, ens ajuda a construir el futur. El passat tanmateix, també ens pot ajudar a canviar o no repetir errors que ja s'han donat, i és per això que sempre hem d'observar amb una mirada crítica.

Una de les conclusions que puc extreure d'aquesta experiència és que el municipi de Sant Feliu hauria de prendre consciència de tot el material patrimonial que es pot arribar a perdre si no se'n fa una deguda gestió. En aquest fet, l'Ajuntament ha d'esdevenir un agent clau per tal de donar rellevància al fet de patrimonialitzar. Així doncs, cal que es realitzi una tasca de bona gestió del material arxivístic. És indispensable que l'arxiu municipal contingui el màxim material possible, i que aquest estigui ordenat, digitalitzat i sigui de fàcil accés i consulta, ja que ara mateix és més fàcil accedir als arxius personals dels vilatans que a l'arxiu municipal. De la mateixa manera, aquests últims tenen més informació emmagatzemada que el mateix arxiu. És només d'aquesta manera que el material patrimonial podrà suportar el pas del temps sense perdre's, ja que la gent gran no viu indefinidament, i pocs estan disposats a seguir la seva tasca de recopilació de material relacionat amb la nostra vila.

Una altra conclusió que he extret al llarg del treball és que la digitalització dels fons documentals i la promoció de les humanitats digitals són indispensables per tal de posar a l'abast els relats i materials a la societat. Així doncs el patrimoni cultural no és incompatible amb la seva digitalització, sinó el contrari, és un fet complementari que aconseguix que el missatge arribi a públics diferents, i conseqüentment a un sector més ampli.

Per altra banda, he pogut comprovar que la meua recerca pot tenir també conseqüències positives en altres estudis sobre patrimoni literari que s'estan duent a terme. N'és un exemple el mapa de certàmens literaris que estan confeccionant des de la Càtedra de Patrimoni Literari Maria Àngels Anglada – Carles Fages de Climent de la Universitat de Girona, en el qual no consten els Jocs Florals de Sant Feliu de Codines, i dels quals he pogut constatar la seva existència amb la recopilació de material pel meu treball.

Per últim, m'agradaria destacar que la realització d'aquest itinerari és només el principi d'un possible projecte major. Amb l'impuls suficient de les institucions i les possibilitats que ofereix el territori, es pot seguir indagant en la seva investigació per tal de trobar nous autors i nous paratges, potser fins i tot estenent la ruta a diferents municipis veïns. Només abastant cinc quilòmetres més arribaríem al Sanatori de Puig d'Olena, on he pogut ubicar diferents autors rellevants que van fer estades mèdiques en aquest espai, i que he deixat de banda per considerar que ja tenia prou material només situant-nos en el terme municipal de Sant Feliu. D'aquesta manera, aquest projecte omple una llacuna existent, al menys en aquesta àrea geogràfica, on no s'havia explotat tot el potencial literari existent.

6. BIBLIOGRAFIA

Ajuntament de Sant Feliu de Codines. (2020). Obtenido de Ajuntament de Sant Feliu de

Codines: <http://www.santfeliudecodines.cat/>

Autors corporatius. (1996). *Ronda Vallesana XVII [1996]*. Sabadell: Unió Excursionista

de Sabadell.

Baldelló, F. d. (1953). *Mossèn Cinto i la música*. Barcelona: Fidel Rodríguez Ferran.

Baldelló, F. d. (n/d). La llengua catalana a Sant Feliu de Codines. Arxiu Museu Municipal

Can Xifreda.

Balmes, J. (1843). Cartes de l'arxiu privat de la Masia del Prat de Dalt.

Batlloori, M. (2000). *Records de quasi un segle*. Barcelona: Quaderns Crema.

Bell-lloc, M. d. (2004). *Llegendari*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Camps, J. (2016). Geografia literària: un projecte per a cartografiar i divulgar la

literatura dels països catalans. *Estudis Romàntics [Institut d'Estudis Catalans]*,

389-397.

Campus Patrimoni UdG; José Antonio Donaire; Pilar Giró. (2020). Museus i virtualitat.

Girona.

Canyameres, F. (1961). *El Vallès (Vigor i Bellesa)*. Barcelona: Gràfiques Diamant.

Capmany, M. A. (1987). *Mala memòria*. Barcelona: Planeta.

Capmany, M. A. (1989). *Això era i no era*. Barcelona: Planeta.

Cirera, V. B. (1850). *Una expedición a San Miguel del Fay*.

Desconegut. (1879). Novas. *La Renaixensa*.

Duran, M. J. (1981). *Antologia poètica*. Molins de Rei.

Espais Escrits. (2015). *Mapa literari català*. Obtenido de mapaliterari.cat

Fabra, P. (1934). Text al Programa de Festa Major de Sant Feliu de Codines. Sant Feliu de Codines.

Fabrellas, E., Martí, C., & Uccella, F. (2008). Literatura georeferenciada. Redescobrint la subjectivitat del territori. *Segon Congrés Català de Geografia*.

Farnés, S. (1881). *La Renaixensa*.

Garriga, F. (2012). *Nicolau Usart i els seus amics*. Sant Feliu de Codines: Ajuntament de Sant Feliu de Codines.

Guardiola, I. (2018). *L'ull i la navalla. Un assaig sobre el món com a interfície*. Barcelona: Arcàdia.

Guimerà, À. (1906). *Cants a la pàtria*. Barcelona: Imprempta la Renaixensa.

Lladó, A. (2019). *La mirada lúcida. El periodisme més enllà de l'opinió i la informació*. Barcelona: Anagrama.

Mira, J. F. (2011). Territori, llengua, literatura, identitat. En E. Escrits, *Literatura, territori i identitat. La gestió del patrimoni a debat*. (págs. 75-85). Girona: Curbet edicions.

Montaner, M. C. (2011). Nous paisatges de la literatura. En E. Escrits, *Literatura, territori i identitat. La gestió del patrimoni a debat*. Girona: Curbet edicions.

- Montaner, M. C. (2011). Nous paisatges de la literatura. En E. Escrits, *Literatura, territori i identitat. La gestió del patrimoni a debat.* . Girona: Curbet edicions.
- Mummany, M. (2015). APROXIMACIÓ A LA GESTIÓ DEL PATRIMONI LITERARI DE MARIA ÀNGELS ANGLADA. *AUSA*, 1.
- Munmany, M. (2015). Espais Escrits, eina per a la literatura catalana en xarxa. En C. d. Reus, *La literatura com a patrimoni i desenvolupament del territori* (págs. 9-18). Reus: Centre de Lectura de Reus i Arola Editors.
- Munmany, M. (Novembre de 2015). Gestió del patrimoni literari català femení. Vic.
- Oliveras, N. (2011). Literatura en el territori: on són els referents? Estat de la qüestió. En E. Escrits, *Literatura, territori i identitat. La gestió del patrimoni a debat.* . Girona: Curbet edicions.
- Peña Deportiva. (1947). *Juegos Florales de San Feliu de Codinas*. Sant Feliu de Codines: Exempra 163 de 270.
- Permanyer, L. (2002). *Sant Feliu i l'estiueig. Text d'una exposició*. Sant Feliu de Codines: Museu Municipal Can Xifreda.
- Permanyer, L. (2002). *Sant Feliu i l'estiueig. Text d'una exposició*. Sant Feliu de Codines: Museu Municipal de Can Xifreda.
- Pla, C. S. (2014). *Primera Part*. Martirell: adesiara editorial.
- Pla, J. (1970). *Tres artistes (Vida de Manolo)*. Barcelona: Edicions Destino.
- Pla, J. (1976). *Tres Guies (Catalunya)*. Barcelona: Edicions Destino.

- Resina, J. R. (2011). La literatura i les eines d'articulació simbòlica. En E. Escrits, *Literatura, territori i identitat. La gestió del patrimoni a debat*. Girona: Curbet edicions.
- Ribera, A. (1998). *Cartas de tres herejes*. Ediciones Corona Borealis.
- Salat, M. D. (2010). *Puntes i Organdí*. Barcelona: Viena.
- Smith, L. (2006). *Uses of heritage*. Londres / Nova York: Routledge.
- Smith, L. (2011). El "Espejo patrimonial". ¿Ilusión narcisista o reflexiones múltiples? *Antípoda*, 39-63.
- Soler, F. M. (1922). *Cobles de record i lloança a la vella alzina de l'antiga "Font dels albes"*. Sant Feliu de Codines.
- Soler, G. (2004). *L'estiueig*. Barcelona: RBA Libros.
- Soler, G. (2004). *L'estiueig. Les experiències estiuenques de diverses generacions de catalans*. Barcelona: La Magrana.
- Teixidor, E. (2009). Memòria: cosmos i paisatge. En E. Escrits, *Literatura, territori i identitat. La gestió del patrimoni a debat*. Girona : Curbet edicions.
- Torrents, C. (2011). Patrimonialitzar els espais? Primeres Reflexions. En C. Torrents, *Espais Escrits. Literatura, territori i identitat. La gestió del patrimoni literari a debat*. . Girona: Curbet edicions.
- Uccella, F. R. (2013). *Manual de patrimoni literario: espacios, casas-museo y rutas*. Gijón: Ediciones Trea.
- Uccella, F. R. (2020). El patrimoni literari, eina bàsica. *Catorze.cat*.

UNESCO. (n.d). *Kit de la Convención para la Salvaguardia del Patrimonio*

Cultural Inmaterial. Obtenido de UNESCO: <https://ich.unesco.org/es/kit>

Universitat de Girona. (2007). *Atles literari de les Terres de Girona*. Obtenido de

<http://www.ddgi.cat/atlesWeb/faces/index.jsp>

Universtiat de Vic. (2010). *Endrets*. Obtenido de www.edrets.cat

Vallverdú, F. (1970). Correspondència rebuda AP167/1. Arxiu Històric de Sabadell.

Vilaginés, C. (2015). Cloenda a càrrec de la seva esposa a l'homenatge de l'Institut d'Estudis Catalans a Francesc Vallverdú un any després de la seva mort.

Vilallonga, M. (2011). Simbologia literària del territori. En E. Escrits, *Literatura, territori i identitat. La gestió del patrimoni a debat*. Girona: Curbet Edicions.

7. ANNEXOS

7.2 LLIBRET DE L'ITINERARI LITERARI A SANT FELIU DE CODINES

Itinerari literari a
Sant Feliu de Codines

Un balcó obert al Vallès

Presentació

Un cop arriba *“l’istiu tothom marcha a Sant Feliu”*. Així comença una auca titulada *“L’istiu a Sant Feliu”*, publicada el 1897. I és que entre finals del segle XIX i mitjans del segle XX, aquest petit poble del Vallès oriental va ser referent i model a seguir com a poble modern, industrial i d’estiueig. En aquest indret van conviure dues realitats ben diferents que van fer pròsper el municipi.

El tèxtil va arrelar amb força a la vila amb fàbriques importants: Can Comes, Roca Umbert, Umbert Rosas, la seda, etc., d’alguna d’elles encara avui se’n conserva l’esquelet i el record de viva veu dels que van viure aquells temps.

“Al fons de la memòria hi tenim gravats els tocs de sirena de les fàbriques fent la competència als tocs del campanar. Les sirenes tocaven a les 6 i a les 10 del matí. A les dues del migdia i a les 6 de la tarda, un quart abans feien un toc d’avís i tothom a toc de “pito”, hi havia feina per tothom massa i tot. El que no hi havia eren diners i pocs bròquils...”

Discurs celebració de tots els Codinencs nascuts el 1932, escrit per Roser Cot.

Per altra banda un fill pròdig ben tornat, en Nicolau Usart, que havia fet fortuna a ciutat, va establir a Sant Feliu la seva casa d’estiueig i va decidir exercir de mecenes i engalanar el poble perquè fos atractiu a altres famílies benestants de ciutat que es volien esbargir. I va ser així que entre recomanacions mèdiques d’aires nets i la promesa d’activitats lúdiques sense fi, el poble, a partir de Sant Joan, es començava a omplir: excursions, cinema, frontó, casino... als estiuejants no els hi quedava temps per avorrir-se. El poble creixia amb les cases senyorívoles dels “forasters” que, passada la Festa Major, passaven el forrellat i tornaven a les seves vides de ciutat amb un munt de faules del poble per contar.

A l'entrada del poble no fa tants anys, et rebia un cartell que et recordava el següent:

“Atenció turistes estiuejants! Sant Feliu de Codines un balcó obert al vallès.

El poble de muntanya on es respira l'aire més pur i fresc.

Poble sa, clima sec, alçada 500 metres, a 30 quilòmetres de Barcelona

ja ho deia el Doctor Robert: A Sant Feliu hi trobareu el que tots necessitem la salut.

Que tothom ja ho diu, el millor poble de Catalunya Sant Feliu.”

D'aquells temps, dels que hi van viure o hi van passar, dels que hi van treballar o estiuejar, només en queda, en molts casos la tradició oral, els records febles dels qui avui ja són molt grans. Perquè res no s'oblidi, perquè l'herència dels grans és bagatge pels joves, cal conservar viu el record. Aquest indret i el seu entorn van captivar il·lustres plomes, que tot passejant els seus carrers, xerrant als seus cafès o guaitant les seves vistes van trobar la inspiració. Aquesta ruta literària comença al capdavall del poble al “banc de la paciència” on s'esperava, amb impaciència, veure arribar els que pujaven per la carretera de Barcelona.

Auca de 1897 "l'istiu a s.feliu de codinas" de J.S.C

L'istiu a S. Felio de Codinas.

 <p>1. Un cap antic, l'edifici solitari marxa a S. Felio.</p>	 <p>2. N'és S. Felio un poble bastant alegre i molt nete.</p>	 <p>3. Un de aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>4. De festes en festes en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>5. Dos d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>6. Un de aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>
 <p>7. A la festa del poble, cap a la font de Villos.</p>	 <p>8. A la festa del poble, cap a la font de Villos.</p>	 <p>9. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>10. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>11. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>12. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>
 <p>13. Però de feres també n'hi ha un riu i bon planti.</p>	 <p>14. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>15. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>16. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>17. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>18. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>
 <p>19. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>20. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>21. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>22. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>23. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>24. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>
 <p>25. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>26. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>27. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>28. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>29. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>30. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>
 <p>31. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>32. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>33. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>34. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>35. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>36. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>
 <p>37. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>38. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>39. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>40. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>41. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>42. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>
 <p>43. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>44. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>45. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>46. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>47. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>	 <p>48. Un d'aquests forasters en veuen gairebets les cases.</p>

1. Jaume Balmes i Urpià (1810-1848)

La primera parada es situa a la carretera d'entrada al poble, que separa dos prats, el de Dalt i el de Baix. Estrictament la masia del Prat de Dalt pertany al municipi de Caldes de Montbui, però per la seva proximitat a Sant Feliu, la història d'aquest mas sempre ha anat lligada a aquesta vila. Ara la carretera passa a cinc minuts del mas, però temps enrere només s'hi accedia per un camí de carro que el convertia en un indret molt retirat, ideal per servir d'amagatall a aquest il·lustre convidat.

Jaume Balmes fou un filòsof, teòleg i clergue catòlic català. Va ser un dels filòsofs més llegits del pensament catòlic a Catalunya, Espanya i Europa. La seva obra més coneguda és El Criterio, llibre que va escriure en aquest mas proper a Sant Feliu de Codines.

“El día 13 de agosto de 1843, comenzó en Barcelona la revolución. Una revolución con todas las amargas características de crímenes, saqueos y violencias.

[...]

Balmes decidió huir aquella madrugada. Eligió para futuro escondite el Prat de Dalt, en la parroquia de Sant Feliu de Codines.

[...]

El que había de ser famoso filósofo, acogido a la sombra de la amistad que le unía al matrimonio que habitaba la masía salvadora don José Prat y doña Carmen Cerdà, se pasaba casi todo el día estudiando en una pequeña habitación disimulada sobre la bóveda de la sacristía. Tenía allí una mesa, un sillón y algunos libros ...Tantas horas meditando tuvieron un fruto singular. El filósofo escribió el guión general de su obra “EL CRITERIO” y tomando una blanca hoja empezó a escribir y así hasta que puso “fin” ..”

Domingo Manfredi Cano, Jaime Balmes, Publicaciones españolas

Prat de Dalt, 6 i 7 de agosto de 1843

“Mi querido Cerdá: Hoy, a las once, hemos llegado: seguimos muy bien, y no pienso moverme de aquí por ahora, pues me parece que la situación de la casa es muy conforme para mi salud, y todo es muy agradable para mí. Remítanme dos o tres camisas, dos pares de medias, pañuelos, navajas de afeitar y los Santos nuevos, más nuevos, poniendo un papel donde hay el rezo de Santa Filomena, que lo encontrarán en el breviario viejo. Remítanme el peine. Ahí viene original para Brusi; letra grande. Que tomen en casa esta carta por suya. Los Santos nuevos están en el lado de mi cama en el primer estante. El original de El Protestantismo que está sobre la mesa. Su amigo – Jacobo Urpiá. Las pruebas de La Sociedad no es preciso que yo las vea. Vengan todos los periódicos y noticias que se puedan recoger.

Prat de Dalt, 8 de agosto, a las once de la mañana.

Mi querido Cerdá: Hemos recibido la carta y el paquete: gracias por la prontitud. Por ahora no saldré de aquí: en mi casa no estaría mejor. D. José me ha dicho que Pau (I) no vendrá hasta el viernes, pero que lo [que] quiera usted remitir antes lo haga por el conducto que envían los diarios de Brusi. Viene más original: es letra grande; y lo que ha venido y vendrá todo es para el primer pliego. El último pliego, si no está lleno con el índice (que ha de salir en este mismo número), que aguarden a tirarlo para cuando estén corrientes los otros dos primeros. Cuidado con la corrección. Véanse ustedes con Gorchs i encárguenselo bien. Expresiones a toda la familia, y mande de su amigo. – J. V.

Cartes originals de Jaume Balmes conservades al Prat de Dalt

Il·lustració 1. Masia del Prat de Dalt.
Col·lecció privada Pere Riera

Il·lustració 2. Habitació on Balmes va escriure El Criterio, i que en conserva intacta. Mariona Minguillón

2. Maria del Bell-lloc (1841-1907).

Just entrar al poble cal tombar a la dreta per la carretera que mena a Bigues i Riells, de seguida trobem la roca codina tan característica de Sant Feliu, cal pujar-hi per poder copsar el paisatge que amb tanta precisió descriu l'autora.

Pseudònim de Maria del Pilar Constància Barbarà Maspons i Labrós. Va ser una escriptora de la Renaixença catalana, que es va donar a conèixer com a poeta. Fou també una de les primeres dones folkloristes, que va fer treball de camp i va recollir i transcriure llegendes i narracions etnogràfiques que després va editar.

Aquesta autora passava els estius a la casa pairal “Can Maspons”, al terme municipal de Bigues i Riells a la Vall del Tenes, a pocs quilòmetres de Sant Feliu de Codines.

“Bigues!...Veu’s aquí un nom que per molts serà vulgar i poc poètic, mes que per a mi enclou un món de poesia i de records. Allí està la casa a on nasqueren i moriren los meus avis, allí tot els sitis que han nodrit mon cor de fe, d’encant i d’amor a les costums i a la llengua de ma terra, allí s’ho troba tot per mi, allí em veig lliure i feliç com la més lliure, allí en veig desde el cel fins a on puc allargar lo vol de la mirada!”

Llegenda dedicada a “La creu de caps de morts”
Llegendari. Maria de Bell-lloc

“Poques viles se mostren tan pintoresques com la de Sant Feliu de Codines, dita vulgarment del Pinyó. Edificada al cim d'un serrat damunt mateix de la roca pelada, se presenta sempre neta i bonica com un glop de llet, i està tan airejada que mai cap dolenta malaltia ha pogut fer-hi presa. Per un costat, al bell fons, guaita a l'hermosíssima vall de Riells amb son petit i alegre poble al mig, refrescant-se amb les abundoses i fresques fondalades de Vallderrós i Sant Miquel del Fai; per l'altre, los esbarrancats torrents dels frondosos boscos de Gallifa; més enllà, al darrere, l'espadat mont de Sant Sadurní; i per últim, a la part de davant, un tros de fondo del Vallès.

Del bell mig d'ella naix un barranc que dóna a la vila la forma de ferradura i que, estimbant-se de seguida, separa de tal manera sos dos caps, que marxant paral·lelament i veient-se de molt a prop, se troben no obstant a una més que regular distància. En lo fons del barranc hi campegen amb sempre rica ufana els horts i els arbres, com que hi raja sempre a dojo l'aigua rica i bona per beure. A l'un cap de vila hi ha la iglésia, alta i s'arapoya en atrevits arcs un costat de fàbrica; per l'altre costat de vila hi passa el carrer major i carretera que de Caldes va a Moià, i per lo tant conté les millors cases i botigues.”

Llegendari, Maria de Bell-lloc

Il·lustració 3. La Roca del Villar. Cristina Grau

3. Antonio Ribera i Jordà (1920-2001)

Des de la font de la Diputació, tot xino-xano, comencem la pujada aturant-nos al número 46 del carrer Barcelona, que fou en el seu temps l'antiga carretera. En un d'aquests pisos envoltat de llibres i animals visqué durant molts anys aquest reconegut ufòleg de fama internacional.

“Amb l'amic Toni havia passat moltes estones agradables els vespres a Sant Feliu. Escoltàvem música a casa seva vora una tassa de te o un vaset de Whisky...”

Antoni Ribera era amable, precís, tenia l'amor del treball ben fet i l'humor privilegiat dels que en temps de la república foren alumnes de l'Institut-Escola...

A en Toni l'apassionaven el submarinisme i els “ovnis”. Va escriure la primera “guia submarina de la Cosa Brava” i molts llibres sobre els “objectes voladors no identificats, a més de llibres de poesia i un centenar de traduccions entre d'altres els llibres del seu amic Jacques Yves Costeau...

En tot cas sempre hi haurà un banc d'una romàntica estació de tren on escapar-me per emprendre el llarg viatge. Aquest que ja ha fet en Toni i que li ha permès descobrir l'absoluta veritat sobre aquells éssers, a cavall dels no identificats estris, que buscava al cel. Aquest cel des d'on ens fa l'ullet cada vespre, enfilat a una brillant galàxia.”

Armand Figueres Pla, revista “La Pinya”, Octubre de 2001

Sant Feliu de Codines, 6 de abril de 1973

“En una palabra: mi mujer Montserrat y yo nos hemos separado hace cerca de dos años, el mismo tiempo que hace que vivo aquí en Sant Feliu. [...]”

Yo lo que me hace doblemente feliz es que mis tres hijos (mi hija mayor, Núria, acaba de hacerme abuelo) han aceptado completamente la nueva situación y vienen a visitarnos a Sant Feliu, comen con nosotros, besan a Trini, etc.

Sant Feliu de Codines, 19 de julio de 1973

“¿Existe alguna relación entre hechos franceses y Ummo? Pienso que NO. En España, ninguna de estas “locuras californianas” se ha producido aún. Pero circulan rumores absurdos. Por ejemplo, se ha dicho que he huido a Sant Feliu de Codines para escapar a la persecución de “los hombres de negro” (que no tengo el placer de conocer), teniendo en cuenta que he venido aquí a instalarme porque buscaba un lugar apacible para trabajar y que lo encontré leyendo un pequeño anuncio en “La Vanguardia”. Eso es todo. Nada de “hombres de negro”, nada de nada. Y nadie me ha amenazado jamás hasta la fecha.”

Cartas de tres herejes, Antonio Ribera

Il·lustració 4. Antonio Ribera, 1995. Foto: Alejandro Agostinelli

4. Francesc de Paula Baldelló i Benosa (1887-1977)

Seguint pel mateix carrer al número 30 trobem la casa, on el també conegut com el "mossèn de la música", va passar llargues temporades, ja que un vilatà li llogava les millors estances. Erudit i planer va ser estimat tant per la gent local com per la colònia benestant d'estiuejants.

“El savi musicòleg mossèn Francesc Baldelló era un home força poruc; quan hi havia tempesta se n’anava al llit, ben acotxat per no sentir el rebombori dels trons. Veí de la plaça Sant Jaume de Barcelona va venir a estiuejar a Sant Feliu des d’uns anys abans de la Guerra Civil empès per la fal·lera de Nicolau Usart de donar a conèixer el nostre poble als quatre vents. S’estava en una caseta de lloguer al costat de Ca n’Ermità al carrer Barcelona.

Cada tarda entrava una estona a casa dels meus avis de Can Sord per escoltar les notícies a la ràdio, que era l’única que hi havia a tot el carrer, i llegir “La Vanguardia”. D’aquest fet en va néixer una amistat que havia de durar tota la seva vida, fins que va ser molt gran i la meva àvia Maria l’hi tenia preparada la cadira de braços, “el sillón del Mossèn”, perquè s’hi assegues”

Revista la Pinya, 1/06/2014 Pep Cases

Fa vint-i-set anys que conec i estimo el poble de Sant Feliu de Codines. Sempre dic que tinc com un gran honor considerar-me com un autèntic sanfeliuà. M'he identificat amb les tradicions, costums i manera de ser de la bona gent d'ací. I, observador com soc a natura, he copsat les característiques racials i la psicologia dels habitants d'aquesta simpàtica vila. Així és que en puc dir i escriure coses ben interessants.

Ací hi recullo les característiques més sobressortints del seu llenguatge. He pogut observar que la llengua que parlen els bons sanfeliuans ofereix modalitats especials i dignes de ser estudiades. S'hi troben mots, frases i girs de caràcter arcaic, i avui caiguts en desús, sobre tot a ciutat. No he pogut comprovar -cosa que fóra altament interessant – si aquestes variants llingüístiques són exclusives de Sant Feliu, o també s'usen en altres pobles de la comarca del Vallès o del moianès. Això importaria uns desplaçaments que mai he tingut lleure de portar a cap. Em limitaré a lo que he sentit a la nostra vila.

La llengua catalana a Sant Feliu de Codines, Francesc Baldelló

Il·lustració 5. Carrer Barcelona, 30. Casa de Baldelló. Foto: Mariona Minguillón

5. Lluís Permanyer Lladós (1939)

I seguint aquesta ruta arribem al “Gurugú”, barri d’estiueig per excel·lència. Si seiem uns instants a la plaça d’aquest tranquil racó del poble, podem imaginar al futur periodista i escriptor, gaudint dels llargs dies d’estiu i potser, algun capvespre, el va captivar la veu d’una nena que assajava a casa seva, era la Monserrat Caballé.

Llicenciat en dret es va dedicar des de molt jove al periodisme. Va col·laborar amb la revista Destino i escriu regularment a La Vanguardia. Ha estat guardonat amb prestigiosos premis, i amb la seva extensa obra costumista ha esdevingut un excel·lent cronista del seu temps.

“Al llarg dels anys vint i trenta l’estiueig va esdevenir una font d’ingressos buscada i desitjada pels feliuencs, tal com ho explica l’escriptor i periodista Lluís Permanyer – parent llunyà de Can Permanyer – la millora de les vint fonts del terme municipal van sumar-se a l’increment progressiu del patrimoni arquitectònic, derivat del constant bastiment de torres d’estiueig; tot plegat, el prestigi de Sant Feliu com a centre d’estiueig s’havia consolidat”

L’estiueig, Glòria Soler

Il·lustració 6. Plaça del Gurugú. Foto: Mariona Minguillón

“Sant Feliu va començar a convertir-se en lloc d’estiueig a cavall del canvi de segle. I no cal dubtar-ne gens que les pinyes, un dels símbols de la vila, van ser més decisives que l’alçada; una cota semblant la tenen in comptables indrets de Catalunya però l’element decisiu era la pineda, acompanyada d’una salubritat notòria reconeguda, tant que el prestigiós doctor Robert -alcalde de Barcelona i president de la Lliga- ja recomanava els seus malalts que hi fessin no solament cap, sinó una estada generosa.

No cal dir que aviat es va perfilar com un dels punts més adequats per aconseguir que la natura ajudés a combatre la tuberculosi, una plaga llavors temible; el doctor Cinto Reventós, el tisiòleg més rellevant del seu temps, no va parar de receptar Sant Feliu als seus “tocats de pit” amb resultats certament espectaculars. Així doncs, no va ser estrany que en temps de la República la Generalitat hi construís al costat el sanatori de Puig d’Olena, que ben aviat va guanyar-se una anomenada merescuda.”

Sant Feliu i l’estiueig. Text d’una exposició, Lluís Permanyer

6. Pompeu Fabra i Poch (1868-1948)

De la tranquil·litat de la plaça passem al brogit de la carretera que travessa el poble i el parteix en dos. La propera parada és al carrer Agustí Santacruz 69. Tal com diu la placa commemorativa situada a la paret de la casa: “d'aquí marxà Pompeu Fabrà a l'exili”. Però aquesta antiga casa coneguda com a can Viladomat, ha acollit a les seves estances altres il·lustres estadants de la nissaga de l'historiador Martin de Riquer i Morera, que avui dia continuen habitant.

Pompeu Fabra va ser un filòleg català conegut com el “pare del català modern” per la seva tasca de capdavanter establidor de la normativa moderna de la llengua catalana.

“[...] Amb ocasió dels actes de la diada de Sant Jordi que cada any és celebrava al Centre Cívic, la junta Directiva li va demanar que presidís i glossés la figura del nostre insigne escriptor POMPEU FABRA I POCH, refugiat a Sant Feliu de Codines en un determinat període de la Guerra Civil. Hi va assistir la filla de l'homenatjat Sra. Carola Fabra i Mossèn Josep Ruaix, juntament amb el professor i amic Josep Vallcorba i Cot, va desgranar la figura i l'obra d'en Pompeu Fabra, com poques vegades hem escoltat...”

Revista La Pinya 1/09/2000, Pere Fontserè Pérez

Pompeu Fabra va marxar cap a l'exili el 24 de gener del 1939, des de la casa de Can Viladomat, a Sant Feliu de Codines, on solia estiuejar i on vivia des de l'any 1938 fugint dels bombardejos de la Guerra Civil.

Il·lustració 7. Carrer Agustí Santacruz, 69.
Foto: Mariona Minguillón

“No podem perdre la fe en Catalunya. Els homes passen, la Pàtria resta. I cal encara una visió ampla i enlairada dels objectius de la nostra lluita. No és pas exclusivament per a l’obtenció de la llibertat de Catalunya ni per assolir un major grau de cultura, de justícia i de benestar en la vida dels catalans.

És més que això. Catalunya té alts destins a obtenir. Recordeu vosaltres, joves de Palestra, que el nostre no és pas un poble mediocre, sinó una Nació que si tingué un paper a jugar en el passat, té encara una alta missió a acomplir en el futur.

La missió immediata de Catalunya ha d’ésser el propulsar activament el ressorgiment de tots els pobles de llengua catalana i de fer sentir a tots ells la superior unitat de la nostra Nació.

Missió de Catalunya ha d’ésser contribuir a l’alliberament de les nacionalitats peninsulars, Euzcadi i Galícia, i establir un nou règim de llibertat entre totes elles.

Missió de Catalunya ha d’ésser obrir el braç per a correspondre a la simpatia que li mostren els pobles de l’Occitània renaixent.

Missió de Catalunya ha d’ésser intervenir i ésser comptada com a Nació mediterrània que és, en el conjunt dels pobles, eternament renovellant-se, que viuen al volt de la nostra mar.

Missió de Catalunya ha d’ésser aportar amb tots aquests esforços seus, unes noves valors a la cultura, al progrés i al benestar de la Humanitat, valors que siguin àmpliament humanes, però profundament catalanes.

Palestra no pot restar satisfeta fent només unes afirmacions. Com a organització de joventut li cal treballar i lluitar, i per això crida tots els patriotes catalans i particularment els joves, perquè vinguin a aportar llur esforç per a la Campanya pel Ressorgiment Nacional que Palestra va emprendre arreu de Catalunya. “

Text a Programa de la Festa Major de Sant Feliu de Codines (15-18.IX.1934), Pompeu Fabra

7. Francesc Vallverdú i Canes (1935-2014).

En aquesta cantonada que dóna al carrer Agustí Santacruz, però que té la seva entrada pel carrer Sant Joan 48, hi passà llargues estades aquest polifacètic lingüista, poeta i director d'Edicions 62, que ben segur, contemplant la Vall del Tenes des de les golfes de l'immoble, va trobar la inspiració per alguna de les seves obres.

"Francesc és un personatge molt expressiu, joiós, de vegades fins a la riallada, xerraire, gesticulador, prudent, bé que alguna vegada s'exalta. Vesteix amb un punt d'abillament 'progre', duu una cabellera poblada i una mica hirsuta, a temporades amb patilles. Quan va per feina pot semblar brusc, però sempre és molt servicial. Modest en les seves ambicions polítiques o intel·lectuals, el conjunt de la seva obra és sòlid. Vallverdú és un divulgador d'alt nivell, del fet, la llengua i la cultura de Catalunya però, quan cal, també sap ésser un bon erudit. Té el do de la didàctica i de la claredat. Nacionalista federalitzant, mereix confiança i en qualsevol tribuna ens fa quedar bé i en els congressos de sociolingüística és molt representatiu. D'altra banda, la seva obra com a redactor d'Edicions 62 ha tingut una continuïtat i una rigorositat envejables. Amic dels amics, la seva conversa ens enriqueix i, tot i els dubtes crítics, ens ajuda a comprendre i a avançar."

Albert Manent. "Francesc Vallverdú, poeta i lingüista militant", En un replà del meu temps.

“Recordo una altra anècdota posterior, de quan els nens eren menuts. Érem a Sant Feliu de Codines. La casa que teníem llogada era molt petita i ell no hi podia treballar tranquil, amb els nens amunt i avall. Va demanar permís als amos per ocupar unes golfes d'ells a les quals s'accedia des de casa nostra. S'hi tancava per treballar, i els nens podien anar fent sense molestar-lo. De tant en tant, em comentava que no acabava de trobat un títol per al llibre que estava escrivint. Un dia, baixa de les golfes contentíssim i diu: “Ja està llest, la l'he acabat i ja tinc el títol! Té!”. I em dóna la carpeta amb el títol escrit a mà. Hi posava L'escriptor català i el problema de la llengua!”

L'Institut d'Estudis Catalans ret homenatge a Francesc Vallverdú un any després de la seva mort. Cloenda a càrrec de la seva esposa Carme Vilaginés. 29 de setembre de 2015

Il·lustració 8. Carrer Sant Joan, 48. Foto: Mariona Minguillón

8. Joan Oliver i Sallarès (1899-1986)

I tot just a tocar, trobem la casa de Joan Oliver (Pere Quart), al carrer Agustí Santa Cruz 57. Amic de Francesc Vallverdú, van coincidir a Sant Feliu de Codines on va fer breus estades. Potser no va ser aquest el seu indret preferit, però ben segur que el paisatge li va tranquil·litzar l'esperit.

Joan Oliver i Sallarès que va fer servir el pseudònim de Pere Quart, fou un poeta, dramaturg, narrador, traductor, director literari i periodista català, considerat un dels poetes i dramaturgs més destacats de la literatura catalana del segle XX.

“D’entre els trets que en podria destacar, prefereixo insistir en la seva capacitat permanent de rebel·lia. Ni els anys ni els honors -que va refusar- ni la maduresa van estovar-lo. Es va lliurar sempre a la tasca enutjosa però necessària, de caminar a contrapèl, de no cessar en la seva denúncia rebel, sense mirar d’edulcorar un sarcasme temible, però mai no va ser pervers, perquè per damunt de tot manava la seva humanitat i perquè tenia una capacitat molt gran per a l’amistat”

El meu oncle Pere Quart, Ignasi Riera

Il·lustració 9. Carrer Agustí Santacruz, 57. Foto: Mariona Minguillón

“Estimat Oliver, ja he rebut el vostre llibre “Quatre comèdies en un acte”. Moltes gràcies per la dedicatòria. Espero tenir llesta aviat la crítica per a Destino.

¿Recordeu aquell professor i periodista francès – Lionel Richard- que va passar per Sant Feliu? Reclama la vostra resposta al qüestionari. Si les teniu les podeu enviar a

Pere Verdaguer, 4 Rue la Tour d'Aubergne

66, Perpignan

Que ell les traduirà, jo la li he enviat els meus.

Una abraçada ben cordial del vostre amic Francesc Vallverdú.”

Arxiu Històric de Sabadell, Fons Joan Oliver. Correspondència rebuda

AP167/1

9. Miquel Batllori i Munné (1909-2003)

Carretera amunt, aquesta petita plaça plena d'encant acull la torre del rellotge, un referent al poble que, el pas dels anys va fer emmudir deixant orfe mig poble del seu so familiar, per sort avui dia torna a tocar les hores. En aquesta casa va créixer el pare Batllori amb els seus pares, que van ser dels primers estiuejants benestants. La seva relació amb el poble va seguir fins a la seva maduresa.

“La qualitat més visible i externa del pare Batllori és l’elegància. En Això coincideixen testimonis que aportem al llarg de l’obra, i que l’han conegut en èpoques molt diverses, des de la infantesa fins a la senectud. L’elegància, qualitat enaltida pels clàssics i pels humanistes, probablement no és un do purament natural sinó també en part adquirit: requereix perseverança i voluntat. Implica una determinada actitud social, ja que té molt a veure amb la valoració dels altres i d’un mateix.

Si elegant és l’estil literari de Batllori, no menys elegant és la seva parla, construïda amb una fonètica que prima algunes consonants —la ela, les esses sonora i sorda—, i amanida amb girs i mots d’origen mallorquí, o bé manlevats d’altres llengües que li ha calgut emprar”.

Miquel Batllori Fundació Catalana per la recerca, Agustí Alcoberro

“...Els senyors Batllori vivien a la Casa del Rellotge, una bonica mansió on havia fet estada un capità en els temps antics. Quan les tropes arribaven al poble, el capità s’hostatjava a la millor casa, que justament era aquesta. Per això a la porta, en rajola de majòlica, hi ha escrita la paraula “capità”. Un dels seus fills era el famós pare Miquel Batllori, un home molt intel·ligent, erudit i entès en la nissaga dels Borja. La senyora Batllori era Cubana; una gran dama, sempre molt ben vestida, que lluïa al coll una conta de vellut negra amb una pedra al mig”

Puntes i Organdí, Maria D. Salat,

“El català del poble vaig aprendre'l a Sant Feliu, amb la família del metge i la dels masovers de la casa de camp. Aquests últims parlaven molt millor que no pas els ciutadans de Barcelona. Aquell català més pur de Sant Feliu m'acostà a les expressions més típiques i boniques de l'idioma, que no se sentien a la capital, com ara la forma “Més que no em pensava” i tantes altres.”

“A Sant Feliu, jo jugava molt al tennis, al tir al blanc i una mica a la petita cacera amb el meu germà, que í que era un gran aficionat. Tenia, en canvi, una forta prevenció contra el futbol, perquè m'havien dit que era segurament el responsable dels meus problemes a la cama. [...] No lluny de la riera, hi havia un club de tennis, i també s'hi podia jugar a casa dels Rodó, que tenien una pista petita on es feien reunions tennístiques. Jo era molt amic de l'Alfons Rodó, oncle carnal de Laureà López Rodó, que va ser ministre amb Franco. A can Permanyer, una casa vuitcentista molt bonica, s'hi feien unes festes que es podien qualificar de polítiques. En Prat de la Riba baixava de Castellterçol i en Cambó pujava de Barcelona. D'aquestes festes a can Permanyer, n'ha parlat en Josep Pla en la seva biografia d'en Cambó.”

Records de quasi un segle, Miquel Batllori

Il·lustració 10. Plaça del rellotge, 1. Foto: Mariona Minguillón

10. Joan Petit i Aguilar (1796-1829).

Reculant una mica i passant la carretera fem drecera pel baixador cap al carrer Sant Joan i ens aturem al número 8. Aquesta antiga casa de 1752, coneguda com la casa del doctor, va acollir la nissaga de metges Petit, tots ells recordats per la seva bonhomia i el seu saber fer.

“Catalunya no ha tingut un desenvolupament cultural normal durant els darrers segles. Això ha impedit conèixer i valorar adequadament alguns dels personatges que al llarg de la història han estat rellevants en l'àmbit de la literatura i de la ciència. Aquest és el cas de Joan Petit i Aguilar metge de Sant Feliu de Codines, autor de memòries mèdiques, d'una passió i sobretot gramàtic. Els seus treballs no van tenir la sort de veure la llum en la seva època- van quedar inèdits- i, encara que els erudits en tenien referències, no ha estat fins als darrers anys que la seva obra ha començat a ser valorada i estudiada...

La seva gramàtica, publicada recentment. El 1998, per l'Institut d'estudis catalans, és sens dubte una peça cabdal de la història gramatical a Catalunya”

Jordi Ginebra, Universitat Rovira i Virgili. Revista la Pinya 1/01/2001

Il·lustració 11. Carrer Sant Joan, 8.
Foto: Mariona Minguiñón

“Era nascut, com tots els metges de la nissaga, a Sant Feliu de Codines, el 24 de desembre de 1752. El naixement consta que fou a “Cal Doctor”, com es coneixerà sempre més la casa pairal a partir d’ara i que actualment és encara ben conservada”

La nissaga dels metges petit a Sant Feliu de Codines, Pere Vallribera i Puig

“Fa alguns anys que morí completament desconegut a Sant Feliu del Pinyó un entussiasta escriptor catalá cual nom tenim avuy la major complacencia en donar á la publicitat. Se deya D. Ignasi Petit y ‘s conserva d’ell una traducció casi complerta del Quijote, una comedia en quatre actes titolada Com mes pobres mes enginy, y gran nombre de poesías, unas originals, altres traduhidas del llatí y del alemany. Habia ordenat y aumentat un diccionari de la rima y una gramática catalana que expressament per ell y sos germans deixá escrit son pare. Totas aquesta obras inéditas están en poder del fill del ignorat escriptor lo jove y distingit metje D. Joseph Petit. En altre lloch publiquem una de sas poesías traducció del Quijote.”

Revista La Renaixensa, 15 de juliol de 1879

11. Josep Pla i Casadevall (1897-1981)

Travessem la carretera de nou i podem seure al banc de la plaça Dr Robert 1, per observar aquest espai que fa molts anys va ser el centre de l'activitat del poble. Aquí finalitzava el viatge de carruatges i "autos". En aquest petit espai hi van conviure: un cafè, una taverna, una Barberia, un cinema i l'hotel Roget. No és d'estranyar que Pla triés aquest indret sorollós per omplir un de tants dels seus quaderns.

Josep Pla va ser un escriptor i periodista català, així com una figura referent de la literatura catalana.

“Josep Pla busca personalitats autèntiques i detesta aquells que van d'artistassos. A Pla li interessen els escriptors que no van d'escriptors; ell mateix es presenta com un home que escriu. I jo crec que ell veu això en Manolo i també una passió per la vida. I aquesta idea de superació. Però sí que cau en la caricaturització, com ja li va passar escrivint de Russiñol. Pla vampiritza els personatges que li interessen i un cop escrit el llibre, se'n desentén, se'n va cap a altres coses.”

Xavier Pla, Director de la càtedra Josep Pla de l'UdG

“Can Roget era on es feien molts dels àpats dels actes que celebraven Usart i els seus amics, parava molta atenció a la cuina, a les habitacions i al servei, tenia clients que hi passaven llargues temporades.”

Nicolau Usart i els seus amics, Francesc Garriga Cassart

Il·lustració 12. Hotel Roget.
Col·lecció privada Pere Riera

“Seguint el seu costum tan francès, quan arriba l'estiu deixa Caldes i se'n va a un altre poble de muntanya. Però ara els desplaçaments són de vol curt. Se'n va a l'hotel Roget de Sant Feliu de Codines. És un poblet veí, posat a dalt d'una muntanya. Des de l'alçada es domina un paisatge molt vast amb la silueta de Sant Sadurní i els cingles de Sant Miquel del Fai. A l'hotel Roget de Sant Feliu de Codines tingué el mateix èxit de vídues, solteres, casades i senyors i pagesos que al Broquetes de Caldes de Montbui. Tot això l'anà fent viure i anà millorant ràpidament.”

Tres artistes (Vida de Manolo), Josep Pla

"A Sant Miquel del Fai hi ha un edifici que fou cenobi i una cascada. Aquest accident és produït pel riu Tenes, que neix a la Collada, prop de Collsuspina, a 935 metres sobre el mar. Fins al Molí de Llobateres, aigües avall de Sant Quirze Safaja, corre per una vall relativament oberta; però a partir d'aquest punt penetra en una profunda falç formant un dels paisatges més asprius de la comarca i acaba per saltar, després que se li ha unit un afluent, el Rossinyol, per les cascades de Sant Miquel del Fai. A la part baixa de Catalunya, no es pot dir que hi abundin les cascades; però, com que hem de tenir de tot, Sant Miquel del Fai s'encarrega de produir la cascada, que és una atracció molt curiosa.

El país és insospitat. Es tracta d'una incisió profunda en forma de V enfonsada entre faixes verticals d'una superba alçària. Abandonarem la carretera i a peu per un camí (dolent) arribarem a l'indret memorable. Un pont vell ens conduí al mirador obert a la roca viva. D'allí estant veiérem el vell cenobi, que avui és un hotel suspès a la muntanya; uns forats oberts en el mur rocós i al fons una vall molt estreta, amb tot d'orenetes que, xisclant, la sobrevolaven. El que no veiérem enlloc fou la cascada. Davant aquesta contrarietat, interrogarem una dona del país i em digué:

—La cascada existeix, però només funciona els diumenges. Avui és dimecres, comprèn? Vostè ha vingut un mal dia.

Vaig quedar estupefacte. Mai no hauria sospitat l'existència de cascades d'horari fix, intermitent i setmanal. La impetuosa descripció de la cascada feta per Víctor Balaguer —penso— ha quedat molt malparada.

[...]

I no vaig poder veure la cascada de Sant Miquel del Fai. És un accident geogràfic que està agonitzant.

Tres guies, Josep Pla

12. Sebastià Farnés i Badó (1854-1934)

I de la plaça anem cap amunt al carrer Vic número 7. Allà, a la casa pairal, va néixer aquest autor folklorista que, aviat, el poble li va quedar petit i va marxar a ciutat. Tot i conservar la casa poc se'l va veure per Sant Feliu.

Home polifacètic, Farnés va ressaltar en el camp de l'advocacia, el periodisme, la taquígrafia, el folklore i el catalanisme.

"...A mi no em semblaven en absolut rebutjables les coses que deia l'avi. Li Tenia un respecte reverencial, és cert, però a més m'agradava quan parlava i m'agradaven les coses que deia..."

Era inútil, jo penso que ell ja no tenia ganes de viure. Per aquelles dates ja havia acabat la Paremiologia, que omplia un moble de dos volums (un armari panxut a baix i un altre armari de menys fondària i portes de vidre a sobre), ben ordenada dintre de carpetes folrades de color cru. Ocupava el temps llegint i emprenent feines absolutament marginals...

Arribàvem a casa l'avi, li feiem un petó a la galta ran de la barba suau i blanquíssima i després l'haviem de deixar tranquil perquè seguís omplint les seves fitxes....

Va morir la vigília de Reis de 1934. No es pot dir que en Farnés desapareixia després de la seva mort. Ell com tants homes vuitcentistes desapareixia molts anys abans..."

Això era i no era, Maria Aurèlia Capmany

"Jo no recordo haver vist mai en Sebastià Farnés a Sant Feliu, a la casa que l'havia vist néixer. Tanmateix la seva casa pairal"

Mala memòria, Maria Aurèlia Capmany

Il·lustració 13. Campanar de Sant Feliu.

Il·lustració de Cristina Grau

“Era un cap al tart d'istiu del any vint y tants d' aquesta centuria.

La pintoresca vila de Sant Feliu de Codinas composta en sa major part de casas esbarriadas per aquí y allà, emblanquinadas quasi totes, pareixia mirada de lluny un vol de coloms parant de cop sos variats mohiments y graciosos jochs pera contemplar embadalits lo darrer badall d'aquell dia.

Pero de mes aprop ¡quin aspecte mes diferent presenta, adhuch avuy mateix, segons pe'l cantó que se la mira!

¡Llum y sombra! Veus' aquí ben representats sos dos barris principals: la Vendería y la Sagrera.

La primera, de cara á Llevant, sembla obehir á las ordres d'un atrevit gegant, lo rellotge-campanar, que ab veu clara y vigorosa saluda á tota idea naixent plé d'entussiasme, com si acariciés l'esperansa d'un bonich pervindre; la segona, al revés, té tot l'aspecte d'un vell xaruch que abatut baix lo pés dels anys deixa sentir á cada instant sa feble veu, com la amarganta queixa del que li reca l' anarsen del mon, envejós del present que no conta ab ell per res, y somiant ab lo passat ab qui ja afortunadament no pot contarhi.

Mireusel: encongít y sempre mirant cap á Ponent, dona l' últim adeu al sol que mor, semblant á l'endolada viuda que sols viu del recort del espós que li ha prés la tomba. Condemnat á sols viure del passat, sembla desconèixer que 'l mon vá donant toms, y qu' á no ser que cambiessen las lleys que 'l regeixen jamay lo sol que á Ponent se mor, á Ponent mateix torna á neixer.

Un quadro poch espayós es lo seu centre que anomenan pomposament plassa la gent del barri: dos costats los omplan l' iglesia y 'l cementiri; los altres dos unas quantas casas rónegas que 'l temps ja ha prés pe 'l seu compte.

Lo negre reixat de fusta del cementiri sembla que 'l deixin ajustat expressament pera facilitar lo pás d' algun qu' altre mort mal avingut ab aquell etern repós y freda quietut. Per demunt de la tanca, no gayre alta per cert, un espigat xipré refiat de la nit qu' entra, escarnint l' ossera d' algun gegant arrebossada ab la capa de vellut negre que serveix de cobrellit als morts, treu lo cap amenassador y feréstech esporuguint als que passen distrets per aquell indret sense senyarse ni resar pe 'ls difunts; y en lo recó que fá lo cementiri ab la iglesia s' hi veu arrambat lo llit dels morts senblant convidar als ofesos féntloshi d' escaleta pera que mes aviat pugan venjarse dels impíos fentne exemplar escarment.”

La Renaixença 28/02/1881, Sebastià Farnés

13. Maria Aurèlia Capmany i Farnés (1918-1991)

I sense canviar de lloc, aquí mateix, en aquesta casa va passar molts estius la néta d'en Sebastià, la Maria Aurèlia Capmany, que recorda amb enyorança, a les seves memòries, els estius passats aquí i la vella casa trista que va aprendre a estimar.

Novel·lista, dramaturga i assagista barcelonina. Destacà també com a activista cultural, feminista i antifranquista.

“En Jaume sol dir:”no parlis de tú, perquè ets atípica”. No sóc com la majoria de gent de la meva ciutat, ni la meva gent, tan dolorosament estimada, era com el veïnat, ni com els estiuejants, ni com els homes i les dones que omplien el palau de la música o el quart pis del Liceu. El que jo expliqui no pot servir d'exemple a ningú. La immensa majoria dels meus conciutadans no ha rebut la meva educació, ni han tingut uns pares com els meus, ni uns avis, que m'han deixat per herència munts i munts de papers empolsats i muntanyes de llibres”

Mala memòria, Maria Aurèlia Capmany

Il·lustració 14. Carrer de Vic,7.

Foto: Mariona Minguillón

“Era una casa amb dues portalades, l'una per a l'entrada a la casa pròpiament dita i l'altra que donava pas als cellers i al jardí. Tenia dos pisos i unes golfes, i, per part de darrera, les galeries porxades donaven a un jardí, que a mi em semblava gran, amb una pomera, una perera, un nesprer, un gran llorer i un boix tan vell que havia esdevingut un arbre frondós.”

Mala memòria, Maria Aurèlia
Capmany

“Associo la religió de la meva infància a les olors, olors benignes com per exemple la qualitat una mica àcida de la palma, que sortia tan blanca de l'ensofrada i que el recargolament dels brins hàbilment trenats feia més intensa o les olors de la setmana santa amb la farigola que vessava pertot arreu, o la terra molla dels camins de Sant Feliu, o simplement les olors de l'església, sempre una mica rànica car s'hi barrejaven les flors músties, la cera fosa i la suor de la gent, sobretot a l'estiu en plenes vacances.”

Mala memòria, Maria Aurèlia Capmany

“El període de temps que vam estiuejat a la casa dels Farnés a Sant Feliu va ser força més llarg que el període de Canet. Canet es va acabar l'any 32, quan l'avi i les tietes van venir a viure a Barcelona, carrer Ample número 6. Els temps de Sant Feliu va durar fins a l'esclat de la guerra, quan la FAI es va quedar la casa i entre molts disbarats va col·locar una caixa de cabals a la cambra dels pares. Amb tot, Sant Feliu no va ser mai el lloc de les meves autèntiques vacances. Tinc bons records de Sant Feliu i m'agradava anar-hi, però va ser escenari d'un jo més complicat i contradictori que el que havia existit a Canet. La casa era bonica, val a dir-ho, la més bonica i ample del Carrer de Vic.”

Mala memòria, Maria Aurèlia Capmany

“L'activitat fabril va donar al poble aquell mateix aire híbrid que tenen molts dels pobletans de la nostra terra, de conreador en camp propi i assalariat a fàbrica d'altri. Sant Feliu de Codines n'era un exemple claríssim. És un poble bonic, distribuït al llarg d'una carena, entre boscos de pins i alzines i un sotabosc frondós d'argelagues i gatoses. Des del fons del pla del Vallès puges cap a Sant Feliu i, en arribar-hi, se't ofereix a l'altra banda, la davallada cap als camps fèrtils de La Garriga i cap als dolls d'aigua del riu Tena que es vessa per Sant Miquel del Fai. Seguint amunt vas trobant els pobles més frondosos i més rics d'aigua: Sant Quirze Safaja, Castellterçol, Moià.”

Mala memòria, Maria Aurèlia Capmany

“Durant tots aquells anys que van des de la meva més remota infància fins a la vigília de la guerra, cada any passava un mínim de dos mesos a Sant Feliu. Anava a ballar a la plaça de l'església o a la Font dels Àlbers, corria en bicicleta per aquelles carreteres quasi desertes, feia llargues caminades per boscos i fondalades d'aquell paisatge d'amples horitzons. A la mare li va costar molt renunciar-hi, molt més que a mi, tot i que la desaparició de Sant Feliu de la nostra vida era, fet i fet, el símptoma del nostre ingrès a la pobresa”.

Això era i no era, Maria Aurèlia Capmany

Jocs florals celebrats a Sant Feliu de Codines al 1901, 1933 i 1947 al casino

Reculem carretera avall i tombem per l'antic hotel cap a la plaça Josep Umbert Ventura, avui centre de la vila, on s'erigeix des de fa uns anys el nou Ajuntament que ocupà el lloc del Casino Santfeliuenc. A les seves estances es van viure els temps de l'opulència de l'estiueig Santfeliuenc. Més tard va ser recuperat per la gent de Sant Feliu, que recorda amb estimació aquest emblemàtic indret.

“Els barcelonins ens reuníem al Casino on es jugava al frontó, al bridge, al billar i a la botifarra. En sortir de missa hi havia el ball “Vermut”. Compràvem patates a la barraca del Xuia i anàvem al Casino...”

Puntes i Organdí, Maria D Salat

“Fiestas mayores La pintoresca villa de San Feliu de Codinas, celebrará la suya en los días 17, 18, 19 y 20 del actual, y será este año, según todos los cálculos, mejor que en los anteriores, ya que el Ayuntamiento y los vecinos han puesto empeño en que así suceda. Entre otros festejos, se han proyectado ya, las acostumbradas solemnes funciones religiosas, bailes públicos en las plazas y en algunas calles, y de sociedad en los casinos de la población, adorno de varias calles, fuegos de artificio, elevación de globos, etc. El Casino Felicense, estará adornado é iluminado con espléndidez, y ha contratado á la reputada orquesta de Barcelona «La Unión Artística» •que, además de ejecutar los programas de los bailes de sociedad, dará un concierto el día 20 por la tarde, en el salón del citado casino.”

La Vanguardia, sábado 10/09/1892

Il·lustració 15. Plaça i casino. Col·lecció privada de Pere Rivera

Il·lustració 16. Interior del casino. Col·lecció privada de Pere Rivera

Jocs florals de 1901

CERTAMEN LITERARI La Agrupación Catalanista de San Feliu de Codines ha publicado el cartel convocando el primer certamen literario de nuestra villa, que se celebrará el 16 de septiembre próximo, a tenor del siguiente programa:

“Forman lo Jurat calificar los senyors: Ángel Guimerá, president, Ricart Permanyer, Sebastiá Farnés, Antoni de P. Campmany, Antoni Gifredá, Pere Argemir, Joaquim Mas, secretari. Totas las composicions deurán esser inéditas y escritas en antich i modern cáatala d' aquest Primpcipat, de Mallorca, de Valencia ó del Roselló. Tots los treballs, escrits ab lletra clara é inteligible, deurán esser rémesos al Secretari del Jurat, domiciliat en lo carrer de San Joan d' aquesta vila, avans de las deu de la nit del día 15 d' agost yinent, junt cada húb un plech clos que continga 'l nom del autor y duga damunt escrit lo títol y lema de las composicions. No s' entregará 'l premi al autor qual nom no consti clarament expressat en lo plech respectiu ó vaja en forma d' anagrama,' pseudónim ó altra contrasenya. Los plechs que contingan los noms dels autors no premiáts se cremaran en l' acte de la mateixa festa. Lo Jurat podrá concedit los accésit y mencions honoríficas que judiqui ben merescuts. Que lo Senyor vos donga llum d' inspiració per a cantar ab esperit verament cataiá la Patria, la Fé y l' Amor y al Jurat discreció en judicar y acert en premiar áls mes dignes. Sant Feliu de Codines 1.er de juay de 1901. —Lo president, Nicomedés Soler.— Lo secretari, Joan Puigdoménech”

La Vanguardia dissabte 8 de juny de 1901.

14. Àngel Guimerà (1845-1924) duu a terme el parlament d'obertura dels jocs

La trajectòria literària d'Àngel Guimerà es relaciona directament amb la consolidació del moviment polític i cultural de la Renaixença. Ell en va ser un dels protagonistes més remarcables, tant per la faceta creativa en el camp, sobretot, del teatre, com per l'activisme en la reivindicació de la llengua i de la literatura catalanes.

Anton Carbonell, Revista digital Visat nº9, abril 2010

“Gran satisfacció es pera mi'l dirigirvos la paraula en lo present certamen. Fa ja molts anys del dia en que vaig venir per primera vegada á aquesta vila, tant hospitalaria y de gent entussiasta y de cor franch en aquells temps com ho es avuy. Sino que aleshores totjust hi havia arribat la nova de que s'iniciés á Catalunya un moviment despertador de rassa, de que comensava á aclarirs 'l cel de la Pàtria anunciant la tornada del sol de la llibertat que 'Is nostres avis vejeren pòndres entre 'Is núvols del vapor de la sanch y las fumeras dels incendis y de la pólvora; mentres que are, al girarme al entorn per tota aquesta ajensada y rumbejanta vila, al veure arreu espetegant pels ayres la bandera gloriosa de Catalunya, al contemplar viventa, al igual que en vostres llabis, en los rètols de vostras plassas y carrers la llengua de casa, al admirar en vostras ben catalanas fesomías, no sols en las dels homes, sino en las de las donas mateixas al través de la seva hermosura, com resplandeix l'amor intens a la terra nadiva, al trobarvos á tots en aquest lloch avuy agradosament aplegats galejant y reverenciant la historia, la llengua, las lleys, las costums y tot lo que constituheix naturalesa y vida pròpia d" aquest país, jo 'm dich á mí mateix, satisfet de la voluntat que porto á Catalunya, jo ho dich á tothom ab l' orgull que hi sentiu 'Is fills d' aquesta vila, que Sant Feliu de Codines mereix bé de la Pàtria perquè ell, cumplint la missió dels pobles modernisats y dignes, no 's queda enrera pel camí del despertament de las pàtrias, sino que, aixís com ab dalit conrea sos camps y montanyas y fa traquetejar febrosos los telers de sas fabricas, ab igual dalit y energia, responent als glatits de sa conciencia honrada, treballa pera las reivindicacions nacionalistas de tota la nostra Terra, ab lo fi de véurehi volejar ab tota llibertat en son dia, per sobre d' ella mateixa, i ànima de Catalunya.”

Cants a la pàtria, Àngel Guimerà

Jocs florals de 1933

Aquests jocs florals pràcticament no consten documentats, la causa més probable és el triomf a les eleccions espanyoles dels moviments catòlics i de dretes que va suposar l'inici d'una etapa fosca per les lletres catalanes que culminaria amb el començament de la guerra civil l'any 1936. En aquest període els jocs florals es traslladen a poblacions petites de l'interior, on els moviments catalanistes seguien forts, i on es celebraven de forma gairebé clandestina. És per aquest motiu que totes les referències a aquests jocs florals són indirectes o barrejades en altres contextos festius.

*“SAN FELIU DE CODINES FIESTAS ANIMADAS Han transcurrido los días de nuestra Fiesta Mayor con un tiempo espléndido, viéndose muy animada de forasteros de Caldas de Montbuy, Castelltersol, Granollers, Sabadell y BigasRiells. Personas peritas en el cálculo aseguran que el lunes por la noche había más de tres mil forasteros. Los festejos, todos fueron lucidísimos, principalmente los Juegos Florales. Se llenó el local a rebosar de público, pues sin duda fue la fiesta que más llamó la atención. El entoldado. Ateneo y plazas donde se bailaban sardanas, estuvieron más que concurridos, en especial la Plaza del Carmen y del Doctor Ro bert. —Continúan las vacaciones reglamentarias de las fábricas y demás talleres, las cuales, según manifestación, no terminarán hasta el miércoles próximo. —Es digna de alabanza la conducta observada por don Baudilio Viladoms, quien hace años; que viene quedándose, a precio más que-Regular, la toya que en el entoldado se subasta, a beneficio del Patronato local de la Vejez. —A pesar de haber habido el miércoles gran número de exhalaciones eléctricas, en nuestra villa no hubo que lamentar desgracias; la lluvia que cayó fue bien poca, y en los pueblos vecinos abundantísima.—
Corresponsal.”*

La Vanguardia miercoles 27/09/1933

Programa Festa Major 1933

Jaume Masdeu i Alemany: pregoner de la Festa major i Soci de la Delegació de Palestra (Associació encaminada a la recatalanització dels joves al marge dels partits polítics i la religió)

“JOCS FLORALS- En el programa de la Festa Major d’enguany veiem afegit quelcom més que les coses banals i fugisseres. Ha calgut, però que Palestra, aquesta entitat novella que porta un any d’actuació dintre la nostra vila, s’emprenqués l’enorme tasca d’organitzar uns jocs florals. Organitzar uns jocs florals no vol dir un número més en el programa. Als Jocs Florals es deu el renaixement vital del nostre poble. Els Jocs Florals, amb una concepció augusta, recullen les tres paraules mes grans que pot tenir un poble: Fe, Pàtria i Amor, paraules que cal gravar en el cim de la senyera de tots els ideals. Però cal fer un xic d’història.

[...]

Avui, ja en el cim gairebé dels nostre camí, és la nostra vila de Sant feliu de Codines la que s’ajunta en aquest moviment tan nostre, i amb ell s’incorpora a la cultura i a l’amor de les coses de casa nostra. I ara, en parlar de la nostra vila, em recordo d’uns jocs florals organitzats també ací, fa uns trenta dos anys. fou president d’aquella gaia festa el poeta nacional de Catalunya Àngel Guimerà, i guanyador de la Flor Natural el no menys gran poeta de Catalunya, mossen Jacint Verdaguer.

La nostra vila ha trigat a fruitar la llavor que uns patriotes conscients varem sembrar-hi; però la grana no va caure en terreny estèril: reviu de nou a Sant Feliu l’amor a les tradicions pairals i aquell recòndit sentiment a les coses catalanes.

Els Jocs florals, repeteixo, honoren un poble; perquè no cal millor elogi que aquelles paraules dels trobadors provençals en obrir la festa “s’obre la gaia festa”

Sant Feliu de Codines, setembre de 1933.

Jocs Florals de 1947

Aquests jocs, celebrats en l'època de la Dictadura de Franco, havien perdut ja tota connotació de patriotisme català i, en un context polític en què el dictador intentava donar de cara a la comunitat internacional certa imatge de tolerància, com a festa literària i ostentació de classe social va ser tot un èxit.

Tota la documentació sobre aquest esdeveniment va quedar recollida en un llibre de tirada limitada que avui conserven alguns vilatans, titulat "Juegos Florales de Sant Feliu de Codinas, organizados por la Peña Deportiva". De l'exemplar 163 del llibre esmentat, s'extreuen les transcripcions que segueixen.

"CONVOCATORIA- La comisión organizadora de los juegos florales de Sant Feliu de Codinas invita a todos los poetas, prosistas y compositores españoles a participar en dicho certamen, que organizado por la PEÑA DEPORTIVA de la mencionada villa, se celebrará, D.m. el domingo, día 14 de septiembre próximo...Sant Feliu de Codinas, julio 1947"

ACTA DE LA FIESTA- En la villa de San feliu de Codinas a 14 de septiembre de 1947, siendo las cuatro y media de la tarde, se celebran en el salón de fiestas de la PEÑA DEPORTIVA los juegos florales organizados por la mencionada entidad...El Sr alcalde pronuncia las rituales palabras "se abre la fiesta".....Seguidamente las autoridades, Reina de la fiesta, corte del amor, Mantenedores, poetas y compositores, corporaciones, entidades y gran parte del público se trasladan en lujosos automóviles a la entidad de nuestra señora del Villar...terminado el acto y de regreso a la PEÑA DEPORTIVA fue servido un exquisito Lunch, con el cual la reina de la fiesta obsequió a los concurrentes..."

15. Jaume Maurici (1898-1981) Realitza el discurs de gràcies

“Maurici no va ser mai un poeta intel·lectualitzat. Encara que treballa amb un idioma molt acadèmic, enginyós, que aplica a fons les orientacions fabrianes, que valora la composició pel ritme i la mètrica, la seva obra poètica abasta cinc llibres, escrits durant cinquanta anys d’activitat poètica que desborden l’etiqueta de poeta adscrit als corrents simbolistes del noucentisme.”

Textos i versos del poeta empordanès Jaume Maurici, Pep Vila

“Prou que tots ho sabeu! A Sant Feliu hi riuen els plans i les muntanyes; hi riuen les fonts i les pinedes; hi riu el sol, la lluna i les estrelles; les postes morades i les albes pàl·lides. No ho prenguéssiu pas a irreverència, però fins diria que del Cel estant somriu del bon Déu, satisfet d’haver creat una terra tan bonica, a la qual tramet una benedicció cada dia i cada nit. “A Sant Feliu, tot somriu”.

Per aquesta raó pot dir.-se que en pocs llocs com en aquesta terra bella i acollidora, hi escauria tant una festa de poesia. Poesia, que és pauta, i és norma, i és regla; però que al mateix temps és passió, fervor i devoció. Talment, diria, amb fàcil exemple, com aquest paisatge que ens envola, que si a primer terme ens ofereix geometria de les feixes treballades, es completa, allà al lluny, amb les aspres i fantasioses ondulacions de les muntanyes coronades de roques i pins.”

Juegos Florales de Sant Feliu de Codinas, organizados por la Peña Deportiva

16. Maria D.Salat (1928)

Ara cal travessar la plaça i aturar-nos a Can Morel, al carrer Travessia 2. Al bell mig del poble, des del balcó de casa, l'autora ha estat testimoni de molts esdeveniments de la vila. La seva història, explicada de manera planera, va ser la de molts altres estiuejants que guarden a la memòria el record d'un poble que avui ja no hi és.

La història familiar de Maria Dolors Salat, pertanyent a la darrera generació amb una memòria viva de la Guerra Civil, és un retrat de la burgesia barcelonina del final del segle XIX i la primera meitat del XX. Els escenaris de la seva infantesa i joventut són els dels matrimonis de conveniència, les dides, les minyones i les institutrius, els serenos i els pregoners, l'estiueig, les posades de llarg, les sirenes dels bombardejos, els nous-rics i la “gente bien”.

“A l'estiu, cada mati em despertaven les orenetes, que tenien els seus nius a l'eixida que donava a la meva habitació..”

Puntes i organdí, Maria D. Salat

PLAZA JOSEP UMBERT 1.920

Il·lustració 17 Plaça Josep Umbert, al final Can Morel.

Col·lecció privada Pere Riera

“La casa de Sant Feliu tothom la coneix per can Morel, cognom dels meus besavis, que van ser els que van construir-la. Els primers que van anar al poble, però, van ser els meus rebesavis. La casa s’ha anat reformant , però encara conserva la seva estructura original, que no té res de particular, a part d’estar situada al millor lloc del poble, a la plaça, just davant d’on ara hi ha l’Ajuntament. Té planta, pis i unes golfes. Hi havia un jardí vuitcentista que ja anat perdent gràcia a mesura que ha passat el temps i, de fet, ja no existeix.”

Puntes i organdí, Maria D. Salat

“Els finals d’estiu tenien alguna cosa especial. Ja havien marxat els estiuejants passavolants i quedàvem els de tota la vida, els que ens coneixíem des que érem canalla. Les tardes s’escurçaven i calia posar-se un jersei. Als capvespres, ens reuníem per jugar a cartes. Per fer torrades a la llar de foc, i fins i tot per beure una mica de vi ranci de can Maguerris amb carquinyolis de can Rovira. Començaven les tempestes, que a Sant Feliu agafen una embranzida considerable. Els llamps s’esverren i el ressò dels trons retruny muntanyes enllà fins a deixar-nos sords.”

Puntes i organdí, Maria D. Salat

“No vull oblidar el so agut de les sirenes de les fàbriques, que tan bé ha descrit Martí i Pol. Tres o quatre vegades al dia, antipàtic grinyol de les sirenes ens ensordia i cridava els treballadors a incorporar-se al seu torn. De seguida, per la travessera, camí de la feina, baixava una riuada de dones amb posat cansat, tot eixugant-se amb el davantal les mans que acabaven de fer bugada i ajustant-se el mocador al cap per preservar els cabells de la borra que deixaven anat les bales de cotó. Per la quintana, a través de les finestres de les naus, se sentia el monòton trontoll dels telers, que només reposaven a la nit.”

Puntes i organdí, Maria D. Salat

17. Francesc Mirabent Soler (1888-1942).

De dret pel carrer Rector Tomàs Vila, al final trobareu la plaça de la Font dels Àlbers, on el raig de la font és fresc. La seva fisonomia la deu a l'autor del text, home polifacètic amant de les arts i les lletres, que formava part de la colla de Nicolau Usart. Tots plegats van repensar i millorar el poble pels forasters i els locals.

Pintor i poeta, també va destacar com a il·lustrador a la seva època.

“...El llibre dels honors va néixer de la simbiosis de l'activitat de Nicolau Usart i Furriol que n'es el protagonista i el mecenes. L'altre Francesc Mirabent Soler que és qui va fer realitat, qui va seleccionar que s'havia d'enganxar, qui el va pintar i decorar...Ara be tampoc ens enganyem. No estem davant d'una gran peça d'art, perquè la competència de Francesc Mirabent i Soler no era de primer ordre si la comparem amb el seu contemporani Félix mestres Borrell, també estiuiejant a la nostra vila..”

Nicolau usart i els seus amics, Francesc Garriga cassart *El llibre dels honors s'exposa al museu municipal de Can Xifreda

“En una carta en castellà Usart diu a Mirabent –han empezado los Trabajos de la plaza y Fuente del Carmen- La font va ser dissenyada per Mirabent. El museu de Can Xifreda té l'esbós”

Nicolau usart i els seus amics, Francesc Garriga cassart *El llibre dels honors s'exposa al museu municipal de Can Xifreda

Il·lustració 18.
Plaça de la Font dels Àlbers.
Col·lecció privada Pere Riera.

No té válua, preu, ni tassa:
Es la joia de la “Plaça
Carme Mascaró de Usart”.
Canteu la rescobla!..
D’aimer-la feu vots!..
L’alzina és del poble..
L’alzina és de tots!..
Font dels albes si abans eres
D’alba, ni una en resta, ja;
“Font” qui sab! “de les moreres”,
Quand s’encreueran, demá.
Si avui hi ha..
“Font del Carme” qui’t nomina,
bé’s pot dir: “Font de l’alzina”
de l’alzina d’en Ullà.
Promet son cor noble
No tallá’n, ni’ls brots!
L’alzina és del poble..
L’alzina és de tots!..
Quan un arbre és cenenari,
No hi cap pas ni meu, ni teu;
Brot mes xic, a respectar-hi
tot el poble amb dret s’hi creu.
Venereu..
De l’alzina fins l’escorça!..

Qu’es l’emblema de la força;
Viu! ¡Mil anys! ¡En nom de Déu!
Destruir-la es in-noble..
¡Mai s’àrmin complots!..
L’alzina és del poble..
L’alzina és de tots!..
Si allà a Guernica hi ha l’arbre
De les velles llibertats;
À son ombra hi podéu cabre,
Feliuans, de tos costats:
Ben lligats,
Pel llaç de companyonia
¡Sagrat arbre!... De pau sía..
Que l’alzina à tots, un día
Veure-us logri... agermanats.
Si a tos us acobla,
Feliuans devots
L’alzina és del poble..
L’alzina és de tots!..

Cobles de record i lloança a la vella alzina de l’antiga “Font dels albes” de Sant Feliu de Codines amb motiu de d’inauguració de la nosa “Plaça de Mascaró de Usart” el dia 4 de juny de 1922, Francesc Mirabent Soler.

18. Ricard Permanyer Volart (1887-1958)

Abandonem la plaça i seguim per la carretera de Sant Llorenç fins al número 6. Ens aturem a la Torre Permanyer, la primera casa d'estiueig. Pel seu reixat ben conservat van accedir els polítics més reconeguts del nacionalisme català. Cronistes com Josep Pla o Pijoan donen fe de les fastuoses festes que allà es van celebrar. Pels seus terres encara ressonen amb força les passes de ball que feien els convidats

Fou un poeta barceloní en llengua catalana. Advocat i inspector del Timbre, portà un cognom que sonà freqüentment en la història de Catalunya i Espanya.

“Ricard Permanyer és un xicot que passa moltes hores del dia a la biblioteca: de vegades s’hi troba ja al matí o molt tard a la nit. És un home alt, sec, pàl·lid, rossenc, amb una americana fosca, de colzes una mica llueints. Sovint els llibres no li caben dalt del pupitre i ha d'utilitzar una cadira suplementària. El veig parlar amb molt poca gent i és un dels pocs literats coneguts meus que no semblen tenir l'esperit de grup. Tampoc no sembla tenir cap pressa de publicar res.”

Quadern Gris, Josep Pla

“A la portada de l'àlbum d'estiueig de la família Permanyer, hi figura escrit el nom de sant Feliu de Codines; la primera pàgina es dedica en la seva totalitat a una fotografia: Can Permanyer; la casa de tres plantes i aires senyorívols, es troba situada al número 6 de la Carretera de Sant Llorenç Savall”

L'estiueig, Glòria Soler

Il·lustració 19. Torre Permanyer.

Foto: Mariona Minguillón

“La meua vida s’ha descabdellat sempre en el tumult de la ciutat. Potser per aquest motiu ha cercat sempre mon esperit àvidament, l’espectacle i el goig de la Natura. Vivíem en un segon pis de la Portaferriça (...) Cada any, en atansar-se les darrerries de Juny o els primers dies de Juliol, començava a casa meua l’aldarull, joiós per a mi, abassegador per la meua mare, dels preparatius de l’estiueig. L’ànima meua, en aquells dies inoblidables, no em cabia dintre el pit. Era una frisança desconeguda, una exaltació que solament podia apaivagar l’aire dels camps, el sol daurat esguardant-lo en tota l’amplària del cel blau, els dilatats horitzons i el perfil conegut de les muntanyes (...)

Anàrem sempre a estiuejat al mateix indret. Una vila de l’Alt Vallès, Sant Feliu de Codines, entre Caldes de Montbui i Castellterçol. El viatge, d’una trentena de quilòmetres, era tota una epopeia que durava tres o quatre hores (...) El meu pare havia fet bastir a Sant Feliu una gran casa de regust arquitectònic bastant sospitós, i sense cap de les delícies d’una casa de pagès tal com m’hauria plagut a mi. Tenia l’avantatge, però, que era molt gran. A l’entorn de la casa hi havia un gran jardí i una mica d’horta. Si el tenir aquesta propietat, esclavitza l’estiueig sempre al mateix lloc, en canvi feu néixer i créixer a través del temps una estimació tan pregona vers aquelles contrades, que res mai no ha pogut esborrar de la meua ànima. Cada muntanya, cada clot, cada pujol, cada quintana, cada coma, cada torrent, cada sendera tenen el perfum d’un record infantí tant i tant meu, que en cadascú d’ells hi ha un poquet de la meua vida (...).”

Text d’una carta de Ricard Permanyer a Josep Maria López-Picó dins el llibre L’estiueig de Glòria Soler

Tanto, con juego delgado,	Me acosan con tal tesón
Cuatro piques, con Teresa,	Que hasta a cargármela llego
Pues Johnny me lo ha chafado!	Cuando actúo de mirón
(...)	Por no haber victimario
Noble es el bridge, sin embargo,	Del noble juego, decido
Suceda lo que suceda,	Hacer solo el solitario,
Siempre soy quien me la cargo.	

Auca del noble juego del Bridge, Ricard Permanyer, dins el llibre L’estiueig de Glòria Soler

19. Jacint Verdaguer Santaló (1845-1902)

Seguim per la carretera i trenquem a l'esquerra, cap al barri de la Sagrera. Passem pels seus carrers estrets i empedrats, tot passant per l'església fins a arribar a un cul de sac. En el número 21, trobem la casa pairal de ca n'Ullar, en altres temps envoltada de camps. Aquí, tot fent llargues passejades mentre feien petar la xerrada amb l'hereu del mas, de ben segur que per l'autor va ser font d'inspiració per algun dels seus poemes.

Conegut popularment com a mossèn Cinto, es va convertir en el poeta més prestigiós del seu temps. El seu caràcter rebel i coherent en la defensa de les seves idees, i a favor dels desfavorits li va provocar problemes amb el clergat i les classes benestants, tot i ser molt estimat pel poble per la seva obra literària i pels seus valors.

“La fama de mossèn Cinto com a poeta va ser molt gran i la seva maltractada figura, enmig d'una forta controvèrsia, va fer que fos molt apreciat per les classes populars. Com que Usart i tenia una relació familiar, encara que llunyana, no és d'estranyar que guardés els diaris d'aquells últims moments del famós mossèn que l'havia casat”

Nicolau Usart i els seus amics, Francesc Garriga i Cassart

“...L'Ullar de jovenet havia anat, com ja hem dit en un principi, a cursar els seus estudis al seminari de Vic, allà va fer coneixença amb mossèn Cinto, el qual aleshores era seminarista. L'Ullar era un lletraferit, ambdós es van sentir tant identificats per la seva sensibilitat i el seu paladar refinat que la seva amistat quedava segellada per tota la vida...”

Vivències per no oblidar, Lluís Capdevila

“El nostre Sant Feliu de Codines – i subratllo el nostre, perquè jo tinc la pretensió de considerar-me un feliuenc més - , Vol ara recordar i commemorar d’una manera fervosa i emocionada el cinquantenari del traspàs de l’excels Poeta a l’eternitat.

L’homenatge de Sant Feliu a Mossèn Cinto no és un dels tants que es celebren, i es celebraran arreu de la nostra terra , amb motiu d’aquesta gloriosa efemèrides. Té la seva justificació. És un deure de fratitud de la nostra vila envers el Poeta per l’amor que aquest li havia dispensat amb les seves constants visites i les seves llargues estades de repòs en les llars pairals de dos honorables patricis, de tothom ben conegut i estimats: Francesc Ullà Roca i Nicolau Usart Furriol, que s’honoraven amb l’amistat del Poeta, i sovint li obrien les portes de llurs cases, oferint-li el degut homenatge de respecte i d’admiració.”

Mossèn Baldelló sobre Mossèn Cinto Verdaguer – Mossèn Cinto i la música, Francesc de P. Baldelló

“Exercia una altra presència espiritual, des del seu lloc de convidat d’honor, el més genial dels nostres poetes: Mossèn Jacint Verdaguer. Plau-me d’evocar sobretot el pas dramàtic de Mossèn Cinto pels carreres i les places de la nostra vila, a les acaballes de la seva vida tan gloriosa, amb el seu ample manteu de sacerdot i amb la testa cenyida per la triple invisible corona de la santetat, de la saviesa i del martiri”

De Jaume Maurici sobre Mossèn Cinto – Discurs Jocs Florals 1947

Il·lustració 20. Carrer de la Sagrera, 21. Can Ullar. Foto: Mariona Minguillón

20. Cèlia Suñol i Pla (1899-1986)

I de la Sagrera a la carretera de Sant Miquel, abans de sortir del poble ens aturarem de nou en un altre petita plaça, la de la Font de les Roses. Allí es refresquen els passejants camí del Parc Usart, Sant Miquel xic o Sant Miquel del Fai. Des d'aquí recordarem la història d'una dona escriptora, guanyadora d'un premi important, però sobretot la història d'una dona valenta i independent que va afrontar sola l'adversitat.

Primera part és una obra marcadament autobiogràfica, per bé que els noms dels personatges estan canviats. Suñol narra la seva experiència en un sanatori suís a Davos, on va anar a guarir-se de tuberculosi. Al mateix centre va conèixer el que seria el seu marit, Kaj Hansen, un jove danès també tuberculós, i s'hi va casar contra la voluntat dels seus pares. Cal saber que Cèlia Suñol pertanyia a una família burgesa benestant, a la qual no li feia cap gràcia que la seva filla es casés amb vint-i-pocs anys, tot i que si la van veure prou avançada per enviar-la sola a Davos pel seu guariment.

La parella es va instal·lar a Sant Feliu de Codines, en un pis que els havia cercat un amic de la família, el doctor Reventós. Després van mudar-se a Tiana, on vivia una amiga de Cèlia, Maria Rosich. Aquí va entrar en contacte amb personalitats com ara Francesc Trabal, Joan Oliver i Joaquim Figuerola.

“...Abans en el paràgraf anterior he interromput la carta perquè ha vingut a veure'm un xicot que es diu Anton Hansen Sunyol, fill de la Cèlia Sunyol, que no se si la coneixes. És la guanyadora del premi Martorell de l'any passat, una dona molt intel·ligent, simpàtica...i desgraciada. És vídua d'un danès que jo també vaig conèixer...la seva mare i la seva germana han de treballar i passen les mil i una per viure. Ell ha acabat la carrera de pèrit electricista i és mot llest, jo el conec de quan era un vailet i li tinc molta estimació. Voldria fer alguna cosa per ell i no se què.” (carta de 26 de gener del 1949 de Joan Oliver (Pere quart) a Xavier Berenguel)

Epistolari Joan Oliver/ Xavier Berenguel, Lluís Busquets i Grabulosa

“Però les ciutats no s'han fet per al meu estimat. El criden la seva cadira llarga i l'aire pur de muntanya. I és el mateix doctor Reverter qui ens proporciona un piset on el sol bat de ple, a sis-cents ,metres d'altitud i trenta quilòmetres lluny.

La vida reprèn el seu ritme habitual, lent i feliç. No; no és tan bell aquest paisatge com el que hem deixat, ni tampoc no és tan perfumat l'aire. Aquí, tots dos són secs i aspres. Però tot al volt hi ha vinyes amb bells raïms dolços i daurats, i es poden agafar de la mateixa planta, plens de vida. Lille Olei pot collir-los ell mateix i no treure'ls d'una capsula, freds i àcids, embolicats amb cotó fluix o recoberts de palla fina, com quan en comprava, allà a la seva terra. Aquí pot assaborir-los de la planta a la boca. I li fa tanta il·lusió que li deixo agafar els que vulgui.

Si algun pagès ens veia i ens renyava, li faria una descripció tan tètrica dels paisatges erms i plans com la mà, on bufa sempre un vent gelat i on no creixen ceps de cap mena, que em penso que l'entendria. Potser, fins i tot, ens en regalaria un cistellet...”

Primera Part, Cèlia Suñol

“No puc deixar de comptar entre els millors amics de Lille Olei el doctor Reverter. Comprengué tot d'una l'ànima senzilla i clara del meu marit, i l'alta naturalesa del nostre amor. En la seva vida activíssima, trobà temps per a nosaltres i ens va dedicar el seu efecte i la seva atenció com ho hauria fet amb dos infants.

Quan encara estàvem en el primer poblet de muntanya, sentíem alguna volta el soroll inesperat d'un cotxe que es detenia davant de la nostra porta.

Jo treia el cap per la finestra.

- Lille Olei – exclamava-, és el doctor Reverter!

Ell pujava ràpidament les escales i em trobava esperant-lo amb la porta oberta.

- ¿Vostè, doctor? Quina sorpresa!

Primera Part, Cèlia Suñol

21. Víctor Balaguer Cirera (1824-1901)

I d'aquí a Sant Miquel del Fai, de tirada o aturant-vos als miradors per contemplar les vistes de la vall del Tenes. Arribem a aquest indret, on l'aigua raja a doll. El pont de pedra ens condueix a un paratge màgic de possibilitats infinites: coves, gorgs, cascades, històries i llegendes han inspirat als autors a narrar les seves excel·lències.

És considerat un dels escriptors catalans més importants del segle XIX. Ja de jove va escriure sobre llocs emblemàtics de la cultura catalana. Les seves idees les va incorporar a la poesia, teatre, prosa i premsa.

“És verdaderament una impressió imponderable la que causa Sant Miquel del Fai quan, al giravoltar un grapat de gegantines penyes, es presenta als ulls del viatger amb tota la seva esglaiadora bellesa i tot el seu salvatge luxe.

Temptat està de sobte el caminant de prendre aquella aparició per un somni. En efecte, sembla increïble que en aquelles desertes soledats, que entre aquelles despullades roques, que a la fi d'aquell camí pedregós i abrusat en què cent vegades rellisquen els peus de les cavalcadures, que darrere d'aquelles cortines d'ombrívols i impenetrables boscos que es deixen caure per les faldes de les colines com amollades cabelleres de les muntanyes, sembla increïble, repetim, que, semblantment evocat per la vareta màgica d'un encantador, tregui el cap l'oasi més pelegrí, el més deliciós elfland.

Tot és allí bellesa, frescor, poesia.

Les roques ploren aigua; les herbes, perles. La naturalesa estén la seva bordada vegetació pels cimals com si volgués penjar una vistosa mantellina de randes dels homes de cada muntanya; allí les grutes són palaus; les cascades, rius; els aspres, penya-segats; els penya-segats, abismes; allí les penyes són colines, les colines, muntanyes; les muntanyes, grades d'una escala de Titans.

En el fons del paisatge, com una tenda àrab aixecada en el desert a la riba d'un abisme i d'una deu, treu el nas l'ermita velada per la transparent i nebulosa gasa de la cascada que en una ampla cortina es precipita, ornament de la boca de la gruta, i que eternament botzinant amb les roques que la destrossen amb les seves puntes, eternament envia al Rossinyol els escumosos rierols de les seves llàgrimes.

El Rossinyol és un rierol que surt a cercar i a rebre el viatger. El seu murmurí monòton en el fons de la clotada, la mena de dolça cantúria quan es despenja per una pedregosa costa, el seu gemec de dolor quan s'estavella en les roques és, potser, allò que li ha valgut el poètic nom de Rossinyol.

Per ventura no existeix recer més deliciosament seductor que Sant Miquel del Fai, ni temple més santament poètic que aquell davant la porta del qual sempre sembla cantar el torrent en un idioma desconegut les lloances del Senyor o el virolai de Maria.[...]"

Una expedición a San Miguel del Fay, Víctor Balaguer

11 SAN MIGUEL DEL FAY (alt. 500 m.) Situación del Hotel. L. Reisin

Il·lustració 21. Sant Miquel del Fai.
Col·lecció privada Pere Riera

22. Ferran Canyameres (1898-1964)

“..Eclèctic, expansiu, emprenedor, xerraire impenitent, com a home de lletres haviaconreat tots els gèneres literaris i s’havia embarcat en mil i un projectes culturals.Amb un peu a Espanya i un a França, Canyameres havia impulsat diversos nego-cis que tant havien anat molt bé com havien acabat estrepitosament...Gasch dedica tot un capítol a Canyameres identificant-lo com a «Ferran Madriguera». El descriu com un home intel·ligent, cultivat i viatjat, però que destacava pel seu enginy, la seva capacitatd’organitzar tiberis, la seva generositat i la capacitat il·limitada per ajudar els seus amics...”

Quaderns. Rev. trad. 16, 2009Xavier Pla

En els contraforts de les muntanyes del farell i de Sant Sadurn de Gallifa la vila de Sant Feliu de Codines, del Pinyó o simplement Codines del Vallès [...] Està instal·lada en el pendent d’un serrat que domina panorama als quals la roca i la vegetació confereixen qualitats de bellesa ferrenya [...] Per la mateixa banda s’esmuny el camí veïnal que porta a Riells i a Sant Miquel del Fai, vorejant timberes..”

El Vallès (vigor i bellesa), Ferran Canyameres

Il·lustració 22. Sant Miquel del Fai.
Col·lecció privada Pere Riera.

“Passat l'esmentat bloc inquietador que forma una gran balma on brollen unes fonts, es troba la capella que té per sostre la roca i que, en la impossibilitat d'aixecar-hi un campanar airós, s'acontentà amb una espadanya a peu pla del camí, de manera que es pot tocar la campana en passar. Es voreja l'immens monòlit que fa de nau a la capella i que, en temps de fortes pluges, forma un altre salt d'aigua, també espectacular, conegut pel Rossinyol, designació que li prové del nom del rierol que, més enlaire que el recinte, s'hi estimba quan creix.

[...]Més o menys protegits de la mullena a la qual hom s'ha d'exposar, s'arriba sota la gran cascada que, després d'haver saltat amb bona empenta el replà del cingle, es desprèn de les roques que troba al seu pas per llançar-se en viril elegància, de graó en graó, fins el peu del gran amfiteatre que retruny als seus salts. Des de dalt del camí ja es percep el bramul de les seves caigudes, però en passar-hi per davall l'estrèpit vibratori arriba a atordir. Ens trobem en una balma que fa de balconada oberta darrera la caiguda de l'espès i feixuc cortinatge d'aigua que fa trepidar la muntanya i que polvoritza formant una boirina que no permet d'esbatanar els ulls atònits davant d'aquest espectacle, amb mirallets d'iris passant a través de l'aigua i de l'eixordament dels seus salts fins al llunyà i profund gorg, que li mata sobtadament l'embranchida i que redueix la seva bravesa per lliscar apaciblement riera de Tenes avall.”

El Vallès (Vigor i bellesa), Ferran Canyameres

23. Mateu Janés i Duran (1896-1974).

Poeta nascut a Molins de Rei. L'any 1928 publicà "Pels camins del món, poemes" recull de poemes que lloen diferents indrets de Catalunya, un d'ells Sant Miquel del Fai .

Il·lustració 23. Sant Miquel del Fai. Il·lustració de Cristina Grau

“Sant Miquel del Fai

Rupestres gallardies; encinglaments d'esglai; i aquest no acabar mai les rudes bruixeries

de Sant Miquel del Fai!

Les bruixes, a escampalls de plata en degotalls, arreu pentinen grenyes

al fons d'ardits miralls... Les bruixes broden penyes i enranden estimballs.

Balcons i galeries

i balmes i covals, pertot, fetilleries, maragdes i corals...

Quan tenen l'obra llesta, criden un munt de gats

que, amb febre, a la requesta se'ls fan, a tota festa,

els seus amistançats.

Felins bruixots com elles, fent de l'amor estelles, les besen de biaix:

i, amb quatre tombarelles, eixuts de cor, trapelles, les tiren daltabaix.

I tornen en corrua, escombra a l'entrecreix. Un ball que s'insinua s'ha fet tot un garbuix... I en sàbat de bon gruix, que l'àmbit perpetua, dansa una bruixa nua...

Rupestres bruixeries

de Sant Miquel del Fai! L'encís m'hi pren de dies: de nits hi jeu l'esglai.”

Antologia Poètica, Mateu Janés i Duran

24. Nicolau Usart i Furriol (1854-1928)

Arribem al final d'aquesta ruta fent referència a un "no" literat però que sens dubte va fer possible que molts dels autors que aquí hem esmentat triessin Sant Feliu de Codines per les seves estades. Avui dia podriem dir que Nicolau Usart va ser un personatge influent del seu temps que, fent ús d'una xarxa de relacions amb la burgesia de Barcelona, va donar vida a un poble petit i pobre del Vallès Oriental.

I per conèixer una mica més aquest personatge peculiar farem un tomb pel Parc Usart, indret que va llegar al poble de Sant feliu i que s'ha mantingut gairebé inalterat malgrat el pas dels anys. Ha estat un lloc de trobada i esbarjo per tot un seguit de generacions que, desde el seu mirador, s'han emocionat tot esperant l'espectacle que la natura et regala a l'albada o al capvespre.

Nascut a Sant Feliu de Codines, a l'edat d'onze anys va anar a treballar a ciutat. Amb el seu tarannà espavilat va anar guanyant terreny en l'escalafó social, i va contraure matrimoni amb una neboda de Mossèn Cinto Verdager. Amb la dot rebuda va començar els seus negocis relacionats amb el tèxtil amb els que va fer fortuna. Va tornar al seu poble decidit a millorar-lo perquè d'altres vilatans que, com ell, havien marxat o famílies benestants de ciutat el trobessin bonic i endreçat per anar-hi a estiuejar. Aquesta fou part de la seva tasca que assolí, amb èxit total, situar Sant Feliu al mapa com a poble desitjat.

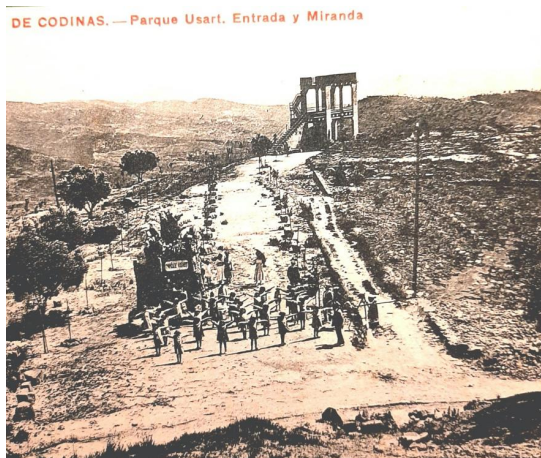
Per sort o per desgràcia aquella època va passar, i avui Sant Feliu és un poble per viure tot l'any. Però ens cal recordar cada dia què és allò que el fa especial: un entorn privilegiat, un glop d'aire fresc de bon matí i la fresca de la nit per conversar amb el veí.

“Necrológica. Nicolau Usart i Furriol. Ha mort el patrici Nicolau usart Furriol, fill del poble de Sant Feliu de Codines, era una personalitat molt estimada, perquè tenia una gran predilecció per son poble nadiu.

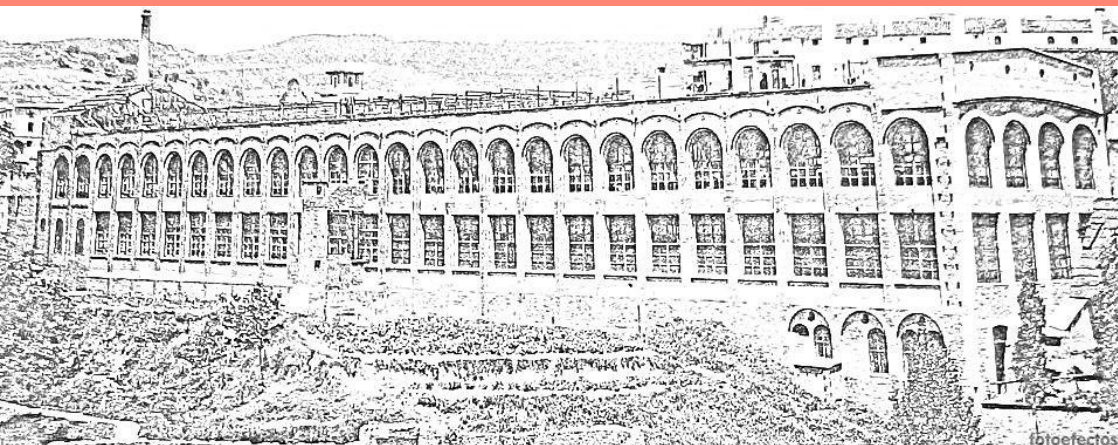
Va fer-li un regi present: el parc que porta el seu nom , el parc Usart, és un lloc d'esbargiment molt concorregut, tant pels passejants de Sant Feliu com de la nombrosa colònia estiuenca durant els mesos d'estiu. Moltes altres millores li deu el poble, que li ha estat molt agraïdes. l'Ajuntament, complint la voluntat popular insistentment manifestada va nomenar-lo fill predilecte i els seus conciudadans el van elegir president de la Societat Atracció dels forasters.

La seva mort ha causat un gran dol i la família rep nombroses manifestacions de condolença i de companyia en pregar a Déu per l'ànima de tan excels ciudadà”.

La Veu de Catalunya, divendres 7 de desembre 1928

Il·lustració 24. Parc Usart.
Col·lecció privada Pere Riera

MAPA

Bibliografia

Balaguer, V. (1850). Una expedició a San Miguel del Fay.

Baldelló, F. d. (1953). Mossèn Cinto i la música. Barcelona: Fidel Rodríguez Ferran.

Baldelló, F. D. N/D. La llengua catalana a Sant Feliu de Codines. Arxiu: Museu Municipal Can Xifreda

Balmes, J. (1843). Cartes arxiu privat masia el Prat de Dalt.

Batllori, M. (2000). Records de quasi un segle. Barcelona: Quaderns Crema.

Bell-lloc, M. d. (2004). Llegendari. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Canyameres, F. (1961). El Vallès (Vigor i Bellesa). Barcelona: Gràfiques Diamant.

Capmany, M. A. (1987). Mala memòria. Barcelona: Planeta.

Capmany, M. A. (1989). Això era i no era. Barcelona: Planeta.

Fabra, P. (1934). Text al Programa de Festa Major de Sant Feliu de Codines.

Farnés, S. (1881). La Renaixença.

Guimerà, À. (1906). Cants a la pàtria. Barcelona: Imprempta la Renaixensa.

Janés, M. (1981). Antologia poètica. Molins de Rei.

J.S.C. (1897). L'estiu a S. Feliu de Codinas. Dins "Historia de la Villa de SanFelio de Codines.

Peña Deportiva. (1947). Juegos Florales de San Feliu de Codinas. Sant Feliu de Codines: Exemplar 163 de 270.

Permanyer, Ll. (2002). Sant Feliu i l'estiueig. Text d'una exposició. Sant Feliu de Codines: Museu Municipal Can Xifreda

Pla, C. S. (2014). Primera Part. Martorell: adesiara editorial.

Pla, J. (1970). Tres artistes (Vida de Manolo). Barcelona: Edicions Destino.

Pla, J. (1976). Tres Guies (Catalunya). Barcelona: Edicions Destino.

Ribera, A. (1998). Cartas de tres herejes. Ediciones Corona Borealis.

Salat, M. D. (2010). Punes i Organdí. Barcelona: Viena.

Soler, F. M. (1922). Cobles de record i lloança a la vella alzina de l'antiga "Font dels albes". Sant Feliu de Codines.

Soler, G. (2004). L'estiueig. Barcelona: RBA Libros.

Vallverdú, F (1970). Arxiu Històric de Sabadell, Fons Joan Oliver. Correspondència rebuda AP167/1

Vilaginés, C. (2015). Cloenda a càrrec de la seva esposa a l'homenatge de l'Institut d'Estudis Catalans a Francesc Vallverdú un any després de la seva mort.

Desconegut (1879) Novas. La Renaixensa. 15 de Juliol.

Desconegut (1928). Necrològica. La Veu de Catalunya. 7 de desembre.

